DEVRİMCİ SAVAŞIMDA

sanat emeği

AYLIK SANAT KÜLTÜR DERGİSİ

NİKARAGUA DEVRİMİNİN DESTANI

TÜRKİYE'DEN İZLENİMLER (N. Federenko- Sovyet Yazarlar Birliği Sekreteri)

PEYAMİ SAFA KONUSUNDA (Vedat Günyol)

KÜÇÜK BURJUVANIN RUHSAL ACMAZI (Dr. A. Tangör)

FKO'NUN SANATÇILARI NASIL ÖRGÜTLENİYOR

NIYAZI AKINCIOĞLU (Asım Bezirci)

A. Yücel, T. Fişekçi, T. Apaydın 'dan şiirler

YARIŞMAMIZA GELEN OYKÜLERİ YAYINLIYORUZ:

İLK OYKU EREĞLİ DEMİR-ÇELİK'TEN

17 Temmuz 1979

Yazı Kurulu
A. Kadir - Asım Bezirci
Orhan Taylan - Ataol Behramoğlu
Barış Pirhasan

Bu dergide yayınlanan yazı
ya da resimler kaynak gösterilerek
yeniden yayınlanabilir
ya da aktarılabilir
Yazılar SANAT EMEĞİ'nden yazılı
izin alınarak
başka dile çevrilebilir.
Gönderilen yazı ya da resimler
geri verilmez.

SANAT EMEĞİ / Yazışma ve Havale Adresi: P.K. 1339 Sirkeci - İstanbul / Yönetim Yeri: Divanyolu, Klodfarer Cad. 38/2 Cağaloğlu - İstanbul / Abone koşulları: 6 aylık 150 TL. / 12 aylık 300 TL. Yurtdışı (uçakla) F. Almanya: 40 DM, Hollanda: 43 Fl, Belçika: 700 Fr. İngiltere: 10 £ Fransa: 85 Fr, İsviçre: 50 Fr, İsveç 85 Kron, ABD: 25 $. Tek isteklerde 30 liralık pul gönderilmelidir. Posta Çeki: Hasan Barış Pirhasan 109126 İlan: Tam sayfa 2000 TL. 1/2 sayfa 1000 TL, 1/4 sayfa 500 TL. — Dizgi - Baskı - Cilt: Ağaoğlu Yayınevi Tesisleri Tel: 27 73 37 Dağıtım : Temel Dağıtım Yerebatan Cad. Taşsavaklar Sok. Beyoğlu Han No: 5/2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Basıldığı Tarih 29/6/1979

3 OKURLARA
5 **Ernesto Cardenal** SAAT SIFIR (Şiir)
24 **Pablo Neruda** SAF OLMAYAN BİR ŞİİRE DOĞRU
26 **Vedat Günyol** PEYAMİ SAFA KONUSUNDA
29 **Talip Apaydın** ÖYKÜ (Şiir)
30 FİLİSTİNLİ RESSAM MICHEL NAJJAR İLE BİR SÖYLEŞİ
35 **Turgay Fişekçi** ŞİİRLER
37 **Dr. Atamın Tangör** «BİR DÜĞÜN GECESİ» VE KÜÇÜK BURJUVANIN RUHSAL AÇMAZI
46 **Adnan Yücel** SEN Kİ ANLARSIN (Şiir)
48 **Asım Bezirci** NİYAZİ AKINCIOĞLU
56 İŞÇİLER ARASINDA ANLATI YARIŞMASI
57 **Ertuğrul Oğuz** KOMİTACI (Öykü)
59 **Nikolay Fedorenko** BOĞAZIN RENKLERİ
75 KİTAPLAR
Turgay Fişekçi DİPTEN GELEN DALGA
Metin Gümrükçü DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GENÇLİK
83 OLAYLAR - YORUMLAR
Ali Taygun SERMAYENİN DESTANI
95 IN THIS ISSUE

okurlara

Genç militan arkadaşlarla sanat, kültür çalışmaları hakkında, militan sanat, ajitasyon-propaganda ve sanat konularında konuşuyoruz sık sık. Sendikaların, gençlik, kadın örgütlerinin sanat kollarındaki çalışmaları bu eylemlerin nasıl yürütülmesi gerektiği konusunda tartışmalar oluyor. Genellikle de «Sanat Emeği»nin bu konulara ağırlık vermesi gerektiği, pratik çalışmalarda yol gösterici bir işlev üstlenmesi gerektiği yolunda öneriler, eleştiriler geliyor. Örgütlerin sanat kolları nasıl çalıştırılmalı, hangi yönde geliştirilmeli? Çeşitli Sanat dallarında militanca çalışmalar yapmak için yeni örgütlenmelere gerek var mıdır? Varsa bu nasıl bir örgütlenme olmalı? Yığın hareketlerinin büyük önem kazandığı, işçi sınıfının yeni kavgalara hazırladığı bir dönemde bu sorular, sınıfımızın en savaşkan ve bilinçli kesimi için olduğu kadar, tüm ilericiler, özel olarak da sanatçılar için büyük önem taşıyor.

Sıraladığımız sorulara karşılıklar getirmek, bu konularda sürekli çalışmalar yapmak, çeşitli ülkelerin bu alandaki deneyimlerini aktarmak, kısacası militan kadroların bu gereksinimine karşılık vermek dergimizin en önemli hedeflerindendir. Konuyu olabildiğince çok boyutlu ele almak, sürekli derinliğine işlemek çabasındayız. Dergimizde yazılan bir yazının aydınlatıcı olması, yeni ufuklar açması ve eyleme dönüşmesi gerekir. Bu da genel kuramsal yaklaşımlardan öte, bu iş için kafa yoran tüm arkadaşların katkısıyla gerçekleştirilebilecek bir araştırma ve tartışma ortamında mümkündür. Başka ülkelerin deneylerini aktarırken de bize yarayacak dersleri çıkartmaya uygun bir seçim ve düzenleme yapma göreviyle karşı karşıyayız. İşin içinde olan arkadaşların bize düşüncelerini iletmeleri, bu alanda yapılan çalışmaların ve bunlardan çıkartılan derslerin somut örnekleriyle birlikte, edinilen bilgi ve deney birikimini bize aktarmaları yazı kurulumuzun çalışmalarına ışık tutacaktır.

Bu sayımızda uzun bir şiirini yayınladığımız Ernesto Cardenal, Güney Amerika'nın önemli şairlerinden. Yaşamı boyunca Nikaragua halkının Somoza hanedanına karşı verdiği savaşın içinde yer almış, Sandinista gerillalarıyla birlik ayaklanmalara katılmış bir kişi. Şimdi de Sandinist cephenin dış ilişkiler sorumlusu olarak görev yapıyor. Ülkü Tamer'in Türkçeye kazandırdığı Saat Sıfır şiiri, Milliyet Sanat Dergisinin Dünya Şiirleri Antolojisinde yayınlanmıştı. Nikaragua halkının Somoza çetesini tepelemek üzere olduğu şu günlerde, bu şiir, kütüphane raflarındaki antolojilerde değil, gerçek okurunun yanıbaşmda olmalıdır diye düşündük.

Şili'li komünist ozan Pablo Neruda'nın «Saf Olmayan Bir Şiire Doğru» başlıklı şiirsel bildirisi, yayınlandığında geniş yankılara yol açmış, yeni bir şiir anlayışının güçlü savunusu olarak değerlendirilmiştir. Büyük ozanın 75. doğum yıldönümünde bu bildiriyi okurlarımıza sunuyoruz.

«Sanat Emeği»nin 17. sayısında emeklerini sunmak onurunu duyduğumuz Vedat Günyol, Talip Apaydın gibi değerli yazarlarımız, dergimizin tüm demokratların sanat ve kültür dergisi adına yaraşır bir yolda ilerleyeceğine olan güvenimizi arttırıyor. Çabamız her yeni sayının bir yeni adım olmasıdır.

ernesto cardenal

SAAT SIFIR

Gözcü! Gecenin kaçı?
Gözcü! Gecenin kaçı?
— Isaias, 21, 11

Orta Amerika'nın tropikal geceleri,
ayın altında güller ve yanardağlar
ve başkanların saraylarında ışıklar,
kışlalar ve hüzünlü boru sesleri
sokağa çıkma yasaklarında.
Ubico bir sigara yakarak,
«İdam kararlarını sigara içerken verdim,» diyor,
pembe bir doğum günü pastasına benzeyen sarayında
Ubico nezle olmuş.
Dışarda fosfor bombalarıyla dağıtmışlar halkı.
Gecenin karanlığı altında San Salvador,
odalarda, pansiyonlarda muhbirler
ve çığlıklar karakollarda,
Halk taşa tutmuş Carias'ın sarayını.
Çalışma odasının camı kırılmış
ve polis ateş açmış halka.
Çikolata rengi sarayın pencerelerinden

makineli tüfekler için bir hedef Managua,
sokaklarda kol geziyor çelik yelekliler.

Gözcü, gecenin kaçı?
Gözcü, gecenin kaçı?

Paralarını sombrerolarında saklardı Honduraslı köylüler
toprağı kendileri ektiklerinde
ve Honduraslıların olduğu zaman toprak.
Paraları olduğu zamanlar.
Yabancılara borçları olmadığı zamanlar,
vergilerini Pierpont Morgan and Company kesmeden önce,
yemiş şirketi küçük ekiciyi ezmeden önce.
Ama United Fruit Company geldi yan şirketleriyle
Tela Railroad Company'yle,
Trujillo Railroad Company'yle,
yan kuruluşu Cuyamel Fruit Company'yle,
Vaccaro Brothers and Company'yle,
Sonra Standard Fruit and Steamship Corporation'a bağlı
Standard Fruit and Steamship Company'yle:
United Fruit Company'yle,
darbeler düzenlediler ayrıcalıklar sağlamak için
milyonlarca dolarlık ithalâtlardan, ihracatlardan
vergi iadeleri sağlamak için,
yeniden düzenlemek için eski ayrıcalıkları,
yeni sömürülerine yatırımlar sağlamak için,
anlaşmaları bozmak için, bozmak için
Anayasa'yı...
Yükümlülükler vardı ortada
(ulusun yükümlülükleri, Şirket'in değil)
günün birinde eğer
99 yıllığına bedavaya verilmiş
o varlıklara el koyarsa ulus
koşullar vardı (Şirket'in koşulları)...
«işbu anlaşmada imzası bulunan şirketin kurmuş bulunduğu
ya da ileride kuracağı şirketler de
bu anlaşmanın daha önceki maddelerinde belirtilmiş haklardan
aynı koşullarla yararlanma olanağına sahiptir...»

(Dili de bozdu Şirket.)
Şirket demiryolu kuracaktı koşullara göre,
ama kurmadı,
çünkü katırlar daha ucuzdu demiryolundan Honduras'da
— ve Zemurray'ın dediği gibi —
«milletvekili katırdan da ucuz»du,
vergi bağışıklığından yararlanıyordu yararlanmasına
Şirket'e armağan edilmiş 175,000 dönümden yararlanıyordu
yapmadığı her mil için para ödeyecekti ulusa
hiç bir şey yapmadı, hiç bir şey ödemedi.
(Diktatör Carias'ın bir rekoru var:
demiryolu yapmama rekoru)
ve sonunda yapıldı demiryolu
ulusa beş paralık yararı yoktu
Trujillo ile Tegucialpa arasında değil,
iki işletme arasında yapılmıştı çünkü.

Dili bozuyorlar, Parlamento'yu.
İşletmelerde çürümeye bırakılıyor muzlar
ya da demiryolu yanındaki vagonlarda çürümeye bırakılıyor
ya da dallarda bekletiyorlar uzun süre onları
rıhtıma gelince geri çevrilsinler
ya da denize dökülsünler diye:
hevenkler zedelenmiş diyorlar, muzlar küçük diyorlar,
kurtlu diyorlar, ham diyorlar, fazla olgun, çürümüş diyorlar:
muzun satış fiyatı düşmesin diye bütün bunlar,
ve kendileri ucuza kapatsın diye.
Atlantik kıyısında kıtlık oldu Nigaragua'nın.
Köylüler zındana atılıyor 30 centavo'da direttikleri için
ve muzlarına etiket yapıştırılıyor
ve teknelerini batırıyor Mexican Trader Steamship
ve grevciler kurşunla susturuluyor.
(Ve bir gardenpartiye çağrılıyor Nikaraguali milletvekilleri.)
Ama yedi çocuğu var zencinin.
Bir şey yapması gerek. Yemek yemesi gerek.
Ne verirlerse kabullenmesi gerek.
Hevengi 24 centavo.
Yan şirket Tropical Radio, Boston'a teleks çekiyor bu arada:
«Nikaragua çoğunluk partisinin milletvekillerine
dağıttığımız ödenekleri
Boston'un onaylayacağını umarız,
çünkü bunun Şirket'e sayısız yararları vardır.»
Ve Boston'dan Galveston'a telgrafla
ve Galveston'dan teleks ve telgrafla Meksika'ya
ve Meksika'dan teleksle San Juan del Sur'a
ve San Juan del Sur'dan telgrafla Puerto Limon'a
ve Puerto Limon'dan kayıkla ormana
United Fruit Company'nin buyruğu ulaşıyor:
«United muz almayacak artık.»
Ve Puerto Limon'da işçiler kovuluyor.

Kapanıyor küçük işletmeler.
Kimse borcunu ödeyemiyor.
Ve muzlar çürüyor vagonlarda.
Muzun satış fiyatı düşmesin diye bütün bunlar
ve kendileri ucuza kapatsın diye
— Hevengi 19 centavo'ya.
İşçiler senet alıyor para yerine.
Aylık yerine borç alıyorlar.
Hiç bir işe yaramadıkları için bırakılıyor işletmeler,
işsizlere terkediliyorlar.
Ve Kosta Rika'daki United Fruit Company
yan kuruluşları Costa Rica Banana Company'yle
Northern Railway Company'yle

International Radio Telegraph Company'yle
ve Costa Rica Supply Company'yle
yargıç önüne çıkarılıyor. Dâvâcı bir yetim.
İş kazası, yirmi beş dolar tazminat isteniyor, demiryolu bozuktu
(ama daha çok para gidecekti rayları onarmak için).
Ve milletvekilleri daha ucuz katırdan — Zemurray söylemişti.
Sam Zemurray, Türk asıllı muz satıcısı,
Mobile'de oturuyordu, Alabama'da; New Orleans'a gitmişti bir gün
ve denize döküldüğünü görmüştü muzların United rıhtımlarından,
sirke yapmak için almıştı bütün yemişleri,
almış ve oracıkta, New Orleans'da satmıştı.
Honduras'da devlet başkanları yaratan Sam Zemurray.
Guatemala'yla Honduras arasında sınır anlaşmazlıkları da yarattı
(yani United Fruit Company'yle kendi şirketi arasında)
ve Honduras'ın (yani kendi şirketinin)
«sınırda olsun, başka yerlerde olsun
bir karış toprak vermeyeceğini» açıkladı
(United da haklarını savundu Honduras'ın,
ama United Honduras'ın,
Nicaragua Lumber Company'yle anlaşmazlığa düşmüştü,
Nikaragua'yla değil, Nicaragua Lumber Company'yle)
sonunda ortadan kalktı anlaşmazlık (Guatemala'yla Honduras arasındaki)
Sam, United'la anlaşmaya varmıştı çünkü
bütün hisselerini sattı United'a,
ve bu satıştan kazandığı parayla United'dan hisse aldı
ve bu hisselerle Boston'da başkanlığını ele geçirdi şirketin
(şirketin işçilerini ele geçirdi, Honduras'ın devlet başkanlarını)
böylece hükümdarı oldu Honduras'ın da, Guatemala'nın da
ve yorgun topraklarda anlaşmazlık sona erdi
artık ne Guatemala'ya yararı dokunurdu o toprakların, ne Honduras'a.

Sürgün'de bir Nigaraguali vardı,
Niquinihomolu bir «nica»,
Huesteca Petroleum Co.'da çalışırdı, Tampico'da.
Beş bin dolar biriktirmişti.
Kalktı Nikaragua'ya gitti, Moncada'nın ordusuna katılmaya.
Ama oraya vardığında Moncada teslim oluyordu.
Üç gün geçirdi Comun Dağı'nda, acılı üç gün.
Acılıydı, çünkü bilmiyordu ne yapacağını.
Ne askerdi, ne de politikacı.
Düşündü, düşündü, kararını verdi sonunda:
Biri bir şeyler yapmalıydı.
Ve ilk bildirisini hazırladı.

General Moncada telgraf çekti Amerikalılara:
BÜTÜN ADAMLARIM TESLİM OLMAYI KABUL EDİYORLAR BİRİ DIŞINDA.
Ve ultimatomunu dayadı Mr Stimpson.
«Halk bunu sevinçle karşılamayacak...»
Moncada böyle yazdı.

Ve o, El Chipote'de adamlarını topladı:
ABD'ye karşı 29 adamını (kendisiyle birlikte 30).
KENDİ DIŞINDA.
(«Niquinihomolu biri...»)
— Kendisiyle birlikte 30!
Bir mektup daha yazdı Moncada:
«Kurtarıcı olarak çıkarsan ortaya, çarmıha gererler seni.»
Moncada'yla Sandino komşuydular çünkü;
Masatepeli Moncada'yla Niquinihomolu Sandino.
Ve Sandino cevap verdi Moncada'ya:
«Benim ölmemin ne önemi var.»
Stimpson'a: «Yürekli adamlarıma güveniyorum...»
Yine Stimpson'a, ilk yenilgiden sonra:
«Dize getirdiğinizi sanıyorsanız bizi
adamlarımı tanımıyorsunuz demektir.»
Ne askerdi, ne de politikacı.
Adamlarına gelince:
çocuktu çoğu,
palmiye yapraklarından sombrerolar ve sandallar giyiyorlardı,
yalınayak yürüyorlardı ya da, bıçak taşıyorlardı,
ak sakallı ihtiyarlar, eli tüfekli çocuklar on iki yaşında,
İspanyollar, dirençli yerliler, sarışınlar, kıvırcık saçlı zenciler,
yırtık pantalonlarıyla, bomboş azık torbalarıyla,
pantalonlarının yırtıklarından yaptıkları muskalarla,
sıra sıra yürüyerek sancaklarının ardında
— ormandan kestikleri bir dala bağlanmış paçavraydı sancakları —
sessizce yürüyerek, sağanak altında, bitkin,
köylerin çamurlarına batıp çıkarak sandalları

Viva Sandino!
ormandan geldiler ve ormana gittiler yine,
önlerinde sancakları, çamurlara batıp çıkarak.
Sandallı bir ordu, yalınayak bir ordu, silâhsız bir ordu,
ne düzeni vardı, ne de düzensizliği,
önderi yoktu, para almıyordu askerleri
ama kimseyi savaşa zorlayan da yoktu;
kimi erdi, kimi komutan, ama hepsi eşitti
ve rütbe farkı yoktu aralarında azıklarını paylaşırken,
giyeceklerini paylaşırken; tayınları aynıydı.
Emir subayları yoktu önderlerin:
bir ordu değil de bir aileydi sanki, bir topluluktu,
onları birleştiren komuta zinciri değildi, sevgiydi.
Kucaklaşan ve gitar çalanların mutlu ordusu.
Bir sevda türküsüydü marşları:

Kaçsaydın Adelita bir başkasına eğer
Peşine takılırdım, Adelita, güzelim....
Savaş gemileriyle aşardım denizleri
Asker tirenleriyle ovaları geçerdim.

«Hazırola geçmek yok burada,» derdi Sandino, «kucaklaşmak var.»
Kimse onun gibi kucaklayamazdı insanları,
Kendilerinden söz ederken «hepimizi» sözcüğünü kullanıyorlardı:
«Hepimiz...» «Hepimiz eşitiz.»
«Hepimiz kardeşiz burada,» diyordu Umanzor.
Bir bütündü hepsi — ölünceye kadar.
Saman doldurulmuş askerlerle aldatıyorlardı uçakları,
tek aldıkları silâhtı, giyecekti, bir parça ekmekti;
altın gibi üstüne titriyorlardı bir tek kurşunun;
topları su borularından yapılmıştı,
taşlarla ve kırık camlarla karıştırarak
madenlerdeki dinamiti kullanıyorlardı meşine sarıp;
sardalya kutularındandı el bombaları.

«He is *a bandido*» (1) diyordu Somoza, *«a bandolero.»*
Kimsenin toprağını satmamıştı Sandino.
Sandino'ya soyguncu diyordu Somoza.
Kimsenin toprağını çalmamıştı Sandino.
Balolarda Sandino'ya haydut diyordu Moncada,
dağlarda Sandino'nun bir tutam tuzu yoktu,
adamları soğuktan titriyorlardı dağlarda,
kayınbabasının evini ipotek etmişti
Nikaragua'yı kurtarmak için ve Başkanlık Sarayı'nda
Moncada bütün Nikaragua'yı ipotek etmişti.
«Haydut değil aslında,» diyordu Amerikalı Bakan, gülüyordu,
«ama teknik açıdan haydut diyoruz ona.»
Nedir bu uzaklardaki ışık? Bir yıldız mı?

---

1. O bir soyguncu

Sandino ve arkadaşları

Sandino'nun ışığı bu, ormanın karanlığında.
Yaktıkları ateşin başına oturmuş adamlarıyla,
battaniyelere sarınmışlar, omuzlarında tüfekler,
sigara içiyorlar, kederli türkülerini söylüyorlar kuzeyin,
hiç biri kımıldamıyor, gölgeleri kımıldıyor sadece.

Çizgileri belirsizdi yüzünün, bir hayaletin yüzü gibi,
hep düşünceliydi, derin düşünceler içindeydi,
sağanaklar ve güneş altında gerilla yaşamı sürdürmek kolay mı.
Bir asker yüzü değildi Sandino'nun yüzü,
asker olmak zorunda kalmış bir şairin yüzüydü,
kendini sessizliğe bırakan öfkeli bir adamın yüzüydü.
İki yüzü vardı sanki üstüste çakılı:
karanlık, ama ışıyan bir yüzdü bu.
ormandaki günbatımı kadar hüzünlü
ve ormandaki sabah kadar sevinçli bir yüz.
Işıkta gencecikti
ama yorgunluk akardı üstünden karanlıkta.
Bilgili bir insan değildi Sandino, öyle okumuşluğu da yoktu
ama dağlarda her şeyi öğrendi.
«Dağlar her şeyi öğretir insana,» derdi Sandino
(okullarla dolu Las Segovias'ı düşünerek)
ve dağların her yerinden haberler alırdı
her kulübe onun adına haber topluyordu sanki
(yabancılara kardeşmiş gibi davranılırdı
bütün yabancılara, «Amerikalılar»a bile)
— «yanki'lere bile...»
«Las Segoviaslıların ağzından konuşacak Tanrı...» derdi,

«Sağ kalacağımı hiç sanmazdım
ama gerekliydi sağ kalmam...» derdi.
«Ben de mi toprak ağası olacağım yoksa?» derdi.

Las Segovias dağlarında gece yarısı.
O ışık Sandino işte! Bir ışık, bir türkü...
Kaçsaydın Adelita bir başkasına eğer
Kendi yazgılarını yaşıyor uluslar.
Başkan olmadı Sandino
Sandino'nun katili Başkan'dı
yirmi yıllık Başkan!
Kaçsaydın Adelita bir başkasına eğer
Peşine takılırdım, Adelita, güzelim...
Ateşkes imzalandı. Arabalara yüklendi silâhlar.
Tüfekler sicimlerle bağlandı, paslı mavzerler
yarım düzine makineli tüfek, hepsi eski,
arabalar döne döne, ağır ağır indiler yamacı.
Savaş gemileriyle aşardım denizleri
Asker tirenleriyle ovaları geçerdim.
Amerikalı Bakan'dan (Mr Lane'den) bir telgraf
Dışişleri Bakanı'na — Managua'dan çekilmiş,
14 Şubat 1934, 18:05'de
Washington'un eline 20:50'de geçmiş:
«Resmi kaynakların belirttiğine göre
uçak Wiwili'ye inememiş
Sandino'nun gelişi geçikmiştir...»
Amerikalı Bakan'dan (Mr Lane'den) bir telgraf
16 Şubat'ta Dışişleri Bakanı'na çekilmiş,
Managua'ya gelişini bildiriyor Sandino'nun
Not Printed (2)
Devlet arşivlerinde kalmış, yayımlanmamış.
Çalılıklardan dağ yoluna fırlayan
ve bir yere kaçamayacağını görüp
avcıların önünde çakılıp kalan
köpeklerin çevirdiği bir *guardatinaja* gibi...
«I talked to Sandino for half an hour» (3)
— böyle dedi Amerikalı Bakan'a Somoza —
«but I can't tell you what he talked about (4)
because I don't know what he talked about.»

«Toprağım olmayacak, göreceksiniz...»
ve «Bütün bunlar Anayasa'ya aykırıdır,» diyordu Sandino.
«Anayasa'ya aykırıdır Guardia Nacional.» (*)
«An insult!» dedi Somoza Amerikalı Bakan'a

---

2. Basılmamış, yayımlanmamış
3. Sandino'yla yarım saat konuştum
4. Fakat neler dediğini size anlatamam. Çünkü dediklerini anlayamadım.

* Ulusal Muhafızlar

YİRMİ BİR ŞUBAT'TI, akşamın altısı.
«An insult! I want to stop Sandino.» (5)

Bir çukur kazıyordu dört tutuklu.
«Kimi enselemişler?» diye sordu içlerinden biri.
«Kimseyi,» dedi nöbetçi.
«Bu çukur kimin öyleyse?»

«Kes tıraşı da kazmana bak,» dedi nöbetçi.

Moncada'yla yemek yiyor Amerikalı Bakan.
«Will you have coffee, sir?
It's very good coffee, sir.» (6)
(What?» (7) Pencereden dönüyor Moncada
ve uşağa bakıyor: «Oh, yes, I'll have coffee.» (8)
Gülüyor. «Certainly.» (9)

Kışlada beş adam var kilitli bir odada
kapılara, pencerelere nöbetçiler dikilmiş.
Adamların biri tek kollu.
Madalyalı şişko subay geliyor ve «Yes» diyor.

Bir başkası yemek yiyecek Başkan'la bu gece
(kendisi için çukur kazılan adam)
«Gidelim,» diyor dostlarına. «Vakit geldi.»
Nikaragua Başkanı'yla yemek yemeye gidiyorlar.
Arabaya biniyorlar saat onda, Managua'ya gitmek için.
Yolun yarısında durduruluyorlar.
Yaşlı iki adamı bir arabaya bindiriyor nöbetçiler
ve öteki üçünü bir başka arabayla bir başka yere götürüyorlar.
Dört tutuklunun çukur kazdığı yere.
«Nereye gidiyoruz?»
kendisi için çukur kazılan adam sordu bunu.
Kimse yanıtlamadı.
Araba durdu sonra,
«Çıkın,» dedi bir nöbetçi, çıktılar,
ve tek kollu adam buyruk verdi: «Ateş!»

«I was in a *concierto*,» (10) dedi Somoza.
Evet, doğruydu bu, bir konsere gitmişti
bir şölene gitmişti, bir balerinayı seyretmişti
ne bok yediyse yemişti işte.

---

5. Hakaret! Sondino'yu durdurmak istiyorum.
6. Kahve alır mısınız efendim? Çok güzel kahvedi
7. Ne?
8. Ah evet kahve içerim.
9. Elbette.
10. Bir konserdeydim.

Saat onda korkmaya başladı Somoza.
Ansızın dışarda telefon çaldı.
«Sandino çağırıyor telefondan!»
Korkmaya başladı.
«Ne korkuyorsun be!» dedi dostlarından biri.
Telefona cevap vermemelerini söyledi Somoza.
Balerina sürdürdü dansını katil onuruna.
Karanlıktı dışarısı, telefon çalıyor, çalıyordu.

Şubat'ta ay ışığında
bir çukura toprak atıyordu dört nöbetçi.
Şubat'ta ay ışığında.

Chontales yerlilerinin çoban yıldızı
mısır öğütmek için bu saatte uyandırır yerli kızları,
ırgat, ortakçı, oduncu bu saatte yola koyulur,
ay, gümüşe çevirmiştir ağaçları,
çakalın, yabankedisinin
ve baykuşun sesi duyulur ay ışığında.
Guardatinaja ve *guatuza* deliklerinden çıkar
ve yuvalarına çekilir *pocoyo*lar, *cadejo*lar.
Irmak kıyılarında dolaşır Ağlayan Kadın:
«Buldun mu onu?» «Hayır!» "Buldun mu onu?" "Hayır!"
Bir kuş, gıcırdayan bir direk gibi inler,
sessizliğe gömülür dereboyu,kulak kesilmiştir sanki,
bir başka çığlık yükselir sonra... Bir kuş
aynı hüzünlü sözcüğü söyler, aynı hüznü anlatır.
İneklere seslenir sığırtmaçlar:
Tuuu-tu-tu; Tuuuu-tu-tu; Tuuuu-tu-tu;
kayıkçılar yelken açar;

San Rafael del Norte'deki posta memuru telgraf çekiyor:
SAN RAFAEL DEL NORTE'DE HER ŞEY YOLUNDA
Juigalpa'dan bir başka telgraf: JUIGALPA'DA HER ŞEY YOLUNDA
Rio Escondido'dan tomruklar akıp gidiyor
ve ördekler vak-vaklıyor, ve yankılar,
yankılar, çatana giderken tomrukların yanında
ırmağın cam yeşili sularında kayarken
Atlantik'e...

Başkanlık Sarayı'nın odalarında,
cezaevi avlularında, kışlalarda,
Amerikan Elçiliği'nde, karakolda
ellerine, yüzlerine bakıyorlar bütün gece göz kırpmayanlar,
sabah alacasında kan içinde görünüyor elleri, yüzleri.

«I did it,» dedi Somoza sonraları.
«I did it, for the good of Nicaragua.» (11)

Ve William Walker, onu öldüreceklerı zaman,
«El Presidente de Nicaraguas es nicaregüense,» dedi. (*)

Nisan'da tarlalar kurudur Nikaragua'da.
Tarlalarda ateşler yakılan aydır bu,
en sıcak aydır, otlaklar kızıl korlarla kaplıdır,
kömür rengidir yamaçlar
kızgın rüzgârın ayıdır, duman kokar hava
ve tarlalar maviye çalar duman altında
toz bulutlarıyla toprağı altüst eder traktörler;
yollar kadar kurudur dere yatakları
ve ağaç dalları kökler kadar çıplaktır;
güneşin sislendiği, kan gibi kızardığı aydır
ve ay güneş kadar büyük ve kırmızıdır,
uzaklarda gecede yıldızlar gibi yanar ateşler.

İlk yağmurlar başlar Mayıs'ta.
Küllerden taze otlar doğar.
Traktörler çamurlu tarlalardan geçer.
Yollarda kelebekler ve gölcükler görülür,
geceler taptazedir, böceklerle doludur,
bütün gece yağmur yağar. Mayıs'ta
ağaçlar çiçeğe durur Managua sokaklarında.
Ama Nikaragua'da ölüm ayıdır Nisan.

Nisan'da öldürdüler onları.
Nisan ayaklanmasında onlarla birlikteydim
ve Adolfo Baez Bone dostumdu:

---

11. Bunu Nikaragua'nın iyiliği için yaptım.
* Nikaragua başkanı Nikaragualıdır.

Uçaklarla, zırhlı arabalarla avladılar onu,
ışıldaklarla, gözyaşartıcı bombalarla,
telsizlerle, polislerle, polis köpekleriyle;
Başkanlık Sarayı'nın üstünde kırmızı bulutlar vardı,
kanlı yün çileleri gibi,
ve ay kırmızıydı Başkanlık Sarayı'nın üstünde.
Gizli radyo onun sağ olduğunu söyledi.
(Kimse inanmıyordu öldüğüne.)
Bir insanın bir ülkede doğduğu anlar da vardır çünkü.
O insandır
o insanın gömülü olduğu ülke.
O insandır
o ülkede ondan sonra doğanlar.
Ve Adolfo Baez Bone o insandı.

«Bana seçme özgürlüğü tanısalardı
(üç gün önce bana böyle demişti Baez Bone)
Sandino gibi ölmek mi istersin diye
yoksa Başkan gibi Sandino'nun katili olmak mı,
alınyazısını seçerdim Sandino'nun.»
Ve alınyazısını seçti Sandino'nun.
Tarih kitaplarında yazıldığı gibi değildir zafer:
bir akbaba sürüsüdür tarlada, leş kokusudur.
Ama ölünce bir kahraman
ölü değildir
yeniden, yeniden doğar ülkede.

Sonra ABD yeni silâhlar yolladı Somoza'ya;
yarım gün sürdü silâhların geçit töreni;

kamyonlar, kamyonlar dolusu silâh geçti;
USA yazılıydı üstlerinde, MADE IN USA,
daha çok insan yakalamak için gönderilen silâhlar,
kitap yakalamak için gönderilen silahlar,
Juan Potosme'nin son beş peso'sunu da almak için.
O silâhların Avenida Roosevelt'ten geçirildiğini gördüm.
Silâhları görünce sustu sokaktaki insanlar.
zayıf olanı yalınayak olanı, bisikletlisi,
karaderilisi, kocaman burunlusu, sarılar giyinmiş olanı,
uzun boylusu, sarışını, saçsız olanı, bıyıklısı,
yassı yüzlüsü, kırışık yüzlüsü, kıvırcık saçlısı, düz saçlısı; hepsinin yüzü
ölü bir teğmenin yüzüydü.

Mambo sesleri iniyor Managua'ya.
Kırmızı ve kanlı gözleriyle, bir köpekbalığı gibi,
ama muhafızları ve makineli tüfekleri olan bir köpekbalığı gibi,
(Eulemia nicaragüensis)
mambo yapıyor Somoza, mambo
mambo mambo
ne güzel mambo
bu arada öldürüyorlardı onları.
Ve Tachito Somoza (oğlu) Başkanlık Sarayı'na gidiyordu
kanlı gömleğini çıkarıp
temiz bir gömlek giymek için.
Kanlı gömleğini.

Acımayla uluyordu cezaevindeki köpekler.
Çığlıkları işitiyordu kışlanın yakınında oturanlar.
Geceyarısında önce bir çığlık,
sonra başka çığlıklar, başkaları,
sonra sessizlik... Sonra ateşler
ve bir el ateş. Sonra bir başka sessizlik,
ve bir cankurtaran.

Köpekler yine uluyor cezaevinde!
Arkanda demir bir kapının kapanan sesi
ve soruşturma başlıyor,
suçlama, ihanet suçlaması,
itiraf ediyorsun, sanrılar başlıyor sonra,
bir ışık gibi beliriyor karının fotoğrafı
gözlerinin önünde; geceler çığlık çığlığa insanlarla dolu,
seslerle dolu, sessizlikle, bir mezar sessizliğiyle,
ve aynı soru yine, aynı soru,
aynı ses, gözlerinin önünde aynı ışık,
ve sonsuz bekleme ayları sonra.
Ah, ne güzel olurdu yatağında yatsaydın bu gece
seni uyandırmaları korkusu olmasaydı içinde
yakapaça götürmeleri korkusu olmasaydı,
vurulan kapılar, çalan ziller korkusu olmasaydı!

Ateş sesleri duyuluyor gecede, ateş sesine benzeyen sesler.
Ağır kamyonlar geçiyor, duruyorlar,
yola koyuluyorlar yine. Duydun seslerini.
Kavşaktalar. Nöbet değişimi.
Kahkahalarını duyuyorsun, tüfek şakırtılarını.
Karşıdaki terzi ışıklarını yakmış.
Kapını çalıyorlar sanmıştın. Ya da onun kapısını.
Belki listede adın var bu gece!
Sürüyor gece, sabaha kadar bitmeyecek saatler.
Ve güneşli bir gece olacak gün.
Öğle güneşinde gecenin sessizliği.

Amerikalı Bakan Mr Whelan
bir baloya gitmiş Başkanlık Sarayı'nda.
Managua'nın her yerinden görülüyor sarayın ışıkları.
Çalgı sesleri balodan hücrelere sürükleniyor
sıkıyönetim altındaki Managua'nın meltemiyle.
Tutuklular çalgı seslerini işitiyorlar hücrelerinde
İşkence altındaki insanların çığlıklarına karışan çalgı seslerini.
Yukarıda, «Fine party!» (12) diyor sarayda Mr Whelan.
Şu sonofabitch (13) Roosevelt ne demişti Summer Welles'e.
«Somoza is a sonofabitch (14)
but he's ours.»

12. Hoş bir parti
13. Orospu çocuğu
14. Somoza orospu çocuğunun biridir. Ama adamımızdır.

Yabancıların uşağı
ve kendi halkının diktatörü
yabancıların başa geçirdiği
ve vazgeçemediği adam:
SOMOZA FOREVER. (15)

Gündüzlerin casusu
gizli ajanı gecelerin
tutuklamaları gecelerin:
otobüste konuştukları için tutuklananlar
Viva diye bağırdıkları için
fıkra anlattıkları için.
«Devlet Başkanı'na hakaretten...»
Kurbağa suratlı bir yargıç tarafından mahkum edilenler
karakollarda köpek suratlı polisler tarafından işkence edilenler
sidik içirilenler bok yedirilenler
(Anayasa'ya kavuşunca unutmayın onları)
ağızlarında süngü, gözlerinde iğneler
ışıldaklar altında elektrik verilenler.
— «Orospu çocuğunun biridir, Mr Welles, ama bizimdir.»
Ve Guatemala'da, Kosta Rika'da, Meksika'da,

15. Her zaman Somoza

geceyarısı uyanıyor sürgünler çığlık çığlığa,
sanki işkence altındalar yine,
yine tellerle bağlanmışlar sanki,
yine elektrik veriliyor sanki kasıklarına.
«... Yakışıklı adamdı doğrusu...»
(böyle dedi bir köylü).
«Evet, oydu. Aslan gibi çocuktu doğrusu...
Sarı bir gömlek giymişti, kısa kollu bir gömlek.
Doğrusu yakışıklı çocuktu.»
Gece çökünce Nikaragua'ya, ölülerle dolar
Başkanlık Sarayı, Yüzler belirir.
Yüzler belirir karanlıkta.
Kanlı yüzler.
Adolfo Baez Bone; dili koparılmış Pablo Leal;
diri diri yakılan okul arkadaşım Luis Gabuardi
ve «Somoza'ya ölüm!» diye bağırarak ölenler.
Yüzü belirir on altı yaşındaki telgrafçının;
gizli telgraflar çekerdi Kosta Rika'ya karanlık Nikaragua'dan,
geceyi titreten telgraflar çekerdi
(adı bile unutulmuştur şimdi
ve tarih kitaplarında anılmayacaktır)
telgraf çekerken yakalandı ve Tachito'ya bakarak öldü;
hâlâ bakıyor ona.
O çocuğun yüzü belirir,
bir gece afiş asarken yakalanmıştı

SOMOZA HIRSIZDIR yazıyordu afişte,
bir tarlaya götürülmüştü sürüklenerek
ve gülen jandarmalar tarafından kurşuna dizilmişti...
Yüzlerce ölünün yüzü belirir;
kemikleri Wiwili akbabalarına yem olan ölülerin;
Estrada'nın ölüsü; Umanzor'un ölüsü;
Socrates Sandino'nun ölüsü;
ve en yücesi ölülerin, en büyük cinayetin ölüsü
Augusto Cesar Sandino'nun ölüsü.
Başkanlık Sarayı ölülerle dolar
her gece Managua'da.

Ama ölür ölmez yeniden doğar kahramanlar
ve yeşil otlar fışkırır küllerin arasından.

(Türkçesi: Ülkü Tamer)

SAF OLMAYAN BİR ŞİİRE DOĞRU

PABLO NERUDA

Çağdaş devrimci şiir anlayışının bir çeşit bildirisi sayılabilecek bu yazı yalnızca Ispanyol şiir geleneğinde değil, dünya şiir geleneklerinde de önemli bir dönüm noktası sayılmaktadır. «Saf Şiir»cilere karşı (İspanyol şiirinde bu şiir anlayışının önde gelen temsilcisi Juan Ramon Jimenez'dir. Bizde ise Ahmet Haşim bu şiirsel tutuma çok yakın olarak nitelendirilebilir.) «Saf Olmayan Şiir» kavramını ilk kez ortaya atan Pablo Neruda şiirin olanakları açısından yepyeni bir yaklaşım getirirken gerek Güney Amerika'da gerekse tüm dünyada kendisinden sonra gelen ya da çağdaş devrimci şairlerin tutumunda büyük etki yapmıştır. Türkiye'de tam metni ilk kez yayınlanan bu yazıyı okurlarımıza sunarken bir görevi gecikmişte olsa yerine getirdiğimize inanıyoruz.

Günün ve gecenin belirli saatlerinde, hareketsiz duran nesneler dünyasına yakından bakmak hoş şeydir. Uzun, tozlu yollar boyunca ot ve maden taşımış tekerlekler, kömürlüklerden çıkan çuvallar, fıçılar ve küfeler, dülgerin çantasındaki araç gereçler. Bütün bunlar, insanın dünyayla ilişkisinin izlerini taşır ve acı çeken şairler için birer ders gibidir. Nesnelerin yıpranmış yüzeyleri, ellerin onlarda bıraktığı aşınma ve bu tür nesnelerin kimi zaman patetik, kimi zaman trajik olan havası, hepsi de dünyanın gerçekliğine görmezden gelinemeyecek, garip bir çekicilik sağlar.

Kişi onlarda, insanlık durumunun saf olmayan karmaşıklığını, nesnelerin kümelenişini, maddelerin işe yararlığını ve bırakılmışlığını, parmak ve ayak izlerini, kendi yaptığı her şeyi tüketen insanoğlunun yerleşmiş varlığını görür.

Ellerin asit gibi zorlayıp deştiği, tere ve dumana batmış, zambak ve sidik kokan, yaptığımız işlerin lekelerini taşıyan, kurallara uyan ya da onları aşan bir şiir almalı aradığımız.

Üstümüzdeki giysilerimiz ya da gövdelerimiz gibi, yemek lekeleriyle dolu, utanç verici davranışlarımızın, alnımızdaki çizgilerin ve gece tapınçlarının ve düşlerimizin, gözlemlerin ve kehanetlerin, aşk ve nefret bildirilerinin, kır şarkılarının ve hayvanların, apansız karşılaşmaların, siyasal bağlılıkların, kuşkuların ve yadsımaların, onaylamaların ve vergilerin damgaladığı saf olmayan bir şiir.

Madrigalin kutsal yasaları, dokunuşun, koku, tat, görme ve işitmenin buyrukları, adalet tutkusu, cinsel istek, çalkanan deniz, aşkla kendinden geçişlerde nesnelerin derin etkisi; kasıtla hiçbir şeyi geri çevirmeyen ve benimsemeyen ve bütün bunlarla birlikte, güvercinin pençesiyle kirlenmiş, buzlar ve dişlerle çizilmiş, emeğimiz ve alınterimizle inceden aşınmış bir şiir, belki de. Ta ki baltanın gururuyla biçimlenmiş ağaç dikenli tatlı dilliliğiyle karşımıza çıksın, durmadan ezgilerini yayan çalgı avunduran yüzünü bize göstersin. Bahar çiçekleri, sular ve buğday tanesi bir tek değerli tutarlılığı paylaşırlar: dokunulmuşluğun görkemli yakarışını.

Kimse aklından çıkarmasın, saf olmayan ve de kusursuz o eski ve umutsuz iğrençlik, belleğimizden uçup gitmiş inanılmaz bir düşün meyvaları, bir çılgınlığın terkedilişinde unutuluş, ay ışığı, artan bir karanlıkta kuğu, bütün hepsi kullanılıp eskitilmiş gönül okşamalardır. Şairin olanağı da temel ve mutlak biçimde burdadır.

Nesnelerin «Kötü tadı»ndan sakınanlar karda yüzüstü kapaklanacaklardır.

(Çeviren: Erdal Alova)

BİR ANI

PEYAMİ SAFA KONUSUNDA

VEDAT GÜNYOL

Peyami Safa diye bir yazar vardı, kaleminin gücü; safsatayı bilgi, olumlu bilgi diye yutturma doğrultusunda güçlü bir yazar. Kısacık fıkralarında, kestirmeden yargılar, inandırmacalarla, aslında cascavlak; yüzeydeyse, oturaklı görünmeyi başaran, sıradan okurları avucunun içine alacak güçte bir yazar.

Başlangıçta sevip saydığı, hayran olduğu kimseleri, bir zavallı çıkar uğrunda bir çırpıda harcayabilen, güzeli iyiyi unutup unutturarak, yergiler suçlamalarla yerin dibine batırabilen, pervasız, sahte, zavallı, acınası bir yaratıktı Peyami Safa, Nâzım Hikmet'in deyimiyle «yetim-i Safa».

1930'larda Nâzım'a hayran, 1939-1945'lerde Nazi Almanyası'nın kulu kölesi, 1946-1950'lerde CHP. yardakçısı, 1953'lerde toplumcu görüşe sırt çevirip, mistik dünya görüşüne dönerek orada karar kılan, sonuna dek gericiliğin dostu, ilericiliğin düşmanı kesilerek kalem oynatan bir kişi oldu Peyami Safa.

Yampiri yumpiri bir adamcıktı, kalın camlı gözlükleri arkasında, patlak gözleriyle dört bir yanı şeytansı bakışlarla süzen. Bâbıâli yokuşunda, uzaktan uzağa raslardım kendisine, sağa sola yalpa vura vura yürüyüşünü acıma karışık bir tiksinti ile seyrede ede.

Ne de beğenirdi kendini! Bir fıkrasını anımsıyorum. Kış ortalarında olmalıydı. Bir gün odasının (gazetedeki odasının) kapısı vurulmuş, içeriye samur kürklü bir kadın girmiş, güzelin güzeli bir genç kadın. Büyük yazar Peyami ile tanışmak istiyormuş kadın. İlk iş olarak kürkünü açmış, çırılçıplak kar beyazı bedenini sermiş önüne cömertçe. O kadın canlısı, güzellik yarışmalarında demirbaş seçici kurul üyesi olan Peyami, birden duraksamış, bir ahlâk havarisi kesilmişti kadının önünde. Olacak şey miydi bu? O ecit bücüt insana sere serpe sunulan bir akça kadın gövdesi, geri

çevirilir miydi? Fıkra, yanılmıyorsam, bir çekimserlik, bir kalçaya bele göğse göbeğe yançizen bir perhizcilikle bitiyordu. Bir uydurma, bir düş ürünü fıkraydı bu. Ama, Peyami, düşünde yaşattığı, bir türlü gerçekleştiremediği şeyleri, gerçek gibi gösteren bir insan olduğu için, böylesi bir düşü gerçek düzeyinde okurlara sunmuştu, bedensel ve ruhsal eksikliğini unutabilmek için.

Peyami Safa ile tanışıp görüşmek aklımın kenarından bile geçmezdi, geçemezdi. Ne var ki, görüşmemiz kaçınılmazmış meğer.

Yıl 1937. Cumhuriyet'in onbeşinci yılı. YÜCEL dergisi, bir özel sayı hazırlamıştı. Onbeş yılın ünlülerini karikatürlerle dile getirmek istiyordu. Her ünlü kişinin karikatürünün altına, yaşamını, düşüncesini özetliyen bir satır ekliyordu. Peyami'nin karikatürünün altına *Bir Tereddüdün Romanı*'ndan esinlenerek «Bir tereddüdün Adamı» koydurmuştum, bütün hınzırlığımı kullanarak.

. Bu cümle yıkmış olmalıydı Peyami Safa'yı. Bunun acısını çıkarmak istiyordu, Yücelcileri bir yerlerde kıstırıp, ağızlarının payını vererek.

Böyle bir fırsatı ona Fazıl Hüsnü Dağlarca verebilirdi ancak, öyle düşünmüş olmalıydı.

Fazıl Hüsnü, YÜCEL dergisine, daha 1936'larda adımını atmıştı ilk kez, bir soruşturmaya katılarak. Fazıl Hüsnü, en çok beğendiği beş kitap arasında, Peyaminin iki yapıtını, *Bir Tereddüdün Romanı* ile *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nu sayıyordu. Bu soruşturma ardından, Fazıl Hüsnü, YÜCEL dergisine *Daireler* adlı şiiriyle giriyordu. Bunun ardından, «Hikmeti Nedir, Bu Karanlığın», «Azad Edin Işıkları» adlı nefis şiirleriyle derginin vazgeçilmez bir şairi olmuştu.

Peyami Safa, «Bir tereddüdün adamı» olmakla suçlanan Peyami Safa, hıncını, kinini, öfkesini kusmak için bir zaman, bir zemin aramaktaydı. Yücelcilerle kim buluşturabilirdi onu, o günlerde sözünü geçirebileceği Fazıl Hüsnü'den başka?

Şimdi anımsıyorum, Fazıl Hüsnü, bir kaç kez girişimlerde bulunmuştu, Peyami ile biz Yücelcileri buluşturmak için.

Sonunda yola getirdi bizi Fazıl Hüsnü. Peyami'nin evinde buluşacaktık.

Sözleşilen günde, Peyami'nin evine gittik belirli saatte, Orhan Burian, Muhtar Enata, Yusuf Mardin, Halûk Şehsuvaroğlu, Celâl Sılay (?) ve ben.

Peyami'nin evi Harbiye'deydi. Saat beşlerde kapısını çaldık. Karısı çıktı kapıya. Peyami Safa görünürlerde yoktu. Bir süre gecikecekmiş, işi varmış. Misafir odasına alındık.

Çaylar, bayat pastalar sürüldü önümüze. Bekledik. Bay Peyami, tam bir buçuk saat sonra çıkageldi.

Bir sevimsiz, ruhsuz, göstermelik misafir odasındaydık. Peyami Safa özür dileyerek girdi içeriye. Bayat pastaların kötü izlerini bir anda unutturan tatlı-sert bir konuşmayla girdi, aylardır içini kemiren konuya.

Biz Yücelciler ahlâksız adamlarmışız, Hasan Âli Yücel'in adını almışız dergimize isim olarak. Hasan Âli'yi birinci sınıf şair diye nitelemişiz antolojimizde, filân falan...

İlk ağızda Orhan Burian, karşılık verdi ses tonunu insan saygısının çizgisinde tutarak. Yücel dergisinin, Hasan Âli'den çok önce yayın alanına girdiğini anlattı. Sonra, Hasan Âli'nin şiirlerinin, çocuksu manzume düzeyinde değerlendirildiğini açıkladı, Yücel şiir antolojisini gözler önünde yaprak yaprak, satır satır sergiliyerek.

Orhan Burian'ın terbiyeli edepli savunması karşısında, Peyami Safa'nın bizleri namussuzlukla suçlaması boşa çıktı.

Buruk, tatsız bir hava içinde başlayıp, her iki yanda düş kırıklıklarıyla dolup taşan karşılaşmamız böylece sona erdi.

Ayrıldık Peyami Safa'nın, dost bilerek gittiğimiz, dost olmayarak ayrıldığımız evinden.

Bir yıl önce, Fazıl Hüsnü ile buluştum, bu anımın gerçekliği konusunda yanılıp yanılmadığımı saptamak için. Söylediklerim, gerçeğin tâ kendisidir.

Bütün bunlardan çıkan sonuç şu: Peyami Safa, bütün yeteneklerine karşın, belirli bir gerici anlayışın sözcüsü olmuştur, ilerici çevrelerce tü kaka sayılır olduktan sonra, yalan dolanlarla varlığını ayakta tutmaya çalışarak.

Peyami Safa'yla karşılaşma serüvenim böyle başladı böyle bitti.

talip apaydın

ÖYKÜ

Tohum şiir yüklüydü
Umudu vardı, içtenliği sıcaklığı
Koca ağızlı bir grayder yara yara geldi
Alt üst etti toprağı
Bitkilerin köklerini, o küçük dünyayı
Bozdu, yıktı
Hiç düşünmedi, kaba ve hoyrat
Tohum altta ne yaptı
Umudunu topladı
Birgün deldi çıktı toprağı
    Şimdi gökyüzü güneş daha yakın
    Bin yıllardan gelen yaşam
    Sürecek hiç kuşku yok
    Tohumdaki güce bakın

FİLİSTİNLİ RESSAM MICHEL NAJJAR İLE BİR SÖYLEŞİ

Michel Najjar, Mayıs ayı içinde düzenlenen bir seminere katılmak üzere İstanbul'da bulunuyordu. Özellikle Filistin halk sanatı üzerine uzmanlaşmış olan sanatçı, kendisini Filistin halkının kurtuluşuna adamış bir devrimci olarak, yöresindeki Arap halk sanatının emperyalizm ve siyonizm tarafından nasıl yozlaştırıldığı ve günümüzde nasıl bir İsrail halk sanatı imişçesine sunulduğu üzere yetkin araştırmalarıyla tanınmış.
Sanat Emeği, Michel Najjar'la yaptığı söyleşide özellikle çağdaş Filistin sanatının devrimci karakteri ve Filistinli sanatçıların örgütlenme biçimleri üzerinde durdu.

***SANAT EMEĞİ** — Sayın Najjar, okurlarımıza ilkin Filistinli sanatçıların bugünkü örgütlenme düzeyinden söz etmek ister misiniz?*

MICHEL NAJJAR — Bugünü anlatabilmek için biraz baştan başlamak zorundayım. Bildiğiniz gibi Filistin 1917'ye kadar İngiliz mandasındaydı. Suriye, Lübnan, Filistin gibi ülkelerde ilk sanat hareketleri 1930'larda başladı. Kolonyalizm ve kültürel kolonyalizmin etkisiyle sanatçılar, büyük çoğunluğuyla gelişmiş batılı

ülkelerdeki sanatı taklide koyulmuşlardı. Yalnız resimde değil, bütün sanat dallarında avrupa sanatının etkisi ağırdı. Aydınlarımıza bizim sanatımız ilkel ve adi görünüyordu ve insan sanatçı olabilmek için mutlaka Avrupada okumalı hatta orada yaşıyor olmalıydı. Bu eğilimler bölgenin kültürel olarak da kolonileştirilmesinin bir parçasıydı tabii. Bu koşullara rağmen bazı sanatçılar direndi. Gelişkin bir sanat yaratıp yaygınlaştırmak için yoğun savaşım verdiler. Arap ve Filistinli olan bir sanatı doğadan ve toplumunda yola çıkarak yarattılar. 1930'lardan 48'deki ilk Exodus'a ve Filistin trajedisinin başlangıcına kadar bu böyle sürdü. 1948'den sonra hemen demokrat bir sanat hareketinin başlamış olması önemlidir. Bildiğiniz gibi 48'de Filistinin yarısı işgal edilip halk göçmeğe zorlandı. Göçmenler bütün yöntemlerle savaşmağa koyuldular. Onların eylemi genç kuşaklara yaşamak, öğrenmek ve döğüşmek olanağı verdi. İşgale karşı Filistin halkının isyanı bütün insan çabasına yansır.

Sanat alanındaki başkaldırı 1950'lerde başladı. Ünlü ressam İsmail Shamout, Gazze'de 1952 yılında bir sergi açtı. Bu, ilk politik içerikli, halkımızın ezgisinden sözeden anti-emperyalist, antisiyonist bir sergiydi. Özellikle anlamlı olan da, sanatçının sergisini kendi topraklarında düzenlemesiydi.

İsmail Shamout, bu sergisinden sonra bir süre Mısır'da çalıştı ve 1956'da dönerek ikinci sergisini düzenledi. Sergi yine işgal edilmiş topraklarda düzenlendi ve geniş yığınların büyük ilgisiyle karşılaştı.

1965'lere kadar, artık başkaldırı sanatı yaygınlaşmağa başladı. Tabii ülkesini terketmeğe zorlanmış insanlar başka ülkelerde okumak ve kendilerini yetiştirmek olanağı buldular. Çeşitli burslarla yüksek okullara gidebildiler. 65'ten sonra silahın ve fırçanın yanyana döğüşü başladı. Filistin sanatının biçimleri, dünyanın çeşitli ülkelerinde yetişmiş ressamların getirdiği zengin bir bileşke olarak doğmağa başlamıştı. Halkımızın haklı savaşımı, tüm insanlarımızı olduğu gibi sanatçılarımızı da, çeşitli eğilimlerine rağmen «Kurtuluş» belgisi çevresinde birleştirdi. Önderimiz Yaser Arafat, tüm eğilimlerdeki sanatçıları harekete katılmağa çağırdı. 1969'da Filistin Kurtuluş Hareketinin desteği ile Filistinli sanatçılar kendi örgütlerini kurdular. Bu örgütlenme, uzun ve zorlu bir savaşımdan sonra yasallaşıyordu. Bugün, Filistinli Sanatçılar Birliği işte böyle bir mücadeleden gelen, halkın içinde ve onun hareketinin yanıbaşında yer alan bir kuruluştur.

SANAT EMEĞİ — Bu ölçüde özveri bekleyen kurtuluş hareketine

sanatçıların yaygın katılımını sağlamakta güçlüklerle karşılaşmışsınızdır.

NAJJAR — Hem de nasıl. Avrupada bizim sağladığımız burslarla okuyup sonra taraf değiştirenler, oralarda yerleşip milyoner olanlar bile var. Ne var ki, doğrudan katılıyor olmasa bile Avrupadaki Filistinli sanatçıların büyük çoğunluğu kurtuluş hareketi ile birliktedir.

Filistinde yaşayan sanatçılar zor koşulları seçtiler. Onlar yalnız sergi açmak için çalışmıyorlar. Büyük ölçüde halkımızın, gerici arap rejimlerine ve işgale karşı savaşımda eğitilebilmesi için ve hedeflerimize ulaşmada sanat çalışmalarının bir ideolojik silah haline gelebilmesi için çalışıyorlar. Sanatlarını geliştirebilmek ve halk için daha anlaşılır olmak, yığınlar önünde daha etkili olabilmek için çalışıyorlar.

Sanatçıların örgütlenmesindeki sorunlarımızı iki cephede ele aldık. Sanatçıları harekete katmak ve sanatı yığınlara götürmek. Her ikisi adına da sanatçılara güçlü bir örgütün varlığı gerekiyordu.

1967'de Filistin Kurtuluş Örgütünün yığınsal bir odak haline gelmesi bütün kesimlerde olduğu gibi sanatçıların da birleşmesini kolaylaştırdı. Tüm eğilimlerdeki sanatçılar biraraya geldi. FKÖ Sanatçılar Birliğini destekliyordu. O güne kadar çoğumuz bir yandan ticari sanat yaparak, diğer yandan da iyi kötü politik ama bireysel çalışmalar yürütüyorduk. Bugün, 1979'da Filistinli Sanatçılar Birliği bütün Arap ülkelerinde ve diğer dünya ülkelerinde çalışan sanatçı üyelerinden oluşur. Elbette Birliğin Lübnan şubesi en güçlü şubelerden. Lübnan şubesindeki sanatçıların tümü aynı zamanda FKÖ ile çalışıyor.

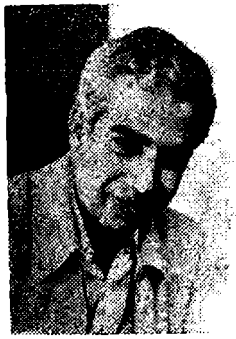
Önümüzdeki aylarda Filistinli Sanatçılar Birliği'nin Birinci Genel Kurulu toplanacak. Tüm ülkelerdeki üyelerimizin katılımını sağlayacağız. Böylece hareketimizin güzel günlerine yaklaşıyoruz.

SANAT EMEĞİ — FKÖ içindeki sanat çalışmalarına geçmeden, Filistinli Sanatçılar Birliğinin nitel gücü ve dağılımı konusunda bilgi verebilir misiniz?

NAJJAR — Birliğin toplam üye sayısı ikiyüz dolayındadır. Şu anda anımsayabileceğim şubelerde, örneğin Şam'da 47, Beyrut'ta 22 gibi sayılarla hemen her Arap ülkesinde ve diğer ülkelerde kadrolar var. Çoğunluk savaşta bizimle birlikte, FKÖ ile omuz omuza yer alıyor. Bunlar açık, yani yasal çalışabilenler. Amerika'da, Japonya'da ya da gerici Arap rejimlerinin egemen olduğu ülkelerde yaşayan sanatçılar yasal olarak katılamıyor, ama güçlü destek sağlıyorlar. Örneğin sergilerimize devrimin yararına yapıtlarını veriyorlar, yapıt sağlıyorlar.

SANAT EMEĞİ — Filistin Kurtuluş Örgütü içinde sanatçıların örgütlenme biçimi üzerinde de bilgi edinmek isteriz.

NAJJAR — Bildiğiniz gibi Filistin Kurtuluş Örgütü demokratik bir karakter taşır. Bu demokratik ilkeler Sanatçılar Birliğini çeşitli eğilimlerdeki sanatçılara açık tutar. Ancak Örgütün sanat çalışmalarında görev almak oldukça iyi hazırlık gerektirir. Filistin Kurtuluş Örgütü Merkez Komitesi, Şam'da toplanan son Kongresinde sanat ve kültür çalışmalarının örgütlenmesine büyük önem verdi. Merkez Komitesi bünyesinde bir Kültür ve Sanat komitesi kuruldu. Merkez Komitesi Üyesi Dejjani yoldaşın sorumluluğundaki bu komiteye bağlı olarak çeşitli sanat kolları olduğu gibi halk sanatları ve eğitim kolları da var. Kültür ve Sanat komitesi, doğrudan sorumlu olmamakla birlikte, propoganda çalışmalarına da katkıda bulunuyor.

Propoganda ile ilgili komite ayrıca örgütlenmiştir. Basın yayın çalışmaları yanısıra onlar da zaman zaman sanat alanında ürünler veriyorlar ama bunlar daha çok sinema alanında tanıtma filimleri niteliğinde çalışmalardır.

FKÖ'nün onbeş kişiden oluşan Merkez Komitesinde üç tanınmış yazar bulunuyor. Onun altındaki üçyüz kişiden oluşan Ulusal Konsey'de de pek çok sanatçı yer alıyor. Şu anda tüm sanatçıları anımsayamam ama sadece ressamlardan dört sanatçının Konsey-de yer aldığını belirtmekle Merkez Komitesinin bu alana verdiği önemi açıklamış olurum sanıyorum.

Ben de, şu anda ülkenizde, Kültür ve Sanat Komitesine bağlı Görsel Sanatlar Şubesi temsilcisi olarak bulunuyorum.

SANAT EMEĞİ — İstanbul'da bulunduğunuz bu kısacık süre içinde dergimize de zaman ayırdığınız için çok teşekkür ediyor ve ülkemizin tüm ilerici sanatçıları adına kurtuluş için verdiğiniz haklı savaşımda üstün başarılar diliyoruz.

turgay fişekçi

YAŞADIĞIMIZ ÇAĞ

Yaşadığımız çağın acıklı bir yanı var
Sevgilerin en güzelini yaşıyabilir insanlar
Sonsuzluğunda koşarak
Bir çift göz gibi birbirine benzeyen yüreklerinin
Sevgilerin en güzelini yaşıyabilir insanlar

Mutluluğa zaman azdır oysa
Sabahleyin kalktığında
Rengarenk rüyalarla yatağından
Gördüğün ölümdür.
Çıktığında sokağa
Köşebaşlarında yıkım
Parklarda çaresiz çocuklar
Dolaşır masalarda kediler gibi
Dilenerek bir parça ekmek ve sevgi
Bakmak, görmek
Cesaret isteyen bir iş olur
Acıları paylaşmak
Sevinci paylaşmaktan daha zordur.

Acılarda yeşerdi
Acılarda olgunlaştı
Sonsuz sevgisi insanlığın
Durur kıpkızıl bir elma gibi
Salınır dalında
Birlik ister uzanıp almaya.

BİR SABAH ŞARKISI

—Özden'e—

Açıyorum gözümü
Karşımda sen
Toprağın kokusu üzerinde
Geldiğin yolları sormuyorum.

Mavi bir sabah
Kuş cıvıltılarından bir taç alnında
Oturuyorsun yatağımın kıyısında
Yüzün yumuşak
Bekler gibi bir öpüşü.

Sessiz bir sabah
Gözlerinin pınarından çekip alıyorum sözcükleri
Yüreğinde bir sitem var söndüremediğim
Yaksın istiyorum beni o ateş
Tek sen üzülme.

Ellerin sabah mahmurluğunda
Bir insan yüreğinde olabilecek tüm duygularla
Şafağın ilk ışıkları gibi beyaz
Dokunuyor yanaklarıma
O anda dünyada
Sevgiden başka bir gerçek...
Bugün ağlamıyacağım
Yaşadığını düşünerek.

«BİR DÜĞÜN GECESİ» VE KÜÇÜK BURJUVANIN RUHSAL AÇMAZI

Dr. ATAMAN TANGÖR

Adalet Ağaoğlu'nun «Bir Düğün Gecesi» (1) adlı yapıtında küçük burjuva bireylerinin çıkmazı ve ruhsal bunalımları ele alınıyor. Ağaoğlu, bireyler arasındaki ve bireylerin kendi iç evrenlerindeki çelişkileri akıcı ve sürükleyici bir anlatımla vermiş; sanki bir sinema şeridi gibi. Son yıllarda ülkemizde küçük burjuvalar

(1) Ağaoğlu, A.: Bir Düğün Gecesi, Remzi Kitabevi, 1979.

üzerine oldukça yoğun bir yazın eylemi göze çarpmakta. Acaba rastlantı mı yoksa gereksinme mi? Bu soruya ülkenin 1960'lardan bu yana geçirdiği ve geçirmekte olduğu sosyo-ekonomik süreci ayrıntılarıyla incelemeden yanıt vermek biraz güç. Bunun incelenmesi ise apayrı bir konu. Biz gelelim «Bir Düğün Gecesi»ne.

Konu Ayşen'in düğün gecesinde geçmekte. Ayşen bir motor tekelinin Türkiye temsilcisi, oldukça zengin, işleri tıkırında bir babanın «devrimci» ya da «devrimci özentisi» kızı. Öğrencilik yıllarında hoşlandığı bir erkek arkadaşının etkisinde kalarak devrimci bazı eylemlere katılıyor. Ancak faşizan bir cunta (olasılıkla 12 Mart dönemi)nın işbaşına gelmesiyle gözaltına alınıyor; aile dostu bir generalin yardımıyla kurtarılıyor ve daha sonra generalin oğluyla evleniyor ya da evlenmek zorunda kalıyor.

Kısa, anlık mutluluklar dışında boş, geleceği güvensiz, sevgisiz, yalnız insanlar yığını. Bu olumsuz özellikler tüm insanlığa mı, yoksa bir sınıfın insanlarına mı özgü? Freudçu idealist felsefe anlayışına göre uygarlık insanlığın düşmanı olup; uygarlık geliştiği ölçüde insan yalnızlığa, sevgisizliğe ve de mutsuzluğa itilir. Yani bu özellikler tüm insanlığın kaderidir. Maddeci tarih anlayışından yoksun bu görüş tüm insanlığın kaderidir. Maddeci tarih anlayışından yoksun bu görüş tüm insanlığı «evrensel ruh hastalığı» (nevroz)na mahkûm ettiği gibi, aynı zamanda bu olgunun insanlığın üretkenlikten kopmuş, yok olmak zorundaki ufak bir kitlesine, yani *küçük burjuva*'ya ve kısmen de burjuvaya ait olduğunu görmek istemez. Çünkü olaya bu biçimde bakmak kendi varlığının yadsınması anlamını taşıyacaktır.

Feodal toplumdan kapitalist toplum aşamasına geçişte küçük toprak sahipleri, zanaatkârlar ve küçük tüccarlardan oluşan küçük burjuvazi 19. yüzyılın sonuna gelene dek burjuva kültürü ve ahlâk anlayışının oluşumunda çok önemli bir yer almıştır. Ancak günümüzde kapitalizmin emperyalist aşamasında işçi sınıfının bilinçli bir güç biçimine dönüştüğü 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl içinde küçük burjuva bir geçit noktasında görünmektedir. Küçük burjuvazi özel mülkiyet açısından burjuvaziye bağlı, fakat emeğiyle yaşayan ve burjuvazi tarafından sömürülen bir tabakanın temsilcileri olmak açısından, işçi sınıfına bağlı bir kitle durumuna gelmiştir. İşte bu ikilem, yani sınıf savaşımında ne yanda yer alacağı konusundaki kararsızlık, maddi açıdan işçi sınıfına, ancak düşünsel yönden hâlâ burjuvaya bağımlılık ikilemi, küçük burjuvanın tüm davranış ve eyleminde kendini gösterir.

Düşünce alanına yayılan bu *ikilemler onu* kurulu makine gibi dar bir dünyanın, yani yalnız kendi dünyasının içinde salınma-

sından başka bir eylemi olmayan bir varlık biçimine dönüştürmüştür. Bir ressam olan Ayşen'in halası Tezel ne amaca hizmet ettiğinin, nasıl bir sanat ürettiğinin bilincinde ve bunun sıkıntısını derinden duymakta; «Turistlere anlamsız resimler yapmakta.» Bir yandan bu sıkıntıyı duyarken diğer yandan da bu anlamsızlığı savunmaya çalışıyor: «Resim mi yapacaksın? Ne diye yapacaksın? Resim sömürülen halkları uyandırmak içindirse, eh halkın uyanmış işte, senin resmine ne gerek artık?... İyi ama ben de gül resmi yapmıyorum ya? Gül resmi bile yapsam, o gül bir şeyi konuşur benim resimlerimde». İşin acıklı yönü, Tezel olumsuzluğunun ayırdında ama, çıkamıyor kısır döngüden; yaptıklarında emeğin gücü yok; bilincinde bu olgunun. Tablolar toplumun değil kendinin bir parçası sanki: «Onlardan birine bir şey yapsalar, kendi gövdem jiletle dilim dilim ediliyormuşcasına acılar duyardım...»

«Aşk mı gurur mu, yok yani gurur mu vazife mi, kutsal görev mi, burjuva yok yani işte, devrimci gururumu aptallaşmak, yok aptallaşmak değil, öfke, öfke değil de yıkılmak...» İşte zihinsel eylemin hastalığı; çelişkili düşünceler zinciri o denli uzlaşmaz ki, artık bireyde sağlıklı, gerçekçi bir düşünceden söz etmek olanaksız.

Özellikle 20. yüzyıl içinde küçük burjuvanın üretimden kopuk olduğunu görüyoruz. Asalak bir işsizler kitlesi oluşturmakta küçük burjuvazi. Kapitalist sürecin başlangıcındaki ünlü «akıl hocası» artık «kendi evinde bile söz sahibi değil». Erken kapitalist dönemin ataerkil-tekeşli küçük ailesinin bir varoluş nedeni vardı: Toplumun gereksinimlerine uygun bir üretim biçimi uyguluyordu. İş bölümünün farklılaşması ve üretimin toplumsallaşması, küçük burjuvanın yuvalandığı lonca sisteminden manifaktür üretimine geçilmesi, büyük burjuvaziyi; sermayeyi yarattı (2). Bir yandan limanlar, özel ticaret kentleri gelişirken; yani büyük burjuva yerleşme merkezleri oluşurken, sanayi kentlerinin düşünsel yapısını hâlâ küçük burjuvazi oluşturuyordu. Bu dönemin (18. yüzyıl) temel özelliği sermaye ve para biriktirme idi. Küçük burjuva bireyinin ruhsal yapısının temel özelliği olan «zorlayıcı» (kompulsiv) düşünce biçiminin temelinde bu biriktirme dürtüsü yatar. Freud'un içgüdüsel dürtülerin etkisiyle oluştuğunu iddia ettiği ve «makatsal (anal) kişilik» adını verdiği bu kişilik özelliğinde aşırı düzenlilik, cimrilik ve biriktirme tutkusu, hesapçılık bireyin temel davranış biçimini oluşturur. Marks «Zevk sermayede, zevk alan

(2) Marks. K., Engels, F.: Alman İdeolojisi. Sol Yayınları, 1976, 100.

birey ise biriktirme eyleminde temsil edilmektedir» (3) der. Bu kişilik özelliğinin oluşumunda protestanlığın önemli bir yeri olmuştur; sermaye birikimi ve çalışmayı öğütlemede *vicdan* yani kendi iç dünyası ile tanrının karşı karşıya bulunması ve *özgürlük* kavramlarının ısrarla kafalara kazınmasında Luterciliğin, Kalvenizmin etkisi yadsınamaz. «Protestanlık hemen tüm geleneksel tatil ve bayram günlerini iş gününe çevirmekle sermaye birikiminin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır» (Marks) (4). Bu zorlayıcı (kompülsiv) kişilik içindeki bireyde kendi ile baş başa kalma, yani özgürlük, cinsel ve diğer dünya zevklerinden vazgeçme ve coşkusal belirtilerini kontrol altına alma ve kısıtlama ögeleri sermaye arttırımının tamamlayıcı özelliklerini oluşturmaktaydı. Küçük burjuvanın yalnızlığı, bencilliği, yarışmacılık özellikleri, boşluk ve hiçlik duyguları yani «özgürlüğü» o dönemin mirasmdan başka bir şey değildir. Otobüste yeğeninin düğününe giderken Tezel şöyle düşünmekte: «Boşluk, hiçlik. Gecenin karanlığı. Gece dediğin katran gibi olmalı... böyle işte ne gece ne gündüz, ikisi arası bir şey. Ben de bir şeyin ikisi arasındayım... Onca kıçını yırt sonuç... yok aman duygulu filan değilim. Bencilim, bencil.»

Bu bencillik özelliği küçük burjuvanın davranış ve düşünce sisteminin çok önemli bir bölümünü oluşturur. Gorki'nin küçük burjuva davranışı konusundaki düşünceleri şöyle: «Böyle gelmiş böyle gider, bu kelimelerin çıkardığı ses bir saat sarkacının otomatik devinimlerini düşündürür...» (5) Marks 18. yüzyıldaki ekonomik durumu şöyle özetliyor: «Sermaye hareketi hatırı sayılır derecede hızlanmış da olsa, gene hâlâ göreli bir yavaşlık göstermekten geri kalmıyordu... bizzat üretimdeki beceriksizlik ve gelişimin ilk evresini ancak aşabilmiş olan maliye sistemi, dolaşımı çok engelliyordu. Bunun sonucu *cimri bir dükkâncı zihniyeti* oldu. Bunlar... büyük burjuva idiler; ama sonraki dönemin tacirlerine ve sanayicilerine oranla da küçük burjuva olarak kaldılar» (6) 18. yüzyıl sonunda makina kullanımı ile birlikte işbölümünün en ileri aşaması gerçekleşti. Bu tür bir işbölümü ve yarışmacılık her doğal ögeyi yok etti. Tüm insancıl ilişkiler para ilişkisi biçimine dönüştü. Sermaye birikimi ve üretimin giderek artışı kapitalisti

---

(3) Marks, K.: Bk. Schneider. M. Neurose und Klassenkampf. Rowohlt. 1974. 180.

(4) Marks, K.: a.g.e. 181.

(5) Gorki, M.: Küçük Burjuva İdeolojisinin Eleştirisi. Özgün Yayınları. 1977, 11.

(6) Marks, E., Engels, F.: Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, 1976, 103.

tüketimi, zevk ve israfa yöneltti. Bu amaçsız ve mantıksız tüketim burjuvada şu çelişkiyi doğurdu: «Artık değerin bir bölümü kapitalist tarafından har vurup harman savrulurken, diğer bir bölüm biriktirildi... Böylece burjuva bireyinin benliğinde biriktirme ve harcama dürtülerinin keskin çelişkisi yeşermeye başladı» (7) Ancak bu harcama, feodal dönemin rahat, iç huzuru ile donatılmış sınırsız tüketiminden farklı idi. Her tüketimin altında pis bir cimrilik ve suçluluk duygusu yatmaktaydı. Yani birey ileri kapitalist dönemde tüketici olmakla, aslında zorlayıcı (kompulsiv) yapısını daha da güçlendirmiştir.

«İşte burjuvazi kişi üzerinde bu gibi sürekli ve çeşitli çelişik-uzlaşmaz etkiler yaratarak toplumsal zıtlıkları uzlaştırmaktan ibaret olan bir insan tipi yaratır» (8), evet Gorki böyle diyor. Bu özellik küçük burjuvanın eylemi ile düşüncesi arasındaki çelişkinin temel nedenidir. Davranışında kaba bir maddeciliği sergilemeye çaba harcar, oysa düşüncesi idealizmden yanadır. Bir yandan «hümanist»tir; insanlara yardım eder, yardımsevenler derneğine filan üye olur, ve çalışır, ancak Vietnam'da emperyalistlerce öldürülen onbinlerce, yüzbinlerce kişi onu hiç ilgilendirmez; insanlar öldürülmesin diye bir imza bile vermez. Kendini içkiye vermiş «devrimci» Tezel'e kulak verelim: «Bayılıyorum ülkeme... Her gün festival. Her gün çok eğlenceli geçiyor...» Tezel'in, sergisine gelerek kendisini acımasız eleştiren öğrenci bir kız konusundaki düşünceleri: «Sıkı bir devrimci, bir halk kahramanı için saklanmış o kızlığa sıkı bir komando ya da kontrgerilla darbesiyle son verilmesi gülmekten gebertir insanı. Ayşe anamızın orasında kardinal hazretlerinin şeyi.» Ayşen'in anası üzerine düşünceleri de şöyle: «Yardımseverlere de üyeymiş ya? Yoksul hastalara pijama, çocuklara tulum, don, önlük dikecek yardımsevenler terzileri ne de ustalarmış hayret. Ve Ayşen'in annesi ile arasındaki konuşma: «Gelme anne, gelme bir daha o arabayla, boynunda o zincirler, inciler mincilerle fakültenin kapasına...» ve annesi «Ayol ben niye utanacakmışım arabamdan? Onlar utansınlar açlıktan nefesleri kokanlar, çalışsınlar çabalasınlar önce adam olsunlar.»

Küçük burjuva bireyinde özel mülkiyet duygusunun gelişmesiyle artan bireycilik, kendine yetme gereksinimi, «hep bana» düşünceleri sevgi ve aşk konusunda da insanlık özünden kopuk acı-

---

(7) Marks, K.: Bk. Schneider, M. Neurose und Klassenkampf Rowohlt. 1974, 183.

(8) Gorki, M.: Küçük Burjuva İdeolojisinin Eleştirisi. Özgün Yayınları, 1977, 47.

nası bir tablo sergilemektedir. Burjuva yalnız kendini sevdiği için başka kimseyi sevemez. Aslında kendini de sevmemektedir ve bu doyumsuzluğu ödünlemek için başkalarının sevgisini sömürmeye çalışır. Yani burjuva ne kendini ve ne de başkalarını sevebilir. «Sevgiyi ancak sevgiyle değiştirebilirsin... Eğer karşındakinde sevgi yaratamadan seviyorsan, yani senin sevgin karşı sevgi üretmiyorsa, eğer sevgi gösterilerin karşısındakini sevilen bir insan yapmaya yetmiyorsa, sevgin yoz bir görüntüden öte gidemez... Bay Edgar sevgiyi bir tanrı durumuna getirmekle başlar, hem de korkunç bir tanrı. Tanrı, yani tanrı bilim konusu olduktan sonra, sevgi de doğal olarak tanrıbilimin eleştirisine bağlanır... Bay Edgar, seven insan yerine, insan sevgisi yerine, sevgi insanını geçirerek, tikel bir varlık durumuna getirdiği sevgiyi insandan ayırarak ve ona bağımsız bir varoluş vererek sevgiyi bir tanrı ve üstelik kıyıcı bir tanrı yapar...» (Marks) (9) Evet, Marks'ın da belirttiği gibi kapitalist özel mülkiyet ilişkileri içinde sevgi de metalaşmıştır. Sevdiği eşinden ayrı düşen, terkedilen birey yapayalnız, bomboş kaldığını belirtirken, aslında kendinde temelde varolan sevme yetisinin karşı birey tarafından sömürüldüğünün ayırdına bile varmaz. Nitekim seven —ya da sevdiğini sanan— burjuva bireyi kendinden hiç bir şey vermez ve vermek te istemez. Burjuva «aşkı» ve insan sevgisinin temelinde insanın insana yabancılaşmasının en somut görüntüsünü buluyoruz. Ağaoğlu'nun yapıtındaki tüm bireylerde —devrimci tipler dahil— bu sevgisizliği yoğun biçimde görüyoruz. Tezel'in kendi çocuğundan, hatta çocuk sesinden tiksinmesi, halkının sıcak insanından kopuşu, onlarla ilişki bile kuramayışı, aslında onlara olan inançsızlığını, güvensizliğini, içtensizliğini gösterir. Tezelin otobüs muavini konusundaki düşünceleri şöyle: «İşin yoksa bir de bunun yaşam öyküsünü dinle... Biz kendimizinkinin altından zor kalkarken... İyisi mi, sav başından gitsin.» «Gecekondularda fabrikalarda öyle insanlar varmış ki insan dersin sen onlara. Öyleymiş. Hiç tanımıyoruz...»

Küçük burjuvazi, gelişiminin tarihsel süreci içinde belirli bir süre büyük burjuvanm kültür ve bilim deposu olmuştur. İşçi sınıfının gelişmesi ve güçlenmesine dek bu böyle sürüp gitmiştir. Proleteryanın kendisinin karşısına bir çığ gibi dikildiğinin farkına varan küçük burjuva bilgici bu kez yaygaraya başlıyor: «Teknik bir çok durumda işsizlik yaratmaktadır... insanlık ilime gem vurmalıdır. Bugünkü buhran insan aklının bozguna uğraması-

(9) Marks, K., Engels, F.: Kutsal Aile. Sol Yayınları, 1976, 38.

dır...» (10) Aslında gerçek buhranın ileri kapitalizmin ve emperyalizmin çıkmazında yattığını ve kendinin çağ dışı kaldığını görmez küçük burjuva. Hatta Fransız burjuva şairi Valery daha da ileri giderek tarihi unutmayı önerir (11). 19. yüzyıl ve 20 yüzyıl başına dek sermayenin akıl hocalığını ve avutuculuğunu yapmış olan küçük burjuvanın artık bilgiçlik görevi böylece sona ermiş ve kendisi avutulmaya muhtaç duruma gelmiştir. Küçük burjuva artık bilim adına «yalan söylemek» zorunda kalmıştır; bilinemezcilik, pozitivizm, ampriokritisizm, pragmatizm gibi buram buram idealizm kokan felsefi akımlara, denize düşen yılana sarılır örneği yapışmıştır.

Bugün artık giderek proleterleşmeye başlayan küçük burjuva bir ayırım noktasına gelmiştir: Burjuva ile birlikte işçi sınıfının kuyusunu mu kazmalı, yoksa dürüst davranıp işçinin, emekçi kitlelerin yanında mı yer almalı? Kafalarda karmaşa doğuran bu ikilem küçük burjuvayı —ve özellikle gençliğini— «özgürlük arama» uğruna asıl yanmda olması gereken işçi sınıfından koparark, serüvenciliğe, aceleciliğe iter. Ayşen'in fakülte arkadaşı Zehra bu tipe bir örnek: Demokrat nitelikte bir öğretim üyesi Prof. Ömer'e, boykot konusunda bir eleştirisinden ötürü «Kahrolsun faşistler, emperyalistler» diye bağırıyor ve Ayşen'e her zaman her yerde böyle bağırmasını öğütlüyor. Prof. Ömer'in «Makinaları fabrikaları mı kırmak istiyorsunuz yoksa sistemi mi?» sorusuna ise rahatça «her ikisini birden» diyebiliyor. Aslında bu düşünce, yapıtın devrimci geçinen tüm bireylerinde var; Ayşen'in kafası bozulduğunda tüm lokantaları, butikleri taşa tutmak istemesi, kahrolsun faşizm diye sokaklarda bağırarak kendini tutuklattırmaya çalışması, Prof. Ömer'in gözaltında yeteri kadar uzun kalamadığı için duyduğu sıkıntı ve bu nedenle eşinden soğuması, kopması, vs. vs.

Yine benzer düşünce sistemi içinde devrimciliğin, eza, cefa, pislik ve tüm dünya nimetlerinden elini ayağını çekmek gibi bireyleri çevrelerinden soyutlayan bir davranış biçimi içinde ele alınması örneklerini de sık sık görüyoruz: «Benim devrimciliğim içinde evlenmek yoktur, ...Devrimci arkadaşlardan biri... bir kıza delice sevdalansa o arkadaşın pestilini çıkarırdım». İşçi sınıfı öğretisinden uzak kaldığı ölçüde, küçük burjuva devrimcisinde özveri, yumuşaklık, içtenlik, itici olmama gibi özellikleri göremiyoruz; tepeden bakma, poz kesme, lider havaları, bireyin eylem bi-

(10) Caillaux,: Bk. Gorki. M. Küçük Burjuva İdeolojisinin Eleştirisi. Özgün Yayınları. 1977, 91.

(11) Valery, P.: a.g.e. 92.

çimini oluşturuyor. Evlenmeyi, aşık olmayı defterinden silen dönemin öğrenci lideri Tuncer, faşist cuntanın boy göstermesiyle birlikte soluğu İsviçre'de alıyor. Bağışlatıcı nedeni de hazır: «Burada yapılacak ne kaldı ki...?»

Sorun şu noktada düğümleniyor: Toplumun, yani kapitalist - burjuva toplumunun kurtarıcısı kimdir? Küçük burjuvanın yukarıda belirtilen özellikleri ve ruhsal yapısı bu kurtarma işlemine elverişli midir? Şunu unutmamak gerek; bireyler toplum içinde davranış biçim özelliklerini, zevklerini, coşkularını, değer yargılarını ve hastalıklarını içinde bulundukları sınıfın konumuna göre alırlar. Marksçı yabancılaşma kuramı içinde, bu olumsuzluktan en çok etkilenen kuşkusuz işçi sınıfıdır; proleterya yabancılaşma olgusundan kendi hiçliğini, güçsüzlüğünü hisseder. Burjuva ise yetkinlik ve güvenlik bulur, kendi gücünü bulur. İki arada bir derede kalan küçük burjuva ise gerçekten şaşkınlık içindedir; bencillik, yalnızlık, güçsüzlük, güvensizlik duyguları yanında tarihsel konumundan gelen —ama günümüzde elinden uçup giden— üstünlük, tepeden bakma gibi zıt duyguları bağrında taşır. İşte bu nedenle küçük burjuva bireyi ile proleter bireyinin ruhsal yapısı çok farklıdır. Küçük burjuva çocuğu anne-babası ve çevresi tarafından «ahlâklı» olmaya, yani tüm coşku ve eylemlerini sonsuz gelecekteki mutluluk için denetlemeye zorlanırken, yani başka bir deyişle çocuğun hayal evreninde gerçek dışı, ulaşılamıyacak beklentiler yaratılırken, proleter çocuğu yaşamın ta içinde bulur kendini. Burjuva çocuğu eğitimini sevgi yoksunluğuna dayalı cezalandırma ve ödüllendirme ilkesinden alırken, işçi çocuğu üreticiliğin içinde, kendi sınıfının olumsuzluklarını görerek büyür. Büyük burjuva ailesinde, aile içi ilişkiler ve eğitimde mülkün güvence altına alınması ve zenginliğin sergilenmesi, temeli oluşturur. Küçük burjuva ise artık biriktirme ve mülk edinme yeteneğini yitirdiğinden özel mülkün güvencesi de yok olmuştur; aile içi ilişkilerde güvensizlik, kaygı, kuşkuculuk çok belirgindir. Küçük burjuva, çocuklarını olabildiğince toplumda saygınlığı olan meslek sahibi yetiştirmek için çaba harcar (Doktor, mühendis, bürokrat vs.). Oysa proleter için «burjuva ahkâmı» bir mostra olmadan öte gitmez: «Aile ve eğitim konusundaki burjuva değer yargıları, büyük endüstri proleter ailesini parçaladığı ve proleter çocuklarını ticaret metaı, iş aygıtı biçimine dönüştürdüğü oranda, anlamsız ve tiksindirici olmaktan öte gidemeyecektir» (12).

---

(12) Marks, K., Engels, K.: Komünist Manifesto. Bilim ve sosyalizm Yayınları. 1976, 48.

Tarihin her döneminde olduğu gibi insanın geleceğini yine üretini ve üretici güçler belirleyecektir kuşkusuz. Bir geçiş dönemini yaşayan küçük burjuvanın ruhsal konumunu tüm insanlığa ve evrene mal etmek —Freud ve izleyicilerinin yaptıkları gibi— düpedüz emeğe ve emeğin gücüne hakarettir. Ağaoğlu'nun bu yapıtında işçi sınıfının simgesi olarak yarı bilinçli Ali Usta'yı görüyoruz: «İşçidir herşeyin temelinde, başında özünde olan... öğrenciliğin bitince yaşama iyice bulanınca dilinin söylediğine gerçekten inanıp inanmadığın anlaşılır». Ali Usta insanın coşkularını insanca açığa vurmasından daha doğal bir şey olmadığını yaşamından aldığı bilgi ve deneyimle aktarmaya çalışır: «Ağla ulan, ağla hergele. Ağlamayandan insan mı olurmuş?... Bu gençlik sevda da ister, insan sevdasız olur mu Tuncer?... o köşe öyle bomboş kalamaz» Ve Ali usta, felsefesinin can alıcı noktasını şöyle vurguluyor: «Sizlersiz olmaz, ama yalnız sizinle de hiç bir bok olmaz.»

adnan yücel

SEN Kİ ANLARSIN

Kendini bir suyun akışında
Ve suları kendi bakışlarında
Bulabilenler bilir bu türküyü.
Sen ki anlardın
Bir türkü uğruna
Çileler çekerdin yıllar boyu.
Soluğunda
Yaban menekşelerinin kokusu
Gözlerinde
Serin pınarların uğultusu.
Dağlar seni yaşardı her gün
Ormanlar sıcak dostluğunu.

Ne zaman çatlasa bir kaya
Bir çığlık düşse sulara
Irmaklar
Adını çizer toprağa.
Değil mi ki
Hep o yangınların adına
Adına belasına
Özlemi duyulunca özgürlüğün
Öfkesini göklere çalan
Bir şimşek gibi dalardın yaşama.

Sen ki anlarsın bu yaşamı
Aşklar şimdi hücrelerde tutsak
Düğünler kelepçeli
Doğumlar
Ve çocuklar zindanlarda.
Bunları nasıl anlatayım sana
Bu türküleri nasıl çağırayım
Bu ninnileri nasıl...
Ölüme
Kapkara bir kaygu değil artık
Bembeyaz
Bir kitap diyoruz koltuğumuzda.
Kitapların göğüslerinde kan
Bu kanı nasıl okuyayım sana.
Şimdi devleşen bir öfkenin
Ve sınırlarötesi bir özlemin
Bildirisi okunurken her gün
Her saat, her dakika,
Can çekişen
Bir çağı yaşıyoruz dünyada.

Sen ki anlarsın bu yaşamı
Okul yolunda telaşlı bir öğrenci
Bir grev gözcüsü işyerinde
Okunan kitap
Yazılan defter
Yükselen bilinç
Ve eriyen cevher
Şimdi sabahın ala şafağında
Doludizgin
Bir at gibi giriyor sulara.

NİYAZİ AKINCIOĞLU

ASIM BEZİRCİ

Muharrem Niyazi Akıncıoğlu «1940 Kuşağı»nın toplumcu şairlerindendir. Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Ömer Faruk Toprak, Suat Taşer, Cahit Irgat, Fethi Giray, Mehmed Kemal, Enver Gökçe, Ahmed Arif, Şükran Kurdakul, Arif Damar ve Sabri Soran takımından. Atillâ İlhan'ın deyimiyle, «fedailer mangası»ndan...

Hayatı kısaca şöyle: 1916'da Bursa'da doğar. Liseyi orada okur. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirir. Yıllarca Kırklareli'nde avukatlık yapar. 1951'de bir komünist örgütü yönetmek suçlamasıyla tutuklanır. İki yıl yattıktan sonra çıkar. 1 Şubat 1979'da Kırklareli'nde ölür.

Edebiyat tarihleri ile çoğu sözlüklerde, antolojilerde, yıllıklarda adına rastlanmaz. Oysa, toplumcu şiirimiz içinde kendine özgü bir yeri, değeri olan, unutulmaması gereken bir şairdir.

«HAYKIRIŞLAR»

Akmcıoğlu'nun şimdiye değin yalnızca bir eseri yayımlanmış: **Haykırışlar** (1938, Bursa).

Gerçi ondan sonra çeşitli dergilerde elliye yakın şiiri çıkmış. Fakat bunlar bir türlü kitaplaşamamış. Ancak içlerinden birkaçı bazı antolojilere alınmış (1), dergilere aktarılmıştır (2).

Haykırışlar, Akıncıoğlu'nun 1935-1938 yılları arasında Edirne, Kırklareli ve Bursa'da yazdığı ve ilk şiirleri kucaklar.

Bu şiirler başlıca şu temler çevresinde toplanabilir: Türkçülük/Turancılık, gurbet, aşk, doğa...

«Haykırışlar» başlığını taşıyan yedi şiir ile «Atsız Gibi» ve «Duydum ki Tuna'm» adlı ürünlerde ilkel bir Türkçülük/Turancılık eğilimi yer alır. Yurdunun, ulusunun acı gerçeklerine sırt çeviren ve öğretmenlerinden Nihal Atsız ile Orhan Saik Gökyay'a özenen şair «Kızıl Elma»nın ateşiyle yanmakta, ona ulaşmak için her şeyi yıkıp geçmeye hazır görünmektedir:

(...)
Dağlardan boşanan bir umman ım ben
Çiğnerim ufuklar kaçsın önümden.
Yolcuyum yıllardır beni bekliyen
—Bir ölmez diyarda— KIZIL ALMAya.
(...)

Bilindiği gibi, «Gurbet» Türk şiirinin başlıca temlerinden biridir. Özellikle halk edebiyatında çok işlenmiştir. Akıncıoğlu, «Gurbet» ve «Gurbet Türküleri» başlıklı dört şiirinde memleketin ve sevgilinin özlemi ile yadellerde duyduğu acıyı, yalnızlığı dile getirir. Şovenist ürünlerdeki kuru, kahramansı söylev havasına karşılık, bu şiirlerde etkileyici bir içtenlik bulunur:

(...)
Gök sanki ağlamak, hıçkırmak ister
Nemli bir göz gibi dolu doludur.
Bir hazan düğünü içinde her yer,
Gurbet meyvasiyle dolu bahçeler.
(...)

---

(1) Ali Tomrukçu-48 Şair (1944, s. 13-14, «Düşman Başına, Bursa»), Fahir Onger-Bugünkü Şiirimiz (1946, s. 13-14, «Yağmur Duası, Bursa»), Asım Bezirci-Dünden Bugüne Türk Şiiri (1968, s. 769-771, «Yağmur Duası, Hasbihal, Hürriyet Kazisesi»).

(2) Yarına Doğru dergisi: «Köroğlu, Sirkeci, Edirne, Dünyaya Dair, II» (Ocak 1975), «Vatana Ve Gurbete Dair, Ajans, Hasbihal, II» (Mart-Nisan 1976). Milliyet Sanat Dergisi: «Vatanlar Masalı, Hasbihal, II» (19 Şubat 1979).

Gerçi Akıncıoğlu sonraki şiirlerinde Türkçülük/Turancılık ülküsünü bırakır, ama gurbet temini işlemeyi sürdürür.

Gurbet şiirlerinde ancak bazı öğeleriyle belirtilen aşk temi öbür ürünlerde daha bir ağırlık kazanır. Fakat, doğrusunu söylemek gerekirse öznellik, derinlik ve ayrıntıdan yoksun, basmakalıp, soyut bir aşktır bu.

(...)
Ben ateşte açan gülüm.
Yanmazsam renk vermem dağlar.
Koydu gitti beni Gülüm
Ben murada ermem dağlar.
(...)

Aşk gibi doğa da yüzeyden ve üzüntülü bir biçimde sergilenir. Dizelerden kaynağı açıklanmayan bir karamsarlık yansır.

(...)
Bu yıl bilmem neden bahar
Yorgun gibi hasta gibi.
Bu yıl bilmem neden ey yâr
Bülbüller hep yasta gibi.
(...)

Haykırışlar'daki şiirler hece ölçüsüyle yazılmıştır. Yer yer Orhan Şaik Gökyay ile Faruk Nafiz Çamlıbel'in etkilerini taşımaktadır. Dil çoğunlukla temizdir. Uyaklar, özgün olmasa bile, başarılı sayılabilir. İmgeye seyrek rastlanır. Sözcükler genellikle somuttur.

HECE ŞİİRLER

Haykırışlar'dan sonra, 1938-1940 döneminde Akıncıoğlu'nun dergilerde heceyle on beşe yakın şiiri çıkar (3).

Bu şiirlerde Irkçı/Turancı duygu ve düşünceler eski ağırlığını yitirir. Hatta, «Bayrak» sayılmazsa, büsbütün ortadan kalk-

(3) «Bir Ömür Akşamında» (Serveti Fünun, 1.9.1938), «Gurbetlerden Dostlara» (Serveti Fünun, 15.9.1938), «Arzuladığım» (Serveti Fünun, 20.10.1938), «Ne Ayvaz Oldum» (Yedigün, 21.2.1939), «Dilek» (Yedigün, 7.3.1939), «Ardından» (Yedigün 14.3.1939), «Bayrak« (Yedigün, 11.4.1939), «Yollar» (Yedigün, 6.6.1939), «Serhat Ve Hasret» (Yücel, 1.8.1939), «Ağlatır Beni» (Yeni Mecmua, 15.12.1939), «Yağmur Duası» (Sokak, 12.4.1940), «Mülkiyet» (Yeni İnsanlık, 23.4.1940), «Dâsitan-ı Cibâl» (Serveti Fünun, 3.4.1941).

tığı da söylenebilir. («Bayrak»ta bile, adı geçen akımdan çok yurt ve ulus sevgisi egemendir.) Buna karşılık, Haykırışlar'daki kişisel temler genişler. Gerçi gurbet, aşk, doğa yine ele alınır, ama bu kezkez onlara yalnızlık, mutsuzluk, özlem gibi temler de eklenir. Bütün bu temler daha da koyulaşmış bir üzünç (hüzün) içinde sunulur. Anlatım hâlâ yoğunluktan uzak ve aşırı duygusaldır.

(...)
Pınarlar ses vermiyor, kuşlar ötmez oldular
Duymuyorum gelmiyor çiçeklerin kokusu.
Günün ışıklarını karanlıklar yoldular,
Bitmeyen enginlere dökülmektedir bir su.
(...)

Kuşkusuz, bunlar o yıllardaki şiirimizin bir kesiminin de yaygın özelliklerindendir; fakat Akıncıoğlu'nun onlardan ayrılan ürünleri de yok değildir. Örneğin, 1941'de yazılan «Dâsitan-ı Cibâl» halk şiiri geleneğinden —en çok da Köroğlu'ndan— esinlenmiştir.

(...)
Ak kâğıda kara yazı yazıldı
Ferman çıktı koç yiğitler hakkına;
Dağlar dumanı oldu, düzen bozuldu,
Gayrı kılıç hasret kalmadı kına.
(...)

Akıncıoğlu bu esinlenmeyi daha sonraki ürünlerinde bilinçli bir yararlanmaya dönüştürecektir.

SAĞDAN SOLA
BİREYDEN TOPLUMA

Bu dönüşümün altında önemli bir değişim yatmaktadır: 1941'lerde Akıncıoğlu sağdan sola yönelir.

Solcuların çıkardığı Yeni Edebiyat gazetesinde (4) basılan «Düşman Başına» bu yönelişin ilk örneklerindendir. Onu, Yürüyüş dergisinde (5) yayımlanan örnekler izler.

---

(4) Yeni Edebiyat, 1.10.1941.

(5) Yürüyüş: «Kabadayı» (9.9.1942), «Ajans» (9.1.1943), «İtiraf-ı Aşk» (29.4.1943) ,«Hasbihal, I-II» (1.5.1943, 1.6.1943).

Öteki dergilerde de henüz kitaplaşmayan bir yığın şiiri çıkar (6).

Akıncıoğlu'nun 1941 yılından ölümüne değin yazıp dergilerde yayımladığı bütün bu şiirler, kişiliğini bulduğu ve gittikçe geliştirdiği dönemin ilginç ürünleridir. Onu asıl temsil edenler de, daha öncekiler değil, bunlardır.

Akıncıoğlu bunlarla heceden ayrılır. Özgür koşuğa çalan, ama tümüyle ona indirgenemeyen bir düzenlemeye yönelir. Ölçüyü bırakmakla birlikte uyaktan büsbütün vazgeçmez, ses uyumuna daha bir önem verir. Halkın diline, motiflerine, kişilerine, yaşantılarına yakınlık gösterir. Gitgide romantizmden gerçekçiliğe, bireycilikten toplumculuğa doğru kayar.

Alman, İtalyan ve Japon faşistleri, emperyalistleri İkinci Dünya Savaşı'nda dünyayı kan, ateş ve zulme boğmuşlardır. Akıncıoğlu onlara karşı barış, özgürlük ve kardeşliği savunur. «Ajans, Hasret, İtiraf-ı Aşk, Hasbihal, Vatanlar Masalı» bunun örnekleridir. Sözgelimi «Ajans»ta zincirlerini şakırdatarak «alev raylar üzerinden demir arabalarla geçen esarete» karşı toprak çocuklarının, dostların «emeklerini yığın yığın, başak başak harmanı yerinde bırakarak» nasıl yiğitçe döğüşüp öldükleri anlatılır:

(...)
Sonra hürriyet
— yaralı ceylânlar gibi —
ve sulh
— anam sütü kadar helâl —
yüzünde ne bir kin, ne bir infial
düştü yollara.
Yollar uzun, menzil ırak
ayakları kanıyor: yalnayak!
Bir şarkıdır bu
sulh ve hürriyet dediğin
ağız dolusu söylenir ufuklara karşı.
Bir şarkıdır bu

(6) «Bursa» (İnsan, Ağustos 1943), «Köroğlu» (Yeni Ses, 12.7.1943), «Sirkeci» (Yeni Ses, 19.7.1943), «Edirne» (Pınar, 1.9.1945), «Hasret» (Gün, 17.11.1945), «Kuş Kanadından» (Meydan 15.5.1948), «Dünyaya Dair, I, II» (Pazar Postası, 1951; Yeryüzü, 15.12.1951), «Aka Kara Demem» (Dost, Kasım 1958), «Sır» (Dost, Ocak 1959), «Uzaktan Sevgilerle» (Yansıma, Temmuz 1972), «Mutluca Şiir» (Türkiye Yazıları, Nisan 1977), «Vatanlar Masalı» (Milliyet Sanat, 19.2.1979).

kalûbelâdan beri söylenir
kurtlar dilinde, kuşlar dilinde.
Ben, onunla büyüdüm
onunla yürüdüm
onun için ölebilirim.

(...)
Asrımızda niceler var:
Kan damlamasa kaleminden şairin
Yazılmadık kalacaktır şarkısı,
ve türksüsü yakılmadık.

Halbuki onlar,
Bir şarkılık, bir türkülük de olsa
Daha köroğludur köroğlundan.
(...)

Halkın gördüğü bunca baskıya, çileye karşın ergeç güzel günler gelecektir:

(...)
Fakat seyri mâlum bizce tarihin,
mâlum ve mutlak;
Yarın aydın, yarın güzel,
yarın bizim olacak.
Ve sen insan, ve sen cesur,
ve sen kahraman;
Ve bihaber fırıncıdan, tezgâhtardan, kasaptan,
Tanklarından, toplarından dünyanın.
(...)

Akıncıoğlu bu mutlu yarını kimin, nasıl gerçekleştireceğini açıklamaz; iyimserliğinin dayanağını karanlıkta bırakır. Üstelik, halkın çektiği acıların da sınıfsal niteliğine, toplumsal kaynağına dokunmaz.

Oylumları küçülmüş de olsa, aşk ve gurbet temleri —yine doğayla birlikte— bu dönemin ürünlerinde de sürer. «Hasbihal, İtiraf-ı Aşk, Dünyaya Dair, Kuş Kanadından» başlıklı şiirler bunun belirgin örnekleridir. Halkın diliyle edebiyatından da yararlanılan bu örneklerde adı geçen kişisel temlere toplumsal bir boyut eklenir: Şair, kendi durumunu anlatırken, halkın durumuna da değinir. Hatta, halktan kişilere, elleri «buğday ekmeği, mayıs tezeği, katran, barut ve kan kokan» insanlara duyduğu sevgi, bazen,

sevgilisine beslediği aşkın önüne geçer. «İtiraf-ı Aşk»ta bu değişim açığa vurulur:

(...)
Senin, onlardan sonra geliyor yerin,
darılma sakın.
(...)
Eğil,
yarim, sevdiğim:
Bu yeni aşkının önünde eğil!

Akıncıoğlu —Nâzım Hikmet'ten sonra, ama Enver Gökçe ve Ahmed Arif'ten önce— halk şiirinden yararlanan ilk toplumcu şairdir. Gelgelelim, o, bununla yetinmez, sırasında Divan şiirinden de yararlanır, fakat ikisini de taklide yeltenmez. Hem Divan, hem de halk geleneğinin kimi öğelerini beceriyle kullandığı «Edirne» şiiri buna iyi bir örnektir.

(...)
Mevsim, faslı bahardı;
gecedir ve mehtap vardır.
Ve sen,
bir kavs-ı kuzahta yürür gibi
köprülerdesin.
Şatraban makamından bir şarkı dudaklarında
düşünür, çözemezsin:
Bu naz-ı istiğna, bu âvâz neden;
neden yarı eğilmiş suya dallar?
Öyle ferman etmiş eden
kimseler bilmez.
«Gönül bir top ibrişim
Sarılırsa çözülmez»
(...)

«Edirne» gibi «Bursa»da da eski edebiyatın dil ve deyiş verilerinden bazıları yeni bir anlayışla değerlendirilir. Her iki şiirde de söz konusu verilerin uyumlu sesler, özgün imgeler ve yerel renklerle güzel bir birleşim oluşturduğu görülür. Ne var ki, bu birleşimde doğa ile uyandırdığı duygular, çağrışımlar ağır basar; buna karşılık, birey ve toplum yok denecek kadar az yer tutar.

Ancak «Sirkeci»de belirli bir semtin insanlarından söz açılır, fakat bu da pek genelde kalır. Gerçi, daha önce, 1942'de yazılan «Kabadayı» ile «Karahalil Destanı»nda kimi tiplerin özel yaşamına da değinilmiştir, ama henüz sınıfsal bakışa ulaşılmadığı gibi, «Bursa» ile «Edirne»deki sanatsal düzeye de varılmamıştır...

«Hürriyet Kasidesi»nde hapishaneler aracılığıyla şairin özgürlük özlemi dışa vurulur. Akıncıoğlu, oturulmak üzere yapılan binaların zindan olarak kullanılmasına üzülür. Çok sevdiği insanların özgürce yaşaması için savaşacağına söz verir:

(...)
Bir gün gelirse
— Ölmüş bile olsam —
Südün helâl olmasın anam,
Bitmezsem mezarımdan
Mantar gibi,
Ot gibi,
Ağaç gibi
Ordulara, tanklara karşı.
(...)

Gelgelelim, bu övülesi dizelere karşın, soruna sınıfsal/toplumsal ya da ekonomik/politik açıdan yanaşmadığından Akıncıoğlu'nun sözleri çoğunlukla soyut bir insancılığın sınırlarını aşmaz. Daha doğrusu, aşamaz. Çünkü, 1940-1950 yılları CHP'nin faşizan yönetiminin iyice azdığı dönemdir. Sınırları aşmağa kalkışan yazarların içeri atıldığı, sürgüne gönderildiği, işkence gördüğü bir dönem... Nâzım Hikmet'in haksız yere 28 yıla mahkûm edildiği, Sabahattin Ali'nin öldürüldüğü bir dönem...

Böyle bir dönemde savaşa, baskıya, sömürüye karşı barışı, özgürlüğü, kardeşliği savunabilmek ve bunu kendine özgü, başarılı bir şiir örgüsü içinde sunabilmek az şey değildir. Bundan ötürü, Akıncıoğlu saygıyla anılacaktır...

İşçiler arasında açtığımız roman - öykü ve anlatı yarışması emekçi kitlelerin geniş ilgisini toplamakta. Sınıf savaşımının tüm yoğunluğuyla sürdüğü günümüz koşullarında, bu savaşımın başını çeken işçi ve emekçilerin yaşadıklarını yazmaları, deneyimlerini sınıf kardeşleriyle paylaşmaları daha da önem kazanıyor. Dergimiz Sanat Emeği böyle bir görevi yerine getirmeye, işçileri yaşadıklarını yazmaya özendirmeye önem veriyor. Gönderilecek roman, öykü ve anlatıların, değerinin sanatsal üstünlüğünden çok, yaşamdan çıkmasında, kavganın sıcaklığını taşımasında olduğuna inanıyor.

Yarışmamızı ilân ederken, sonuçların açıklanmasından önce gelen ürünlerden örnekler yayınlıyacağımızı açıklamıştık. Bu sayıda yarışmamıza gelen öykülerden ilkini yayınlıyoruz. Öyküyle birlikte Ertuğrul Oğuz arkadaşın bize gönderdiği özgeçmişini de okurlarımıza sunuyoruz.

Katılma süresi 1 Eylül'de sona erecek olan yarışmamıza bundan sonra da yeni yeni roman, öykü ve anlatıların geleceğini, işçi ve emekçilerin maddi üretimde gösterdikleri hüner, titizlik ve disiplini, sanatsal üretimde de göstereceklerine inanıyoruz.

e r t u ğ r u l o ğ u z

1944 yılında, bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak, Niğde'nin Fertek köyünde doğdum. Yaşamın çok dallarında çalışmakla sürdürdüm şimdiye dek yaşamımı. 1970 yılında — t o p l u m h a m a l ı — adıyla bir şiir yapıtı yayımladım. Şiir ve öykülerim kimi sanat dergilerinde yayımlanıyor. Şimdilerde Ereğli Demir - Çelik Fabrikalarında işçi olarak yaşamımı sürdürüyorum.

ERTUĞRUL OĞUZ'UN ÖYKÜSÜ

KOMİTACI

Fevzi,

— Ver bir ispati, dedi. O değilci attım. Sendikayı düşünüyordum. Oylama vardı sendikada. İşverenle çelişkili duruma, işçinin karar verilmesi isteniliyordu. Oylama bunun içindi.

— Uğradın mı? dedim Fevzi'ye, yanıtını beklemeden, «Durum nasıl?» diye ekledim.

— Umutlandırıcı değil, dedi Fevzi. Oyun kağıtlarını yere bıraktım. Dar tavanlı, basık kahvehaneyi sigara dumanı doldurmuştu. Temiz bir hava girerken, bir yudum kirli hava kıvrıla kıvrıla çıktı gitti. Kağıtları aldım. Çaylar gelmişti, yudumlar düğümlenip kalıyordu boğazımda. Ellisinde, omuzu geniş, dolgun enseli biri girdi o ara kahvehaneye. Yöresine bakındı. Fevzi'nin ustasıymış fabrikadan.

— Gel usta, dedi Fevzi. Oturdu yanımıza. Selamlaştık. Ona da durumu sordum, oralı olmadı. Üsteledim, «Evet deyeceğim.» dedi. İşçinin zararına olan bu sözleşmeye nasıl 'evet' derdi.

— Anlayamadım, dedim.

— Evet deyeceğim arkadaş, evet. Diye hırsla bağırdı. Kahvehanedeklerin tümü baktılar Fevzi'nin ustasına. O, aldırmadı.

— Evet demekle belki haklısın, ilkin insanın kendi düşüncesidir, bir diyesim yok, yok ama, toplu sözleşme maddelerini okudun mu?

— Okudum.

— Hele şu maddeleri, bak okuyumda dinle. Daha önce taslaktan aldığım maddeleri okumaya çalıştım, seslice.

«Seyyar istif makinasına veya vincin kaldırdığı yükün üzerine basmak (bir günlük ücret kesimi)»

«Başkalarının kartına basmak (işten çıkarma)»

«İşlerin yapılmasında amirlerinden aldığın emri yapılan ihtara rağmen yapmamak (işten çıkarma)»

— Bilhassa bu son madde üzerinde dikkatini çekerim, sana ait olmayan bir işi yapmam gerekmektedir. İş özgürlüğün nerede kaldı? Ve buna benzer nice maddeler var. Soluklandım. Yöreme baktım, beni dinliyorlardı.

— Ücret durumunu biliyorsun, yaşam şartlarının ne değin ağır olduğu, pahalılığın önüne geçilemediğl bu dönemde, verilen saat başı bir lira, senin hangi gereksinmeni karşılayacak? Bunlara razı mısın?

Sustu Fevzi'nin ustası. Razı değildi kuşkusuz ama, etki eden ikinci bir düşün vardı. Kendinden özge birini yaşamak insanlığın bağışlanmayan tutumuydu. Geri kalmışlığımızın nedenlerinden biri de bu tutumda olmamızdandı. Düşünce özgürlüğümüzü kullanamama ezikliği vardı. Fevzi'nin ustasıda öyleydi.

Yineledim.

— Razı mısın?

— Değilim.

— Neden 'evet' diyeceksin?

— Ne bileyim, dedi. Sürümcemede kalıyor arkadaş, evet demem gerekiyor. Belki o maddeler ağır ama, durumu biliyorsun. Durum; kentte sıkıyönetim vardı. Sendikanın bir bildiri bile yayımlamasına izin verilmiyordu. Tek dayanak olan greve bu nedenle gidilemezdi.

Fevzi'nin ustası;

— İşverenin de birşey vermeye niyeti yok. Dedi.

— Olabilir, dedim. Şunu usuna iyi yerleştir ki, hak verilmez, alınır. Bizler «hayır» dediğimiz an, ikinci kez masaya oturma hakkını kazanacağız demektir. Ve o ceza maddelerinin çoğunu kaldırabiliriz. İyi düşün ve kendi kendine karar ver.

Konuşmamız sesliydi. Duyan sarmıştı yöremizi. Kahvehane dolmuş, dışarda olanlar vardı. Kalabalıktan biri;

— Sana ne arkadaş, sen ne karışırsın bizim işimize, dedi.

— Bu salt senin davan, senin işin değil. Benim, senin öbürünün ve de tüm toplumun davası.

— Sana ne dedik ama!

Pürüzlük çıkaracağı belliydi. Ne desem faydasızdı.

— Ben de benimle ilgili, toplumla ilgili diyorum.

— O toplum dediğin kala, kala sana mı kalmış!

— Hepimize kaldı, yalnız ben değil, sen de bu toplumdansın.

— Öyle olsan ne çıkar?

— Amacın ne arkadaş?

— Sana ne?

— Ne diye konuşuyorsun öyleyse!

— Konuşsam ne olacak, demesiyle üzerime atıldı. Geri çekildim, yere kapaklandı. Bir, iki düdük sesi, yöre açıldı, polis.

— Haydi, dedi, bu ilk değil. Ben önde, polis arkada gidiyoruz. «Yayaya, şaşaşa...» sesleri yükseldi eller çırpılarak. Başımı kaldırdım, sendikadaki işçi arkadaşlarımdı. Var gücümle bağırdım.

— Unutmayın, bu akşam 18.30'a kadar vaktiniz var.

BOĞAZIN RENKLERİ

NİKOLAY FEDORENKO

1977 Haziranında, Sofya'da Uluslararası Yazarlar Buluşmasına katıldıktan sonra yazgı beni, sanki dünyanın dönüşüne uyarak, komşu Türkiye'ye getirdi.

Ve işte İstanbul: ülkenin büyük ticaret, sanayi ve kültür merkezi, Marmara Denizinin kıyısında tepelerin arasına yayılmış ve Boğazın iki kıyısını eline geçirmiş ve en büyük limanı. Bir zamanlar burada denizin altında kalan bir nehir vadisi varmış. Doğal bir liman olan Altın Boynuz yüksek, sarp kıyılarıyla uzak ülkelerden gelen gemiler için öteden beri güvenli bir sığınak ödevi görmüş. Tsar'grad'ın (*) (burada kentin Eski Rusça adını kullanıyorum) şaşırtıcı ölçüde uygun olan coğrafi konumu burada dev bir nüfusun yoğunlaşmasına neden olmuş.

Bu ezeli kıyılarda «tanrısal Elen dili» çoktan duyulmaz olmuş; çeşitli kültürlerin sentezini alacalı bulacalı yansıtan kentin mimari tarihinde halkların ve tüm insanlığın verdiği egemenlik ve varoluş savaşı koşullarında biçimlenen kendine özgü kroniği izleniyor. Estetik akımlar, ince zevk, sanat ve edebiyat yasaları buradan, henüz Bizans'ın Boğaz kıyılarındaki başkenti olan Konstantinopolis'ten başlamış.

... Ya gözlerimin önünde, toprağın üstünde yükselen bu taş yığını? İnsan eliyle yaratılmış bu eşsiz anıt Ayasofya, Hıristiyan üstünlük iddiasının canlı bir örneği olan bu Bizans tapınağı? Altıncı yüzyılda kutsanmış olan Ayasofya, yaratıcılarının şaşırtıcı beğeni olgunluğu ve sanatsal coşkusu sayesinde, daha sonra İstanbul'da eser veren Türk mimarları için esin kaynaklarından biri olmuş. Bu görkemli tapınağın çoğu kez klasik bir yaratı sayılan Parthenon'la karşılaştırılması nedensiz değil.

O günden bu yana kaç yüzyıl akıp gitmiş, nice müthiş, aman dinlemez hortum, yoluna çıkan her şeyi önüne katıp götürerek, Boğaz'ın kıyıları üstünden geçmiş... Fakat Bizans katedrali, ulaşılmaz bir kale gibi, dimdik ayakta. Ayasofya'yı koruyan, yıkıcı güçleri ellerini ona uzatmaktan alakoyan ne? İnsanın eli neden ona kalkmamış, neden bir barbarlık ve vandalizm eylemine kalkışmamış insan? Onları engelleyen güzel, yüksek... tanrısal bir şey mi yoksa? Ama sosyal güçler çarpışırken, insanlar savaşırken bizzat tanrılar, dinler, fanatizm de savaşmaz mı?

Konstantinapolis'in edebi kültürü, yüzyıllar boyu yüksek bir örnek oluşturan konuşma sanatı Doğunun ve Batının sürekli dikkatini

hemen hemen eşit ölçüde çekmiş. Bu konuda Bizans dinsel şiirinin doruk yapıtı kabul edilen Meryem Şarkısı'nı hatırlatmak yeter.

Ama zaman ırmaklarının da kendilerine özgü yasaları var. Bu ırmakların aman dinlemeyen akışı çok şeyi aşındırıyor ve sürükleyip unutulmaya götürüyor. Bu akıntı Bizansı da bağışlamamış. Ve bu kültür, akademik sağlamlığına ulaştıktan sonra, yaratıcı niteliğini yitirmiş, hareketsiz, yeniyi kabullenme yeteneği olmayan bir kültür durumuna gelmiş.

İstanbul'un mimari çehresi yavaş yavaş değişmiş, Türk mimarları bir çok eser vermişler. Bunların içinde özellikle yüksek ve sivri minareleriyle Beyazıt, Süleymaniye, Sultanahmet camileri ve Yenicami güzel... Bu camilerin yanıbaşında ise Ortaçağdan kalma, kıvrımlı, dar sokaklar, birbirine sımsıkı sokulmuş evler ve sokakların üstünde asılı duran balkonlar var.

İstanbul aynı zamanda Karadenizle Akdenizi bağlayan deniz yolunun Güneydoğu Avrupa'yla Asya'nın bağlantısını sağlayan yollarla birleştiği kendine özgü bir deniz kavşağı. Boğaz ise Batıyla Doğu arasındaki en kısa yol. Sanki doğanın kendisi ulaşım kanallarının, uluslararası trafik yollarının, halklar arasındaki manevi ilişkilerin nasıl olması gerektiğini göstermeye çalışmış. SSCB Yazarlar Birliğiyle Türkiye Yazarlar Sendikası arasındaki işbirliği anlaşması da bu eski İstanbul kentinde imzalanacaktı...

İstanbul'dan Antalya'ya hareket ettik. Uçağımız Antalya'ya akşam vardı. Dostlardan duyduğumuz ilk şey «kentte karışıklıklar» olduğu, gerici, profaşist güçlerin gemi azıya aldığı haberi oldu. Bir gün önce meydana gelen silâhlı çatışma sonucunda yörenin faşist elebaşlarından biri gene kendi fikirdaşları tarafından öldürülmüştü. Kentte bir tedhiş havası egemendi. Halk sokağa çıkmaya korkuyordu.

Türk yazarları bize kenti tanıtırken bugünkü vandalların kültür ve halk sanatı anıtlarının hakkından nasıl geldiğini gösterdiler. Basit köylüleri ve kent emekçilerini canlandıran heykellerin kırıldığını, halk yaşamını ve emeği konu alan resim ve mozaiklerin berbat edildiğini gördük.

Yolculuk her zaman insanlarla, onların yazgıları, beklentileriyle karşılaşmak demektir. Antalya kentinde genç Türk şairi Metin Demirtaş'la tanıştım.

Metin Demirtaş'ın kendi üstüne anlattıkları son derece kısaydı. Demirtaş Antalya yakınlarında bir köyde doğmuş, kentteki çeşitli fabrikalarda tesviyeci olarak çalışmıştı. Teknik öğrenim görmüştü. Kardeşleriyle birlikte metal ürünleri yapan bir atelyede çalışmayı sürdürüyordu. Şiir yazmaya çok küçük yaşta başlamıştı. Yazdıkları önceleri öğrenci dergilerinde yayınlanmıştı. 1971 yılında meydana gelen gerici darbeden sonra Türkiye'nin yaşamını yansıtan şiir kitapları vardı. Bu şiirler, çok yakın olmakla birlikte, geçmişe dönük gibiydi. O günden bugüne kadar dünyada pek çok şey olmuştu. Bu olayların Türkiye'nin durumuna da yansımaması olanaksızdı. Ama insanlara özgü olan şey sadece geçmişe bakmak değildi. İnsan her zaman daha iyi şeyler ummak istiyordu. Hele söz konusu olan yakın bir komşumuz olunca.

Metin Demirtaş

... Söyleşi Sofya Buluşması ile başladı. Metin Demirtaş toplantıyla belirgin bir biçimde ilgileniyordu, ama güvenilir bilgiler edinememişti. Kendisinde Türk basını gibi Batı basınının da Sofya'da olup biten her şeye boykot ilân ettiği izleniminin uyandığını söyledi şair. Bulgaristan'ın başkentinde gayet önemli şeyler oluyordu sanki. Batının bir şeyden hoşnut olmadığı açıktı...

Sofya Buluşması sırasında Batılı gazetecilerin toplantı salonuna her gün alınmadıklarını ve bu nedenle gazete ve dergilerine hiçbir şey yazamadıklarını söyleyerek yakındıklarını hatırlıyorum. Oysa açık görüşmelerde de, kapalı oturumlarda da her türden kitlesel iletişim aracının temsilcileri hazır bulunuyordu.

Ancak «esrarengiz» nedenlerden ötürü Batının kitlesel iletişim araçları çağdaş dünyanın en büyük edebiyatçılarının, bir çok ülke temsilcilerinin katıldığı bu geniş yazarlar forumunu demonstrativ bir «snobizmle», susarak geçiştirdiler.

1978 baharında aralarında, denilebilir ki, Amerikan edebiyatının «krallık ordusunun» hemen hemen tümüyle bulunduğu Amerikan ve Sovyet yazarları arasında yapılan «yuvarlak masa»» toplantısı dolayısıyla buna benzer şeyler gözledik. ABD basını, radyosu, televizyonu sağır ve dilsizdi. Hatta Amerikan tarafının girişimi üzerine düzenlenen ve ABD'de yaşayan bir geleneği, yani «açık bir toplumun» «tüm ulusun» karşısına çıkıp cereyan eden konferanslar, görüşmeler vs. üzerine bilgi verme hak ve yükümlülüğünü vurgulayan basın toplantısı bile hiç ilgi görmedi. Oysa New York'un merkezindeki otellerden birinde yapılan basın toplantısında Sovyet ve Amerikan yazarları bir saati aşkın bir süre yazar ilişkileri ve edebiyat sorunlarından ayrın-

tılı bir biçimde söz etmiş, muhabirlerin sorularını cevaplamışlardı... Batının kitlesel iletişim araçlarının bu «tutarlılığı» şaşırtıcı değil mi? Bu araçların olayları anlatmaktaki «nesnelliğinden», onların «özgür» basınının «ilkeliliğinden» kuşku duymak mümkün mü?

Metin Demirtaş Sofya Buluşması ile ilgili sorularını bana, kelimenin tam anlamıyla, yağdırmaya başladı. Bu toplantıya «Edebî Helsinki» adının verilişi, gerçekten de, nedensiz değildi. «Barış insanlığın umududur» sloganı altında cereyan eden görüşme Doğu ve Batı edebiyatları için sembolik bir İstanbul Boğazı'ydı. Ve, elbette, ilk sorulardan biri konferansa katılan en tanınmış isimlerle ilgili oldu.

— Sayıları bir hayli... Mesela girişimci ve ev sahiplerinden başlarsak, Panteley Zarev, Emilian Stanev, L'ubomir Levçov, Kaınen Kalçev, Nikolay Haytov, Yordan Radiçkov, Georgiy Djagarov, Bogomil Raynov gibi isimler temsil ediyordu onları. Sovyetler Birliği'nin ve diğer sosyalist ülkelerin en önemli yazarları Sofya'ya gelmişti: Georgiy Markov, Konstantin Simonov, Çengiz Aytmatov, Mirzo Tursun-zade, Sergey Mihalkov, Andrey Voznesenskiy, Yevgeniy Yevtuşenko, Jan Kozak, Imre Dobozy, Josef Rybak, Hermann Kant ve daha birçokları, tümünü saymak olanaksız. Kendi halklarının ve çağlarının acısıyla yaşayan tüm dünya yazarları Sofya'da bir araya gelmişti.

Türk şairi ilgilendi:

— Şolohov, Iwaszkiewicz, Anna Seghers orada mıydı?

— Ne yazık ki sağlık durumlarından ötürü konferansa katılamadılar. Fakat Sofya Buluşması için girişimde bulunan grubun çağrısını imzalayan sanatçılar arasında adları var.

— Ya ABD yazarları?

— «Amerikn Burcuna» tanınmış yazarlar giriyordu: John Cheever, William Saroyan, Gore Vidal. Sırası gelmişken söyleyeyim: Gore Vidal'ın büyük tarihsel romanı «Inostrannaya Literatura» dergisinin sayfalarında yayınlanacak, buna hazırlanıyoruz.

Gore Vidal'ın adı Sofya Buluşması kürsüsünden konuşma yapanların listesinde yok, oysa Gore Vidal bu konuşmaya hazırlanıyordu. Katılanların tümü konuşma olanağı bulamadı: sayıları yüz ellinin üzerindeydi. Fakat biz konferans kulvarlarında çevresi sürekli olarak meslektaşlarıyla sarılı olan, kahvesini içip sohbet eden Gore Vidal'la dostça görüşmeler yapma olanağı bulduk. Tartışmalar yapıldı, doğal olarak, bu tartışmalarda tüm sorunlar ortadan kalkmadı, çağdaş dünyaya yaklaşımdaki farklar silinmedi, ama biz gene de birbirimizi daha iyi tanıma ve işbirliği ruhunu, yazarlar arasındaki kişisel temasları derinleştirme olanağı bulduk.

1978 yılında bir Amerikan televizyon programında yayınlanan ve San Francisco'da izleme olanağı bulduğum «M. Griffin Show»da Gore Vidal'ın yaptığı konuşma hâlâ aklımda. Gore Vidal'ın yeni romanı «Kalki» üstüne anlattıklarının beni geçmişe ve Sofya Buluşması sırasındaki söyleşilere geri götürdüğünü saklamayacağım. Ben bunu düşüncelerimizin bir devamı olarak algıladım. Ancak bu kez Gore Vidal milyonlarca televizyon seyircisi önünde konuşuyordu.

Konuşması keskin, iğneli, suçlayıcıydı. Vidal'in kendini artık bir demokrat değil, bir sosyalist saydığı yolundaki sözlerini çok iyi hatırlıyorum. Şöyle diyordu Gore Vidal: «Amerika bir demokrasi değildir

ve hiç bir zaman olmamıştır. Amerika bir oligarşi ülkesi, büyük sermayenin, nüfusun sadece yüzde birini oluşturan seçkinlerin yönettiği bir ülkedir... İlk başkan George Washington'dan bugünkü başkana kadar tüm cumhurbaşkanları paralı, çok paralı insanlar, milyonerler olmuştur. Özel mülkiyetin dokunulmazlığıyla ilgili kutsal yasa bundan kökenlenir.»

Elbette, böylesine tanınmış ve Amerika'nın tarihiyle bugününü böylesine iyi bilen bir yazarın bunu iddia etmek için kendine göre nedenleri var. Bunların hiçbiri basit, önemsiz şeyler değil. ABD'nin sosyo-ekonomik yapısı değiştirilmedikçe işsizlik, enerji bunalımı, silâhlanma yarışı gibi temel sorunları çözümleme olanağı yok. Pentagon'un akıl almaz giderlerinin hiç değilse üçte bir oranında kısılması gerekli. Kısacası, tarihin akışı dışında kurtuluş yok.

Doğal olarak, tümü aklımda kalmadı: programı yöneten M. Griffin'le canlı yayında konuşuyorlardı, üstelik bu konuşma İngilizceden fazla, onun bir türü olan «Amerikan lehçesiyle» yapılıyordu. Anlaşılan, bazı şeyler kelimelerin arasına kayıp saklanıyordu... Ama, sanıyorum, önemli olanları anlayabildim. Mesela Gore Vidal şu anda ne demokratlarda, ne de cumhuriyetçilerde cumhurbaşkanlığına lâyık kimse bulunmadığını söyledi. Griffin'in eski California valisi konusunda ne düşündüğü yolundaki bir sorusu üzerine Gore Vidal alaycı bir yanıt verdi: «Saçları ve kaşları boyalı bir politika cambazının lâfını etmeye değer mi?» Sonra bugünkü durumda Amerika'nın herşeyi yitirebileceğini, bir savaş çıkarsa bunu da kaybetmesinin olası olduğunu ekledi.

Kuşkulu, sallantılı bir varoluş bu.

Oysa Gore Vidal aynı başkanlardan kitaplarla hiç olmazsa bir ölçüde ilgilenen, sanatsal yaratıcılığın, edebiyatın önemini anlayan insanlar olarak söz etmeyi yerinde bulmamıştır, sanki bu iş yüksek devlet yöneticilerinin çalışmalarını engelliyordu. Aslında Gore Vidal'ın televizyona çıkışı geçmiş, şimdiki ve gelecek olayların ışığında yazdığı yeni romanı «Kalki» ile ilgiliydi...

Ama biz gene Sofya Buluşmasıyla ilgili söyleşimize dönelim.

Metin Demirtaş bir soru daha sordu:

— İngiliz yazarlarından kimler vardı?

— İngiliz edebiyatı en başta çağdaş klasiklerin biriyle, yani Charles Snow'la temsil ediliyordu. Snow'un buluşmaya katılışına ne değer biçilse az: Snow'un yazar dünyasındaki yüksek otoritesi, büyük yazarlık ve yaşam deneyimi, gerçekten de, paha biçilmeyecek kadar değerli.

— Başka İngiliz yazarları da çağırılmış mıydı?

— Evet, bir kaç edebiyatçı daha çağırılmıştı. Ne yazık ki eski dostlarımız James Aldridge ve Pamela Johnson rahatsızlıklarından ötürü gelemediler.

Ve Bulgaristan'daki konferanstan hemen sonra gittiğim Londra'da Charles Snow, Pamela Johnson ve James Aldridge'le yaptığımız görüşmeleri hatırlıyorum.

Sofya'dan gelen bir ışık. Bunun ışınları, tıpkı Olympos Dağı'nın ateşi gibi, Bulgar toprağından uzaklara dek uzandı. Yazarlar yurtlarına, Doğu ve Batı ülkelerine dönerken Sofya Buluşması sırasında tu-

tuşturulan meşaleleri taşıyorlardı. Ve toplantıya katılan kişilerin bizzat kendileri yazarlararası işbirliği ve sanat kontaktları ruhunun canlı birer taşıyıcısı olmuşlardı. Anlaşılan, Charles Snow'la Londra'da yaptığımız görüşmelerin bu kadar içten oluşu bu nedene dayanıyordu. Snowla Londra'da sadece geçmişi hatırlamakla kalmamış, aynı zamanda bugünün ufkunun ötesine bakmaya da çalışmıştık.

Ve Batının diğer kentlerinde olduğu gibi Londra'da da Sofya Buluşması üstüne hiç bir bilgiyi geçirmeyen kalın bir perde indirilmişti. Uğursuz sessizlik orada da ortaya çıkmıştı. İngiliz «özgür basının» sayfalarında bir şey okumak ya da BBC'nin «tarafsız», geniş radyo ağının yayınlarında bir şey duymak yolundaki çabaları sonuçsuz kalan James Aldridge hatırlattı bunu bana. Çabalar boşunaydı: sağır bir duvar İngilizlerle Bulgaristan'ın başkentinde yapılan Uluslararası Yazarlar Buluşmasıyla ilgili her şeyin arasına girmişti. Burada yoruma gerek var mı? Batı cephesinde hâlâ yeni bir şey yok. Sanki Helsinki diye bir şey olmadı... Ancak özgür basın ve radyonun ne denli sağlam gelenekleri var, nasıl riyakârlık ve demagojiler yayıyorlar. Mesela İngiliz radyosunun «Londra'dan Bakarak» programı. Bakarak, ama görmeden ve işitmeden. Öyle bir dünya ki güneşin yerini çoktandır yoğun bir oyalama ve her şeyi mubah görme sisinin içinde yanan fenerler almış. Öyle bir dünya ki ikiyüzlülükle, duyumsamazlıkla, yerini doymak bilmeyen bir para hırsına ve tüketim tutkusuna bırakmış olan ruhsal gerçeğe karşı duygusuzlukla dolu.

Metin Demirtaş sorularını sürdürüyordu:

— İtalyan yazarlarından kim vardı? Alberto Moravia mı?

— Hayır, Alberto Moravia, anlaşıldığı kadarıyla, bizim yazarlar toplantısına katılmayı kendisine yakıştıramamıştı. Nedenleri bilinmiyor. Ne olursa olsun, fiziksel bir güçsüzlük söz konusu değil... Buna karşılık, İtalyan edebiyatı Gianni Rodari, Aldo di Iaco Ignazio ve Pietro Buttita gibi isimlerle temsil ediliyordu. Bu yazarların toplantıya katılması gayet verimli oldu. Kendi ifadelerine göre, her şeyin yanısıra, uluslararası buluşmaların düzenlenmesi konusunda deneyim edindiler. Bu deneyim 1978 Mayısında Floransa'da yapılacak Avrupa Yazarlar Konferansının hazırlık çalışmaları sırasında kendini hissettiriyordu. «Edebi Helsinki» yaratıcı ruhunu geliştirmeyi amaçlayan uluslararası yazarlar toplantılarının Sofra Buluşması sırasında biriken olumlu şeyleri mutlaka hesaba katması gerekeceğini uzun uzadıya anlatmaya gerek olduğunu sanmıyorum. Evet, Sofya Buluşması yazarların uluslararası dayanışmasının güçlendirilmesi, edebi kontaktların, karşılıklı ilişkilerin genişletilmesi konuları söz konusu olduğunda bizim için bir reper noktası olacak.

Metin Demirtaş'ın Sofya Buluşmasına katılan diğer edebiyatçılara, onların konuşmalarına, resmiyet dışı, dostça temaslarına duyduğu ilgi sürüyordu. Söyleşimiz ilerledikçe ilgisi artıyor gibiydi. Son sorularından biri Kuba ve Latin Amerika yazarlarıyla ilgiliydi. Gabriel Garcia Marquez'in, Nicolas Guillén'in eserlerini tanıyordu ve bana onların Sofya'da olup olmadıklarını sordu.

— Gabriel Garcia Marquez toplantıya katılmak istemesine rağmen Sofya'da yoktu. Bazen sanatçı bir kişinin davranışlarını açıklamak zor oluyor. Zaten genel olarak başkaları adına konuşmak zor

bir şey. Ben bu olayda da müneccim rolünü üstlenmek istemiyorum. Bundan sonra yapılacak olan uluslararası edebiyatçı girişimlerine Marquezin de, Latin Amerika ülkelerinin bir çok yazarının da katılmalarını ummak kalıyor geriye. Nicolas Guillén'e gelince, o Küba delegasyonuna başkanlık ediyordu ve parlak bir konuşma yaptı. Konuşmasında egemen olan akımı, yani uluslararası güvenlik ve yumuşama sürecinin derinleştirilmesi için savaşımın tüm araçlarla sürdürülmesini özel bir güçle savundu.

Anlaşılan, Latin Amerika yazarları üzerine konuşmamız belirli bir çağrışım yapmış, Türk meslektaşımın kafasında bazı beklenmedik sorular yaratmıştı:

— Siz Che Guevara'yı görmüş müydünüz?

— Evet, Che Guevarayla çeşitli yıllarda karşılaştım.

Genç şair heyecanlanmıştı:

— Gerçekten mi? Bir türlü inanamıyorum... Demek, şimdi Che Guevara'yı kişi olarak tanıyan birisiyle konuşuyorum...

Metin Demirtaşla onun kullandığı bir arabada konuşuyorduk. Ben yanında oturuyordum. Canlı doğanın özelliklerini, ileride uzanan dağları daha iyi görmek istiyordum.

Devam ettim:

— Guevara'yı tanıyan pek çok kişi var, onun üstüne bir çok kitap yazıldı.

— Aslında doğru, ama Guevara'yla dolaysız teması olan birisiyle ilk kez konuşuyorum. Sizin kişisel izlenimleriniz beni özellikle ilgilendiriyor.

— Olağanüstü bir şey söyleyebileceğimi pek sanmıyorum, üstelik o zamandan bu yana yıllar geçti. Not tutmadım, insan belleği ise, ne yazık ki, mükemmel bir şey değil, hiç değilse benim belleğim.

Metin Demirtaş diretiyordu:

— Ama gene de aklınızda kalan bir şey vardır!

— Belki sadece bir konuşmanın tek tük bölümleri.

— Hiç olmazsa belleğinizde kalan bu ufak şeyleri anlatın. Burada her darı bir inci gibi...

— Altmışlı yılların başında Tokyo'daki karşılaşmamızda Che Guevaranın kendi üstüne söylediklerini hatırlıyorum...

— Nasıl, Tokyo'da mı?

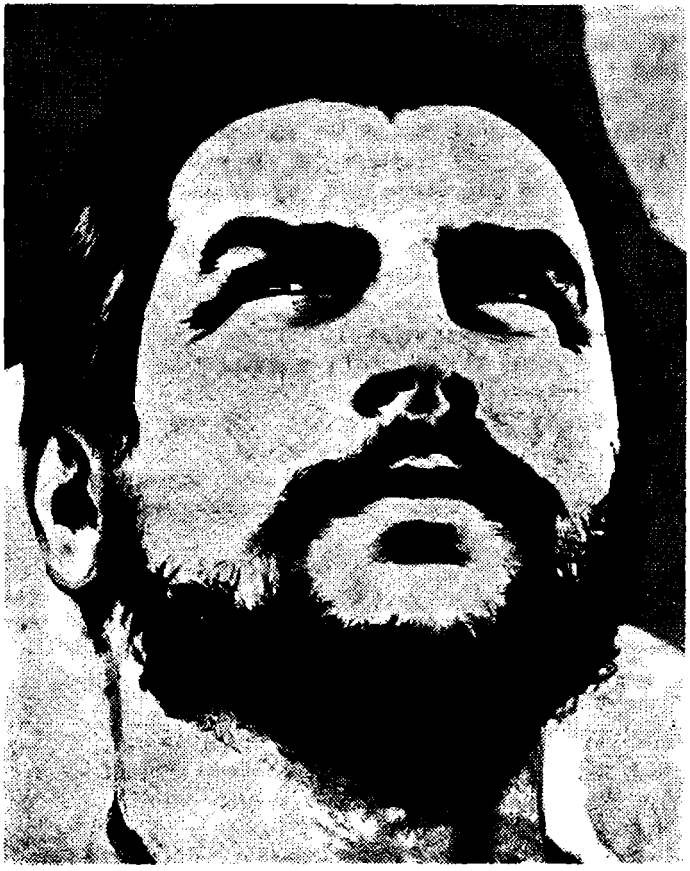
— O sırada Guevara bir Küba ekonomik misyonunun başında Japon makamlarıyla temaslar yapmak üzere Tokyo'ya gelmiş ve Sovyet Büyükelçisiyle görüşmek istemişti. Henüz Sovyetler Birliği'yle Küba arasında diplomatik ilişkiler kurulmamıştı.

— Herhalde size ilişkilerin kurulmasıyla ilgili olarak gelmişti...

— Hayır, tam olarak öyle değil. Daha fazla, eğer yanılmıyorsam, daha önce karşılaşmadığı Sovyet insanlarıyla şahsen tanışmak için büyükelçiliğimizi ziyaret etmişti.

— Siz İspanyolca bilir misiniz ya da o İngilizce konuşuyor muydu?

— Hayır, ben İspanyolca bilmiyorum, o da benim bildiğim İngiliz dilini bilmiyordu. Tercüman aracılığıyla anlaşıyorduk. Guevara yalnız değildi. Ona ismini, yazık ki, hatırlayamadığım Kübalı bir yüzbaşı eşlik ediyordu.

Che Guevara

— Ve ortak bir dil buldunuz?

— Doğru, bulduk — karşılıklı anlayış ve sempati dilini.

Metin Demirtaş hız kesti, arabayı yolun kenarına çekti ve motoru stop etti.

— Durduğumuz için kusura bakmayın... Kendimi tümüyle anlattıklarınıza vermek istiyorum. İnsanın dikkati ikiye bölünüyor, burada yol da oldukça virajlı.

Benim acelem yoktu, bu duraklama benim için fena olmamıştı. Ama Metin Demirtaş özür dilemeye devam ediyor, kaybettiğimiz zamanı fazlasıyla kapatacağımızı tekrarlıyordu. Onun eşine ender rastlanır saygısı, içten gelen nezaketi, kibarlığı ise beni gittikçe daha fazla şaşırtıyordu. Onun herkese yol verici, ikram edilen şeylere ilk kez kendisinin dokunmayışı, çok az şeyle, üstelik sonuncu olarak yetinmesi ister istemez dikkatimi çekiyordu. Ve bunların tümünü doğal bir biçimde, «aristokratik bir yalınlıkla» yapıyordu.

Arabadan dışarı çıktık. Havada step kokusu vardı. Rüzgârın soluğu hissediliyordu.

Gözlerinde neredeyse pişmanlık denebilecek bir duygu okunan Metin Demirtaş sakin bir sesle konuştu:

— Sözünü kestiğim için özür dilerim.

— Guevara'yla uzun ve ilginç bir konuşma yaptık. O her şeyle, özellikle de konuştuğu Sovyet insanının biografyasıyla, gördüğü eğitimle, mesleğiyle, geçmişi ve bugünüyle ilgileniyordu. Doğu filolojisiyle uğraştığımı duyar duymaz bana profesyonel karakterde bazı sorular sordu. Bu sorular onun konuya canlı bir ilgi duyduğunu gösteriyordu.

Metin Demirtaş sabırsızlıkla sordu:

— Çin mi?

— Evet, doğal olarak, Çin'den, Çin'in kültüründen, sanatından, felsefesinden söz edildi. Ama esas konu bu değildi.

Şair sabırsızdı:

— Devrim, savaşım, yiğitlik mi?

— Doğru, bildiniz... Guevara kendisinden de söz etti. Arjantin'de tıp fakültesinde okumuştu. Pavlov'un yüksek sinir sistemi, refleksler üstüne öğretisiyle ilgilenmişti.

Metin Demirtaş'ın sabırsızlığı bir kez daha ortaya çıktı:

— Tıp fakültesini bitirmiş miydi?

— Galiba, evet. Guevara'ya büyük Sovyet bilgininin teorilerine duyduğu ilginin kendisini nereye getirdiğini sorduğumda hiç düşünmeden şu yanıtı verdi: «Koşulsuz devrimci refleksel»

— Akıl almaz bir şey... Nasıl bir düşünce kırılması, ne kadar fanatik bir bağlılık. Hayır, biz her tanrıya tapmıyoruz. Bizler uysal birer koyun değiliz ve her çobanın arkasından gitmek istemiyoruz...

Burada Che Guevara'nın sözlerini hatırlamamak elde değil: «Bunlar devrimin yapılmasına katkısı olan insanlardı. İlk başta birer isyancıydılar, haksızlığın her türlüsüne başkaldıran, yalnız birer isyancı...» Önce bir hayalin olduğu, bunu bir düşüncenin, bir teorinin ve nihayet bir gerçeğin izlediği de doğru. Sarsılmaz bir irade, düşmanlara karşı uyuşmazlık. İnsan etkin olduğu zaman, eylemde bulunduğu zaman, yaşamı savaş ve yaratma ruhunca belirlendiği zaman kendini en iyi biçimde ortaya koyuyor.

Evet, dünya şaşırtıcı bir şey, insanlarıyla, onların yazgılarıyla, davranışlarıyla, içten bir heyecan duyma yetenekleriyle şaşırtıcı bir şey. Her zaman koşulların, olayların, insan kaygılarının merkezinde bulunan ve tiyatro makyajlarına ters düşen insanlarıyla şaşırtıcı bir şey dünya.

Gerçekler aceleden, boşboğazlıktan kaçar. Bir an ikimiz de sustuk. Tepeden bakıldığında ileride titreşen denizin, gözle görünen bu hayat akıntısının manzarası çok hoştu. Uçsuz bucaksız su düzlüğünün üzerinde sabah güneşinden oluşan, altın bir dantel vardı. Kıyının uzağındaki dar sokakların, damı toprakla ve yılan derisini andıran kiremitlerle örtülmüş evlerin üzerinde ise hareketsiz bir duman vardı.

Metin Demirtaş beni uzak anılara geri götüren bir soru sordu:

— Canınızı sıkmaktan korkuyorum, ama sorular ağzımdan kendi kendilerine çıkıyor. Merak ediyorum, Che Guevara'yla başka hangi koşullar altında karşılaştınız?

— Bir kez daha karşılaştık. Yıllar sonra. Bu son karşılaşmamızdı. New York'ta. 12 Aralık 1964'te. O zaman Guevara Küba delegas-

yonunun başında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısına gelmişti. Toplantı salonunun önündeki fuayede, biriken kalabalığın içinde karşılaştık. Birbirimize doğru atıldık. Erkekçe, sıcak kucaklaşmalar, Guevara'yı sürü halinde izleyen gazetecilerle kameramanların şaşkın yüzlerinin farkına bile varılmadığı anlar.

— Herhalde Tokyo'daki görüşmenizden söz ettiniz?

— Evet, geçmişten, Tokyo'daki dostça görüşmemizden söz ettik. Yeni duygular çoğu kez bilinen, bir zamanlar yaşanmış şeylerin yeniden bulunmasıdır.

Metin Demirtaş usulca ekledi:

— Yürekte derin bir saygıyla.

— Guevara'nın Genel Kurul kürsüsünden yaptığı konuşmayı hiç unutmuyorum. Salon hıncahınç doluydu. Küba devriminin dostları ve açık düşmanları tıklım tıklımdı. Daha konuşmacı çıkmadan önce özgür Küba'ya karşı kızgın bağırışlar, incitici sözler duyuluyordu...

Ama Guevaranın kürsüye çıkışı gök gürültüsünü andıran alkışlarla karşılandı. Kendine özgü hararetle yaptığı konuşmada getirdiği kanıtlar ve devrimci inanç yürekleri büyüledi, zaptetti, tutuşturdu.

Metin Demirtaş aniden sordu:

— İnsan bir metni böylesine duygusal bir biçimde okuyabilir mi?

— Hayır, belki okumak olanaksızdır. Bu, canlı bir konuşmaydı, kâğıtsız.

— Diplomatik konferanslarda yazılı bir metin olmadan konuşulur mu?

— Gayet ender olarak. Daha çok bir istisna olarak. Genellikle önceden hazırlanmış bir metin okunur.

— Bunu kim hazırlar? Konuşmacının kendisi mi, yoksa bir başkası mı?

— Başkasının yazdığı metni okumak her zaman tehlikeli bir şeydir, özellikle insan önceden hazırlanmamışsa. Her yazarın kendine özgü deyimleri, kendine özgü bir stili, hatta bazılarının kendine özgü bir noktalama sistemi vardır. Bu sistemin bozulması, tekste dikkat edilmezse, dinleyicileri şaşırtabilir.

— Anlaşılan, Guevara konuşmacı gramerini, noktalamayı ve politik vurgulamayı iyi biliyormuş... Eminim, onun devrimci düşünceye olan bağlılığı, özgürlükseverliği, zincirleri kırmışlığı hayranlık uyandırımştır.

— Devrimci Küba'nın düşmanları Guevara'nın konuşmasına garip bir biçimde tepki gösterdiler. Hatta East River'ın karşı kıyısına bir «bazooka» yerleştirip Birleşmiş Milletler binasına bir mermi attılar. Che Guevara'nın ve onunla birlikte oturuma katılan yüzlerce kişinin yıkılan binanın altında kalıp öleceğini umuyorlardı. Ama mermi hedefine ulaşamadı: havada patladı. Birleşmiş Milletler binasını sarsmaktan öteye gidemedi.

Bir süre konuşmadan durduk. Bu güneşli sabah vaktinde, pırıl pırıl doğanın ortasında geçmişi hatırlayınca canice amaçlarına ulaşmak için her türlü bayağılığı yapmaya, her türlü cinayeti işlemeye hazır olan bir avuç gözüdönmüş tedhişçiye olan hiddetim ister istemez tazelenmişti.

Metin Demirtaş çekinerek konuştu:

— Belki tuhaf gelecek, ama benim yazgım da, bir ölçüde, Gueva-

ra'nın adıyla bağlantılıdır...

Bense çabaların kendi kendilerini ödüllendirdiklerini düşünüyordum. Herkes savaş arkadaşlarını kendi anlayışına, kendi sezisine göre seçiyordu.

Şair konuşmasını sürdürdü:

— 1967 yılında Türk Solu dergisinde yayınlanan «Che» adlı şiirimden dolayı tutuklandım. Hapishane, sorgular, soruşturmalar.

Metin Demirtaş bir an sustu, daldı. Sanki bir şey hatırlamaya çalışıyordu. Düşündüğü şey çok geçmeden aklına geldi ve «Voltada Bir Türkü» adlı şiirinden dizeler okudu:

Günün dolar bir gün sen de
Özgürlüğü bir gelin gibi takıp koluna
Çıkarsın
Başlar yeni maceran güneşte
Başlar işsizlik
O en büyük hapishane

Havasız koğuşlara alışılır
Yatılır of demeden hücrelerde
Hiçbir şey öldürmez insan yüreğini
Öldürür eğilmek bir ekmek uğruna
Üç kuruşluk adamlar önünde.

Ancak, şairin düşmanlarının çabaları boşunaydı. Gerçi baskılar yerlerini özgürlük ve hümanizme bırakmamışlardı, ama onun yaşama ve sanata karşı duyduğu coşkuyu yok etmek ellerinde değildi. Onu sindirmeye çalışıyorlardı, ama o korkacağa benzemiyordu. İşsizlik, sıkıntılar, yoksunluklar da yıldırmıyordu şairi. Zor günlerdi bunlar, «ay gümüşüyle» sabah güneşinin «parlak altınından» başka hiçbir şeyi yoktu.

Ortak sınavlar ve ortak umutlar bazen insanları özel bir güçle birbirlerine yaklaştırır. İşte bu nedenle Türk şairinin heyecanı, yaşamın böylesine trajik bir biçimde parçalanmasmdan duyduğu keder böylesine içtendi. Yitirilen şeyin acısı derindi. Ama acıda da bir güç vardır: «Acının bir de başka yüzü vardır — yiğitlik, yaşamda kahramanlık».

Çok geçmeden deniz kıyısına vardık. Yol kıyıyı izliyordu. Ekili alanların yerini boş araziler, kıyı villalarının yerini de yoksul köylü evleri almıştı.

Metin Demirtaş söze her zamanki gibi nazik bir biçimde başlayarak bana döndü:

— Affedersiniz, siz hiç Pablo Neruda'yla karşılaştınız mı?

Bu Latin Amerikan şairiyle tanıştığımı, uzun uzadıya söyleşiler, tartışmalar yaptığımızı, çoğu kez aramızda koca kıtalar ve okyanuslar olsa da dost olduğumuzu söyledim.

Yol arkadaşım devam etti:

— Lütfen anlatın, Neruda sizinle birlikteyken nasıldı.

— Pablo Neruda'yı tüm yönleriyle anlatmak benim gücümü aşan bir şey. Herhalde, bu sadece benim gücümü değil, başkalarınınkini de aşar. Ben, kendi hesabıma, sadece bazı izlenimlerden, belleğime is-

temeden, kendiliğinden yerleşmiş ve belki de hep orada kalacak olan şeylerden söz edebilirim.

Metin Demirtaş sesinde hafif bir alayla konuştu:

— Ayrıntılar, özellikle bir şairin kendi gözleriyle gördüğü bazı eşsiz çizgiler bize çoğu kez insanlar tarafından genel düşüncelerin yardımıyla oluşturulan edebi portrelerden daha az şey söylemez.

— Bu Büyük Şililiyle Pekin'de karşılaştık. 1951 yılıydı. Pablo Neruda Pekin'e eski dostu İlya Ehrenburg'la birlikte gelmişti. Neruda Pekinde kaldığı sürece birbirimizden hemen hemen hiç ayrılmadık. Neruda Çinli yazar ve sanatçılarla ilgileniyordu, benimse bunlardan birçoğuyla iyi ilişkilerim vardı. Saklamadan söyleyeyim: Neruda'nın Çin edebiyatçılarıyla yaptığı söyleşileri çevirmek beni bir hayli memnun etti.

Metin Demirtaş sordu:

— Afedersiniz, Pablo Neruda Rusça biliyor muydu?

— Hayır, bilmiyordu, konuşmuyordu; hiç değilse ben ondan Rusça tek söz duymadım. Ben Çinceden Rusçaya çeviriyordum. Ehrenburg da Rusçadan Neruda'nın bildiği Fransızcaya. O sıralarda Neruda'nın şiirleri Çinde tanınmaya başlıyordu: «Ağaç Kesici» şiirini içeren bir şiir kitabı yayınlanmıştı.

— İspanyolca şiirlerin ses değerini Çin hiyerogliflerinde koruyabileceğine inanmak güç... Kendisi bu konuda ne düşünüyordu, bilmek isterdim.

— Benim edindiğim izlenimlere göre, Pablo Neruda bu kitabın çıkışına sevinmişti. Ama Çince metin şairi biraz şaşırtmıştı. Şiirlerin Çincedeki çınlayışı ve, doğal olarak, çevirinin kesinliği, ustalığı da onu ilgilendiriyordu. Bu kitabın Pablo Neruda'nın imzasını taşıyan bir nüshasını hâlâ kitaplığımda saklarım. Bu kitap bana her zaman yabancı dile çevirme sırasında şiir metninin yorumu konusundaki düşüncelerimizi hatırlatır.

Metin Demirtaş beni dikkatle dinliyordu. Onun bir şair ve bir insan olarak Pablo Neruda'ya her zaman hayranlık duyduğunu farketmiştim. Sonra birden, heyecanlanmış gibi, her zamankinden daha yüksek sesle konuşmaya başladı:

— Bizde de «ağaç kesiciler» var! Şu lüks villalara bakın. Burada, kıyı toprağında eşsiz güzellikte, asırlık çam ağaçları vardı. Bunları birer birer yok ettiler. Önce bu ulu bitkilerin köklerine güpegündüz gazyağı döküyor, sonra gecenin karanlığından yararlanarak ateşliyorlardı. Alevler kökleri yakıyor ve ağaçlar ölüyordu. Yanan çamları dikkatle kesiyor ve, sanki ağaçlar kendi kendilerine ölmüş gibi, köklüyorlardı. Böylece «ağaç kesiciler» «yasal» yollardan doğanın parababalarıyla devlet malını yiyenlere değil, tüm insanlara bağışladığı armağanları yok ettiler; güzelim çam ormanını bir avuç kodamanın yüzünden kestiler ve şimdi bu kodamanlar lüks kulelerinin pencerelerinden «basit halka» tatlı tatlı bakıyorlar.

Avam tabakasının yoksul kulübeleri karşısındaki üstünlüklerini vurgulayan yarı masal sarayları kıyı boyunca yükseliyordu. Evet, bir kez görmek yüz kez işitmekten daha iyi... Yoksul kişilerin inşaat artıklarından, türlü türlü kutulardan, demir parçalarından derip çattıkları, samanlığa benzeyen zavallı gecekondular suyun tam kıyısına yığılmıştı. Mukavvadan yapılmış duvar ve bölmeler. Temel kon-

fora dair en ufak bir belirti yok. Sağlık koşullarına aykırı bir yaşam. Bu «çadırlarda» yaşam ancak sonbahara kadar sürüyor. Sonbaharda yağmurlar başlıyor ve denizin dalgaları bu hüzünlü çergiden hiç bir iz bırakmıyor.

Ve her yerde bir çelişmenin, kesin bir kontrastlığın belirtileri var: tükenmez bir yaşamın, ezeli bir doğanın gülümseyişinin yanısıra bir dermeçatmalık ve çöküntü. Burada her şey, her şey bir hareket, bir değişiklik bekliyor.

Ve şunu düşündüm: her yolu deneyerek, hayat veren doğanın zararına, tüm hırslarıyla birbirinin üstüne çıkmaya, dik ve kalleş merdivenlerden yoksulların daha yoksul, zenginlerin daha zengin, güçlülerinse daha güçlü olduğu bir toplumun üst katlarına tırmanmaya çalışan insan sayısı ne kadar çok burada. Demokrasi mi? Özgürlük mü? Hukuk mu? Geriye sorunlar kalıyor, sadece sorunlar. Evet, özgürlük. Burada hem demokrasi, hem insan hakları, hem de kayıtsız şartsız egemenlik anlamına gelen paranın özgürlüğü. Ve sermaye büyüdükçe özgürlük de, egemenlik de artıyor. Ya parası az olan, ya da hiç olmayanlar? Milyonlarca işsiz ve varlıksızın egemenliği ve hakları nasıl? Nelere boşvermek ve neleri kabullenmek zorunda onlar? Boş kavramlara, aldatıcı bildirilere, lafebelerinin oyunlarına aldırış etmemeleri gerekli. Sadece bastıkları toprağı, bu toprağın fani insanlarını, «ne şeytan, ne de aziz olan», her şeyden önce en basit, katıksız, kepekli ekmeğe ihtiyacı olan, aşağılanan, haklarından yoksun bırakılan insanları tanıyıp kabul etmek zorunda onlar. Bir keresinde bir Türk edebiyatçısı şöyle demişti: «Okyanus ötesinin nylonları bizim için gerekli değil. Nylon güzel, ama doğal değil, eczaneye özgü, yapay bir kokusu var».

Taşlı yolun dönemeçlerini aşıp bir dağın hemen hemen doruğuna ulaştığımız sırada Metin Demirtaş kendini ilgilendiren bir soru daha sordu:

— Pablo Neruda'yla Moskova'da görüştünüz mü?

— Evet, görüştük. Pekin'de tanışmamızdan on yıl sonra Moskova'da «Natsional» otelinde buluştuk. O sırada Şili'nin Paris Büyükelçiliği görevini yürütmekte olan Neruda bir kaç günlüğüne Moskova'ya gelmişti.

— Galiba o sırada Neruda'nın sağlığı biraz bozuktu?

— Evet, ama görüşmemiz saatlerce sürdüğü halde bundan tek kelimeyle olsun söz etmedi. Ancak bunu gizlemek olanaksızdı. Eşi her on beş dakikada bir elinde ilâç ve bir bardak suyla yanımıza geliyor ve Pablo Neruda bir tabletle bir karışımı itiraz etmeden ahyordu.

— Bu kez ikiniz de büyükelçi aşamasındaydınız...

— Evet, bu arada Pablo Neruda bu konuya da gülümseyerek değindi ve diplomaside durumlarımızın denkleştiğini söyledi: halk egemenliği ikimize de yüksek bir onur sağlamıştı, birimize daha önce, öbürüne daha sonra. Ama ikimize de devrim sağlamıştı bunu.

— Pablo Neruda bahardan bile gençti.

— Pekin'de Pablo Neruda ile ilgili şöyle bir izlenim edinmiştim. Büyükelçiliğimizde verilen bir kabul sırasında Neruda'ya nasıl eski mahzende bulduğum bir şişe beyaz Şili şarabı ikram etmiştik. Şişenin üstü bir toz tabakasıyla kaplıydı. Anlaşılan, yıllardır beklemişti. Etiketteki yazı bile zamanın etkisiyle solmuştu, şarabın adını okumak

zordu. Ama Pablo Neruda bunun gerçek bir Şili şarabı olduğunu hemen anladı. Avcunu şişeye sevgiyle yapıştırdı, sanki camın altında öz toprağının bir parçasını hissediyor ve bu toprak parçası okyanus ötesinden ona yaklaşıyordu. Gözleri bayağı nemlenmişti... Ve ben onun heyecanını çok iyi anlıyordum.

Metin Demirtaş'ın ağzından birden şu sözler çıktı:

— Hayır, bu bir anlık bir sentimentallik, sadece bir duygusallık kıvılcımı değil... Daha değerli bir şey bu.

— Gerçekten de... Gerçi, herhalde, önce duygu, sonra düşünce gelmişti...

Bunları Demirtaş'a mı, yoksa kendime mi açıklamaya çalışıyordum? Bütün bunların nasıl olup bittiğini anlamak güç, ama Neruda'nın mutlu bir heyecanla dolu yüzü bir anda önümde benim için değerli, eşsiz bir şeyi canlandırmış, belleğimde uyandırmıştı... Anıların kesintisiz ipi gerilmiş, beni zamanın durdurulmaz akışının geri gelmemek üzere alıp götürdüğü yıllara geri götürmüştü. Gerçi bir çok şey bu akıntının içinde bir daha dönmemek üzere yitip gider, ama öyle canlı anlar vardır ki insan sonsuza dek yaşayacak olsa gene de unutamaz onları. Hayır, ömrümüzün yıllarının toplandığı belleğin her zaman acımasız bir ceza olduğu hiç de doğru değil.

Metin Demirtaş uzun bir susuştan sonra konuştu:

— Böyle anlar unutulmaz.

— Evet, doğru. Geçen yıllara ait pek çok şey bilincimde hemen hemen hiç bir iz bırakmadı. Oysa burada içtenlikle, heyecanla dolu atmosfer içimde henüz canlı...

— Yaşamımızda derin duygularla, aşılmaz yürek çırpıntılarıyla dolu dakikaların bu kadar ender oluşunun nedeni bu mu acaba?

Gene de insan her defasında bunların tümünün, belki de, duygusallık olduğunu düşünüyor. Acaba gözyaşları bir zayıflığın, gereksiz bir duygusallığın belirtisi mi? İnsanın kendine hâkim olması, sert, iradeli davranması gerekmiyor mu?

— Ama gereğinden fazla rasyonalistçe davranmıyor muyuz acaba? Gereğinden fazla sağduyulu oluşumuz zaman zaman katılığa, kalpsizliğe, ruhsuzluğa neden olmuyor mu?

— Doğanın yüce bir armağanı ve insanlararası ilişkinin aracı olan duygu dilinin belirgin bir biçimde kaybolmakta olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Gerçi bilgisayar tekniği çağı olan yüzyılımızda neredeyse her şey makina diline çevriliyor, fakat şiiri, güzellik duygusunu bir informasyon, kibernetik bir programlama düzeyine indirgemek olanaksız... İnsan ruhu denilen şeyin yerini hiçbir şey tutamaz.

Metin Demirtaş ihtiyatlı bir tavırla sordu:

— Herhalde okuyucularınız Pablo Neruda'nın sanatını iyi tanıyordur?

— Neruda'nın şiirleri ülkemizde çok sevilir. Ama Pablo Neruda Moskova'daki görüşmemizde kendinden değil, yurttaşı olan yazarlardan, Latin Amerika romanının yükselişinden, bu romandaki sosyal temelin gücünden, içeriğinin özgünlüğünden, eleştirel tarih ve gerçek anlayışından söz etti. Bütün bunların bugün söz sanatçısını ilgilendirdiğini vurguluyordu.

— Canınızı sıkışımı hoş görün, bazı isimler, eserler anıyor muydu?

— Evet, şüphesiz. Söz konusu olan da buydu zaten. Pablo Neru-

da Kolombiyalı yazar Gabriel Garcia Marquez'e karşı gizlenmesi olanaksız bir ilgi duyuyordu. Ondan sadece bir edebiyatçı olarak değil, aynı zamanda eski ve çok yakın bir kişisel dostu olarak söz ediyordu. Neruda Marquez'in sanatını değerlendirirken olağanüstü cömertti. Başka hiçbir Latin Amerika yazarı için böyle hararetli konuşmamıştı.

— Benim görüşümce, Marquez «Yüz Yıl Yalnızlık» romanıyla ün yaptı.

— Herhalde, bu romanın sayesinde. Ama sadece bu romana borçlu değil bunu.

— Bu romanın Rusçası yayınlandı mı?

— Evet, romanın çevirisi önce «İnostrannaya Literatura» dergisinin sayfalarında yer aldı, sonra ayrı bir kitap olarak çıktı.

— Tabii, başarı kazandı?

— Muazzam bir başarı. Hem okuyucular, hem de edebiyatçılar arasında. Şunu söyleyeyim: Konstantin Simonov bir konuşmamız sırasında «Yüz Yıl Yalnızlık»ı dahice bir roman olarak nitelendirdi. Georgiy Markov, Boris Polevoy, Mihail Lukonin, Sergey Smirnov, Yevgeniy Yevtuşenko ve bu konuda sık sık konuştuğum bir çok başka yazar, bildiğim kadarıyla, bu eser konusunda benzer biçimde düşünüyor.

Önümüzde bir boğazın içinde açılan küçük bir düzlük vardı. Çevrede dev kayalar yükseliyordu. Metin Demirtaş arabayı park etmek için uygun bir yer seçti, motoru stop etti, ama hareketsiz kaldı. Şu anda kendisi için her şeyden önemli olan düşüncelerinden ayrılmak istemiyordu sanki.

Türk şairi, herhalde, tablonun eksik kalan, pek de önemsiz olmayan bazı ayrıntılarını öğrenmek istiyordu. Sordu:

— Canınızı fazla sıkmaktan korkuyorum, ama Marquez Sovyetler Birliğine hiç geldi mi?

Bu sorunun yalın cevabının «Hayır, Marquez Sovyetler Birliğine hiç gelmedi» olduğunu düşündüm. Ama bunun getireceği soruları, uyandıracağı şaşkınlığı görmek için falcı olmaya gerek yoktu. Herşeye rağmen aceleci bir istek galip geldi, kısaca cevap verdim:

— Hayır, Marquez ülkemize hiç gelmedi.

— İnanılır şey değil... dünyanın batısında olsun, doğusunda olsun, Sovyetler Birliği'ni görmek istemeyen ya da ülkenizde bir kez olsun bulunmamış bir söz sanatçısının adını söylemek zor...

— Üzücü bir şey, ama böyle. Marquez ülkemize gelmedi ve, belki de, bunun nedeni sadece kendisine bağlı değil.

Metin Demirtaş:

— İstemedi mi? dedi ve sözün yarısında durdu.

— Bu konuda fikir yürütemem. İnsanlar her zaman tutarlı olmuyor... Gerçi biz onu Moskova'da görmeye çalıştık, çağırdık, hem de bir çok kez, ama biz de kabahatsiz değiliz.

Metin Demirtaş bana dikkatli dikkatli baktı, sanki o ana kadar beni çok iyi anlıyordu, ama şimdi...

— Bunu anlayamıyorum.

— Moskova'daki görüşmemizde Pablo Neruda bana dostça, gayet dostça bir dille Marquez'in üzüldüğünü, kendisini haksız yere incitilmiş saydığını söyledi.

— Afedersiniz, ama neden?

— Sorun şu: «Yüz Yıl Yalnızlık» romanı Rusça olarak yayınlanırken yazardan önceden izin alınmadan küçük parçalar çıkarılmıştı...

— Nasıl olmuştu bu?

— Pablo Neruda da o zaman bunu sordu. «Hudojestvennaya Literatura» yayınevini haklı göstermeye çalışmadan ona bu küçük parçaların çıkarılmasının anlayışla karşılanabileceğini söyledim. Benim görüşüme göre, roman Sovyet okuyucularının gözünde değer kazanmıştı, çünkü aşırı kaba bir biçimde naturalizme kaçan, başka geleneklerle yetişen Sovyet okuyucunun kabul edemeyeceği bazı sahnelerden arınmıştı. Ve batılı okuyucu için öngörülen bir şeyi biz, ne yazık ki, dünyayı algılayış biçimimiz, ahlaksal düşüncelerimiz ve estetik kavramlarımız gözönüne alınırsa, her zaman, kayıtsız şartsız kabul edemeyiz.

— Pablo Neruda ne dedi?

— Neruda'nın şu coşkulu sözlerini hiç unutmuyorum: «Marquez istidatlı, son derece istidatlı bir yazardır... Ve bu insanın yeni bir dünyanın ve yaratanın, yani Sovyetler Birliğinin dostu olmaması olanaksızdır.»

— İzin verirseniz bir şey söyleyeceğim. Saygı Pablo Neruda'ya, saygı onun yetenekli dostu Marquez'e! İnanıyorum ki Marquez Sovyet edebiyatının adanmış toprağını mutlaka ziyaret edecektir.

Çevremizde yüksek dağlar vardı. Müthiş boyutlardaki boz kayalar birbiri üstüne yığılmıştı. Ve taş yığınlarının yanında Roma'nın buralarda egemenlik sürdüğü zamanlardan yıkıntıların içinde bir mucize sonucu sağlam kalmış, soylu hatları olan sütunlar ve oymalı portaller vardı. Başka, uzak bir dünyaydı bu. Sanki zaman durmuştu.

İnsan burada eski taşların üzerine basarken sanki tarihin üstünde dolaşıyor, ağır portalli sütunların yanında sanki tarihi soluyor. Ve binlerce yıl önce, basit kaldıraç tekniğinden başka bir şeye sahip olmayan insanın tonlarca ağırlıktaki taş yığınlarından bu şaşırtıcı sarayları yaptığına inanası gelmiyor kişinin. Burada zamanın akışı başka türlüymüş, ölçüler, duygular başkaymış. Buradaki herşeyde bir büyü havası var. Sanki sonsuzluğun küçük bir parçası bu kayalarm arasına sığınmış. Peki, bu yüksek kültür neden ölmüş ve gelecek kuşaklara sadece hüzünlü bir büyü bırakmış? Birbirini kovalayan müthiş olaylar mı bunun nedeni? Kültür değerleri, estetik ideal ve normları nasıl bir yasaya göre zincirleme sürüyor? Merak ediyorum, acaba insanlık yaşadığımız huzursuz çağ üstüne zaman zinciri içinde gelecek kuşaklara, geleceğin toplumuna nasıl bilgiler iletecek?..

Sofya'daki Yazarlar Buluşmasından sonra yolun başında genç Türk şairlerinden biriyle yaptığım beklenmedik konuşma beni ülkenin sanatçı gençliğinin ilgi dünyasına yakınlaştırdı, ülkenin günümüzdeki ruhsal yaşamına bakış açımı genişletti. Bunlar benim için kolay kolay unutulmayacak canlı dakikalar oldu.

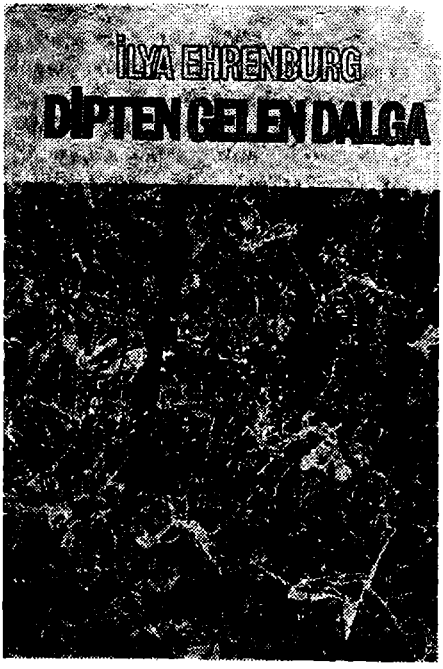
Türkiye'nin genç şairleri kaygı yüklü bir atmosferde yaşıyorlar. Öz yargılarının çevrede olup bitenlerden ayırmaları zor. Onların şiirleri yaşamın kendisi, sıkıntıları, yoksunlukları, umutları demek. Şairler bu yaşam gerçeğini alıyor ve insanların payına düşen sınavları aşabilmek için yakıcı dizelere dönüştürüyorlar. Sanıyorum ki, insan ruhunun üstünde yaşadığımız huzursuz gezegenin sinir örgülerini gizleyen çizgileri burada ortaya çıkıyor.

Ve inançları var. İnsanların dünyadaki tüm belâların üstesinden gelebileceğine, ıstıraplı sorunlara doğru bir çözüm bulabileceğine inanıyorlar.

(Çev. Metin Alemdar)

KİTAPLAR

DİPTEN GELEN DALGA

Dipten Gelen Dalga, İlya Ehrenburg'un «Paris Düşerken» ile başlayıp, «Fırtına» ile sürdürdüğü 2. Dünya Savaşı öncesi, savaş boyunca ve savaş sonrası Avrupayı ve giderek dünyayı anlattığı «nehir roman» dizisinin sonuncusu. «Paris Düşerken» görecelide olsa öbür iki romandan bağımsız düşünülebilir. Oysa Dipten Gelen Dalga nerdeyse «Fırtına»nın savaş sonrası bir devamı niteliğinde. Özellikle her iki romanda da kişilerin büyük ölçüde ortak olması bu iki dev romanı birbirine bağlıyor. Bu yüzden «Dipten Gelen Dalga»da kişilerin tam olarak yerlerine oturtulabilmesi için önce «Fırtına»nın okunması gerekli. «Fırtına»da olaylar 2. Dünya Savaşı başlangıcı ve savaş süresince Fransa ve Sovyetler Birliği'nde geçer. Dipten Gelen Dalga'da ise savaş bitmiş, faşizm yenilmiştir. Ancak ABD elindeki atom bombası tekeline de güvenerek, yeryüzünden sosyalizmi silmeyi amaçlamaktadır. ABD egemen çevreleri bu amaçlarına erişebilmek için bir yandan kendi halkını ezerken bir yandan da bu savaşta yararlanabileceği diğer ulusları denetiminde tutmaya çalışmaktadır. Böylece roman ABD'den, Sovyetlere, Fransa'dan Çekoslovakya'ya, Almanya'dan Çin ve Kore'ye kadar uzanan dünyaları kapsamaktadır.

Dipten Gelen Dalga Amerika'da geçen olaylarla başlar. «Fırtına»da burjuva çevrelerin bireyci bir şairi olarak tanıdığımız Nivelle, savaş sırasında önce Almanlarla çalışmış, sonra da Amerika'ya giderek Senatör Low'un kızı Mary ile evlenmiştir. Senatör Low «Transoc» adlı bir basın ajansı kurarak bu ajans yoluyla sosyalist ülkelere muhabir kılığında güvenilir adamlarını gönderip burada muhalif çevrelerin örgütlenmesi ve bazı sabotaj ve cinayetler planlatıp karşı bir devrime ortam hazırlamak istemektedir. Low'un bu

planının ardında ise Pentagon subaylarından Albay Robert vardır. Senatör Low, sağ kolu Schmitt vasıtasıyla da seçim bölgesi olan Mississipi'de de barıştan yana, ilericilere ve özellikle de zencilere karşı bir terör estirmektedir.

Bu arada Amerikan Gizli Servisleri de çeşitli provakasyonlar peşinde koşmaktadırlar. ABD'deki Sovyet elçiliğinde görevli hukuk danışmanı Minayev düzmece bir sabotaj ithamıyla tutuklanır, düzmece mahkemelere çıkarılır. Ancak tüm provakasyonlar sonuçsuz kalır. 6 ay sonra Minayev serbest bırakılır.

Savaş öncesinde demokrat bir bilim adamı olan Profesör Dumas, Alman işgaline karşı çıktığı için toplama kampına gönderilmiş, ilerlemiş yaşına karşın direnme gücünü koruyarak yaşamakta ayak diremiştir. Bu arada politik düşüncelerinde de değişiklikler olmuş, yeni bir dünya savaşı tehlikesine karşı barış için komünistlerin safında savaşmaya başlamıştır. Dumas'ın barış toplantılarında konuşmak üzere Amerika'yı ziyareti Amerikan gerici çevrelerince hoş karşılanmamıştır. Basında Dumas'yı aşağılayıcı yazılar çıkar. Bu kampanyayı Low'un «Transoc»un Avrupa bölümü müdürü olarak atadığı şair Nivelle, köşe yazarı Bill Coster ile birlikte düzenler. Bill Coster sonradan Transoc'un Prag muhabiri olacak ve burada bir dizi sabotaj ve cinayetleri örgütleyecektir. Diğer yandan bilim adamları da bilimsel kişiliğine büyük saygı duydukları Dumas'ın politik kişiliğinden tedirgin olmaktadırlar. Prof. Dumas 70. yaşını doldurmuş olmasına karşın durup dinlenmeden çalışmaktadır. Mitinglerde konuşur, gazetelere yazılar yazar, ırkçılığa karşı yazmakta olduğu kitabını tamamlar. Stockholm Barış Toplantısından dönüşünde, barış üstüne bir yazı yazarken masa başında ölür. Son günlerinde de gelecek güzel günleri düşünmektedir: «Aşıkların öpüşebileceği, ressamlarınsa çiçek resimleri çizeceği ve üzerinde yalnızca yiğitliğin değil, mutluluğun da varolduğu eşit bir dünyayı gözümde canlandırabiliyorum.»

Nivelle, «Transoc»un Avrupa Bölümü müdürü olarak Fransa'ya döner.

Paris'te ilişki kuracağı kişiler; savaş sırasında Amerikan Genelkurmayı subaylarından olup, savaştan sonra da «iyi bir istihbaratçı olduğu için Paris'e albay Donovan tarafından gönderildiği söylenen» Neales, savaş sırasında antifaşist direniş hareketine katılıp savaştan sonra Amerikan yanlısı olan devlet bakanı Bédier, sanayici Pinaud ve Dumont ve avukat Garcy'dir. Neales'in evinde yapılan ilk toplantılarında «Sovyet Tehlikesi» ve «Transoc»un örgütlenmesi çalışmaları konuşulur.

Romanda Fransa'daki ilerici hareket ise, Profesör Dumas'ın yanısıra «Fırtına»nın da baş kişilerinden olan Mado ve mühendis Lejean'ın kişiliklerinde yansıtılır. «Fırtına»da fabrikatör Lancier'in kızı olan Mado, Fransa'da bulunan Sovyet mühendisi Sergey'le aralarında doğan büyük sevginin de etkisiyle önce gönülce, sonra da kafaca ilerici bir konuma gelmiştir. Savaşın başlamasıyla Sergey Sovyetlere döner, Mado ise biraz da çaresiz babasının arkadaşlarından sanayici Berty ile evlenir. Almanların Fransa'yı işgal etmelerinden sonra Mado direnişçi partizanlarla ilişkiye geçer. Almanlarla işbirliği yapan kocası Berty'i öldürerek direnişçilere katılır. Dağlarda ve kırlarda faşizme karşı verilen çetin savaşların için-

dedir artık. Gestaponun eline düşer, arkadaşlarınca kurtarılır...

Tüm savaş boyunca Sergey'i, savaşın bitiminde buluşacakları günü düşler. Partizan birliğinde bulunan bir Rus askerinden Rusça öğrenmekte, Sergey'le onun ana dilinde konuşmak istemektedir. Sergey ise Yugoslavya'yı kurtaran bir Sovyet Birliğinin başında savaşırken ölür.

Savaş sonrasının romanı «Dipten Gelen Dalga»da da Mado. Fransız Komünist Partisi'nin seçkin bir militanıdır. Kömür madenlerinde direnişe geçen işçilerin çocuklarını tek başına başka kentlere taşır. Amerikan gemilerince silahların boşaltıldığı Nice kentinde liman işçilerinin ve Nice halkının silahları denize döktüğü eylemde en öndedir. Paris sokaklarında kapı kapı dolaşarak Stockholm Barış Çağrısına imza toplar.

Tüm bu militan yaşamının gerisinde ise yüreğinde Sergey'in yeri doldurulmaz sevgisi vardır. Savaşırken de, yalnız anlarında da yüreğinden silinmeyen, onu yaşama kazandıran Sergey...

Savaştan önce de çalıştığı fabrikada ve çevresinde komünist olarak tanınan mühendis Lejean, savaş yıllarında «partizan müfrezeleri örgütleyip, Alman karakollarına baskın vermiş, Gestapo'dan gizlenerek» yaşamış, savaş sırasında karısını ve iki çocuğunu da yitirmiştir. Savaştan sonra Lejean yine asıl mesleği olan mühendisliğe döner. Çalıştığı çeşitli fabrikalarda işçilerle yoldaşça ilişkiler kurar. Egemen çevrelerce pekçok kez işten attırılır. Lejean için grev yapan işçilere ateş açılır. Yazdığı yazılardan dolayı mahkemelere çıkartılır. Roman boyunca Lejean, yüreğinde, savaşta yitirdiği karısı ve çocukları, yıkılmış bir iç dünyanın acıları ile, buna karşın top-

İlya Ehrenburg

lumsal kavgada Amerika'nın saldırgan emellerine karşı Fransa'nın bağımsızlığını savunan güçlerin içindedir. Bulunduğu tüm çevrelerde işçileri ve halkı ABD'ye karşı eylemlere sürükler.

Lejean, Mado ile birlikte savaşın üzerlerinde derin acılar bıraktığı Fransız Komünistlerini simgelerler. Aynı yıkımlara uğramış kişiler Sovyetler Birliği'nin anlatıldığı bölümlerde de vardır: Savaşta karısını ve çocuğunu kaybeden Binbaşı Osip, savaşta kocası öldüğü için tekbaşına bir hayat kuramayan tiyatro oyuncusu Valya gibi.

Bunların yanında savaş sonrasında kurulan yeni ilişkiler, yeni hayatlar da okurlara tanıtılır. Prof. Şebarşin ile karısı Lelya, Morillot ile Yvonna...

Vasya ve Nataşa, savaş sonrasında herşeyini ülkelerinin yeniden kurulması yolunda adıyan Sovyet insanının karakteristik tipleridir. Vasya ile Nataşa, 2. Dün-

ya Savaşının başlamasından hemen önve evlenmişler, Vasya askere gitmiş, Nataşa'nın da bir çocuğu olmuştur. Mimar olan Vasya savaştan dönünce Minsk kentini yeniden kurma çalışmalarına başlar. Nataşa ise, kırda ağaçlandırma çalışmaları yapmaktadır. 8 yaşında çocukları olmasına karşın Nataşa ile Vasya «doya doya görüşememiş, kana kana öpüşememiş iki aşık» gibidirler. Zaten savaş boyunca ayrı kalmışlar, zaferden sonra ise 5 sene geçmesine karşın toplam yedibuçuk ay birarada olabilmişlerdir.

Nivelle, «Transoc»un Moskova muhabiri olarak Sablon adlı tanınmış bir gazeteciyi tayin eder. Sablon savaş sırasında toplama kamplarında kalmış, ve Sovyet askerleri tarafından özgürlüğüne kavuşturulmuştur. Sablon, özellikle ölüm kamplarına ilişkin yazıları ile büyük başarı kazanmıştır. «Kimileri onun komünistlere gizli bir sevgi beslediğinden kuşkulanırken, kimileri kendine özgü bir faşist olduğunu söylüyorlardı. Gerçekte ise Sablon bir anarşistle, geçen yüzyılın liberali karışımından başka birşey değildi.» «Benim hoşuma giden rejim, varlığını hiç duymadığım rejimdir; tıpkı giyile giyile genişlemiş potinler gibi...» derdi. Sablon'un Moskova muhabiri olarak seçilmesinin nedeni; son zamanlarda Sovyetler aleyhine yazı yazmamış olmasıydı. Yoksa onu Moskova'ya sokmazlardı. Ayrıca, tanınmış bir kişilik olmasının yanısıra Sovyetlerin hızla yeni bir savaşa hazırlandıklarına inanmasıydı. Bu yapısıyla Moskova için ideal bir kişiydi.

Sablon'un Moskova'daki yaşamı kendisi için çok sıkıcı olur. Kaldığı oteldeki Amerikalı gazetecilerin dışında kimseyle ilişki kuramaz. Üstelik günler ve aylar geçmesine karşın «Sovyetler Birliği'nin barışı tehdit ettiğine dair canlı bir örnek» görmemiştir. Sablon sonunda başhekimi aynı zamanda milletvekili Dr. Krılov olan hastahaneyi ziyaret etme olanağı bulur. Sablon aylardır düşlediği bir Sovyet vatandaşıyla içtenlikle konuşabilme fırsatını elde etmiştir. Altmış yaşında, görmüş geçirmiş bir insan olan Dr. Krılov Sablon'un tüm sorularına uzun uzun yanıtlar verir. Sovyetler Birliği'nin politikasını, Sovyet insanının yaşamını anlatır. Sablon, Dr. Krılov'la konuşmasından sonra «paniğe varan bir ruh karışıklığı» içine düşer. Kafası bulanmış, inançları sarsılmıştır. Fransa'dan Nivelle'in gönderdiği telgraflara cevap vermemekte, günlerini tek başına karmaşık düşünceler içinde geçirmektedir. Nivelle, Sablon'un Ruslar tarafından satın alınmak istendiğini Senatör Low'a bildirir. Sablon, Fransa'ya dönmeye karar vermiştir. Dönmeden önce tekrar Dr. Krilov'u arar. Sablon bu görüşmeden de etkilenir. «Yine de gidiyor olmam çok iyi. Öyle bir inandırıcılıkları var ki, insan sarsılıyor... Ama bir komünist olmayacağım ben. Belki haklılar, ama bu bana göre bir şey değil.» Sablon yolda kararını değiştirerek Prag'da kalır. «Transoc»un Prag muhabiri Bill Coster kaldığı otelde Sablon'u bulur. Birlikte sarhoş olurlar. Coster meslektaşı Sablon'a «Transoc»un bilinmeyen yönlerini, burada örgütlediği muhaliflerin gerçekleştirdikleri cinayet ve sabotajları anlatır. Sablon duyduklarından alt üst olmuştur. Dönüşünde evini satıp, Nivelle'den aldığı paraları geri vermeye ve «Transoc»un gerçek yüzünü anlatan bir kitap yazmaya karar verir. Coster ise Sablon'dan daha önce davranıp, Sablon'un döndüğünü Nivelle'e bildirir. Sablon Fransa'ya döndüğünde gazete başlıklarında

kendisi için «Moskova'nın bir numaralı ajanı» türünden yazılar çıktığını görür. Bu, yapacağı açıklamalara karşın kendisini kamuoyunda yalıtmayı amaçlayan bir kampanyadır. Sablon yazacağı yazının yayınlanması için Bédier'den yardım ister. Bédier, kendisinin Sablon'un yerine bir cevap yazmasını önerir. Bédier'in yazdığı Amerikan yanlısı antisovyetik yazı Sablon'u çileden çıkarır. Yazıyı okur okumaz yırtar atar. Dolaştığı tüm gazeteler Sablon'un yazısını geri çevirirler.

Sablon Moskova'dan döneli beş ay olmasına karşın, sesi soluğu çıkmamaktadır. Onun bu suskunluğu Nivelle ve Bedier'i sevindirmektedir. «Nivelle, senatör Low'a Sablon'un korktuğunu yazmıştı» Oysa Sablon tüm gecelerini yazmakla geçirmektedir. Gündüzleri ise düşünmektedir. «kendi alın yazısını, Fransa'nın, çağın yazgılarını... Şimdi ona biryerlerde yayınlarım umuduyla özene bezene yazdığı yazılar çocukluk gibi geliyordu. Bir tek 'Transoc' da mıydı yani sorun? İnsanları mahfetmek için herşeyi yapmaya hazırdı bunlar. Başlarında da Amerika'dayken gördüğü o açgözlü iş adamları, Kongo'da zencileri işkencelerle inim inim inleten alçaklar, satılmış laf ebeleri, gazeteci taslakları, dün Hitler'i öven, bugün ise Neales'in ayakları dibinde sürünen o alacalı-bulacalı, karanlık savaş partileri vardı. Bunlar bir yandan Rusya'yı yerle bir etmek, Moskova'nın çocuk bahçelerindeki çocukları kesmek, Minsk'in evlerini yakıp yıkmak, doktor Krılov'un ağzını tıkamak için yanıp tutuşurlarken, bir yandan da grev yapmasınlar, hiçbir şey istemesinler, hatta düş bile kurmasınlar diye kendi işçilerini eziyorlardı.

İşte Sablon'un uzun kış gecelerinde ortalık ağarana kadar üzerinde çalıştığı kitabın düşüncesi böyle doğmuştu.

Sablon, tamamladığı kitabının basımını, evindeki tüm kitaplarını satarak kendi olanaklarıyla sağlar. Kitabının bir komünistin kitabı sanılmaması için yapmıştır bunu.

Sablon Nivelle'in «Batının Görevi» adlı bir salon konuşması yapacağını duyarak, konuşmaya gider. Sorduğu sorular yüzünden salon karışır ve kavga çıkar.

Sablon, romanın sonlarına doğru komünist olmamıştır. Ancak komünistlerin dürüst ve namuslu olduklarına inanmıştır. ABD'ye karşı barış savaşımında yer alır. Varşova Barış Kongresi'ne katılır.

Sablon, Ehrenburg'un toplumsal yaşama koşut olarak değişim süreçlerinde olan kişilerinin karakteristik bir örneğidir.

Minayev, serbest bırakılınca tekrar Sovyetlere döner. Fabrikalarda, çeşitli toplantılarda Amerika'da başından geçenleri anlatmaktadır. Bir süre sonra Pekin'e atanır. Devrim Çin'i hızla değiştirmektedir. Kısa bir süre sonrada Kore'ye geçer. Kore'de ise ABD'nin kışkırtmaları alabildiğine yoğundur.

Kore'deyken Minayev, savaş yıllarına ilişkin bir kitap yazmaya başlar. «Bir planı yoktu, kişileri, olayları heyecanlarını anımsıyor ve bunları öylece yazıyordu.» Yazdıkları savaş süresince tanıdığı insanlar, ölen ve kalanlarıyla arkadaşları ve küçücük olaylardı.

Bu sırada Kore'de savaş başlar. Amerikan uçakları Kuzey Kore kentlerini bombalamaya başlarlar. Minayev için savaş başlayınca Kore'nin bütün alışılmamış çekiciliği ortadan kalkmıştı. «Barış günlerinde ne kadar birbirinden ayrı, ne kadar birbirine benzemez oluyor ülkeler. Hepsi ken-

dince, hepsi kendine özgü. Ve ilk bombardımandan sonra ne çok benziyorlar birbirlerine!» Minayev, bombardımanın üçüncü günü, alevler içinde yanan bir evden bir çocuğu kurtarır. Bu arada kendisi de ağır yaralanır.

Kore savaşının başlamasından sonra dünya barış güçleri bir «Barış Kongresi» toplamayı kararlaştırırlar. Kongre İngiltere'nin Sheffield kentinde toplanacaktır. ABD gerici çevreleri, Pentagon Kongre'yi engellemek için planlar yaparlar. Bir kısım delegeleri İngiliz polisine tutuklatmayı, bazılarına da İngiltere'ye giriş vizesi verdirtmeyerek Kongre'nin başarısızlığa uğratılacağını hesaplarlar. Kongreye dünyanın her yerinden tanınmış tanınmamış pekçok barışsever davet edilir. Engelleme girişimlerinin ortaya çıkmasıyla Kongre Varşova'da toplanır Tüm dünyadan yüzlerce delegenin katıldığı Barış Kongresi tüm dünya halklarının barış istediğini güçlü bir biçimde kanıtlar.

Varşova toplantısının başarısından sonra savaş yanlısı güçler daha da azgınlaşır. ABD'nin Sovyetlere saldırısında kullanmayı tasarladığı Avrupa Ordusu'nun başkomutanı tayin edilen General Eisenhower Fransa'ya gelir. Eisenhower'ın gelişi barış güçlerinin geniş protesto eylemlerine neden olur. Tüm ülkede işçiler genel greve çıkarlar. Sokaklarda yürüyüş ve mitingler birbirini izler. Eisenhover Fransa'yı terketmek zorunda kalır.

Kaba hatlarıyla olayları ve bazı kişilerini tanıtmaya çalıştığımız romanda onlarca kişi anlatılmakta. Romanı bitirip, kişiler üstünde düşündüğünde insanın neredeyse «bu romanda olmayan kişi yok» diyeceği geliyor. Ehrenburg romanını öylesine geniş ve evrensel boyutlarda işlemiş ki, kişiler sadece bir sınıfı temsil etmenin ötesinde çeşitli yaşamların da örneği oluyorlar. Sözgelimi Ehrenburg burjuvaları anlatırken tek bir prototip burjuva çizmiyor. Pinaud ve Dumont ile gerici, savaş ve ABD yanlısı burjuvaları, Mado'nun babası olan Lancier ile tekellere karşı kendini koruyamayan, iki fabrikasından birini satmak zorunda kalan, ülkesindeki Amerikan egemenliğinden kaygı duyan, duygusal bir kişiliği olan, yokolma sürecindeki bir burjuvayı anlatıyor. Yine kitabın sonlarına doğru ortaya çıkan Baudry, taşralı kişiliğini koruyan ulusal bir burjuvadır. ABD'nin Fransa politikasına karşıdır.

Benzer şekilde devrimciler de çeşitli kişiliklerde, iç dünyalarıyla, canlı, yaşayan kişilikler olarak ortaya çıkıyorlar. Fransa'daki, ABD'deki, SSCB'deki komünistler, barış yanlıları da ülkelerinin özgül koşulları içinde tüm özel yaşamlarıyla, savaşın üzerlerinde bıraktıkları izlerle, yeni bir savaş olasılığı karşısındaki ruhsal yapılarıyla, sevgileriyle, yaşam savaşlarıyla, özverileriyle, politik savaşlarıyla anlatılıyor. Tüm roman kahramanlarının kişisel yaşantıları büyük toplumsal çalkantılar ortamında veriliyor. Gelişim süreçleri içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı anlama yönündedir.

Engels, «yaşadığım yüzyılı en iyi Balzac'ın romanlarından öğrendim» diyor. Ben de onlarca cilt kuramsal kitap okuyarak öğrenebileceğim 1950 yıllarının dünyasının bir çok yönlerini Ehrenburg'dan öğrendiğim kanısındayım. Romanın büyüklüğü de bu olmalı

TURGAY FİŞEKÇİ

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GENÇLİK

«Herkes hayatını anlatsa ne olur. Çıka çıka üç dört roman çıkar ortaya.» Guy de Cars'ın bu sözlerini 'gençlik' üstüne yayınlar için de söyleyebilir miyiz? Yüzlerce yapıtı dolduran laf kalabalığını şöyle bir silkelesek, belki ortada üç dört, bilemediniz yedi sekiz yapıtlık söz kalır kalabilirse. İnsan ömrünün bu en hareketli, en yaratıcı dönemi için söylenebilecekler bu kadarla mı kalmalı, bu kadarla kalabilir mi dersiniz?

En zengin deneylerin yaşandığı, en olmadık düşlerin peşinde koşulduğu bu 'delilik' çağını bütün karmaşıklığı içinde dile getirebilmenin zorluğundan olacak, incelemeciler gençlik konusuna sayıların soğuk diliyle ve toplumsal bilimcilerin ağırbaşlı üslubuyla yaklaşmayı yeğliyorlar daha çok.

Eğer 'delikanlılık' gerçeğine bilimin 'soğukkanlı' yaklaşımı ilginizi çekiyorsa, geçtiğimiz aylarda yayınlanan 'Dünyada ve Türkiye'de Gençlik' (1) adlı kitabı okumanızı salık veririm. Gençliği 'sosyolojik açıdan' ele alan yapıtların en başarılarından biri, belki de en başarılısı.

Bir hayli emek verildiği belli olan bu incelemenin ilk göze çarpan özelliği, konusuna, yöntem sorununu gerçekten kendine dert edinerek eğiliyor olması. Öyle ki, kapsamı oldukça geniş tutulmuş olan yapıtın hemen gençlik konusuna (başka hangi konuya değil ki) paldır küldür yaklaşma kolaycılığının alabildiğine yaygın olduğu bir ülkede, ülkemizde, yöntembilime özel bir önem verilmesini çok görmemeliyiz.

Araştırma sonuçlarının bilimsel olabilmesi açısından, kullanılan yöntemin belirleyici bir önemi olacağını söylüyor, Gürses'ler, haklı olarak. Çünkü «toplumbilimsel çalışmalar, sınıf mücadelesi ve özellikle ideolojik mücadele ile çok yakından ilgilidir ve toplumsal sınıfların kendilerine özgü dünya görüşlerinden kaynaklanan toplumbilim anlayışları ve yöntemleri vardır.»

Kitapta, sınıflara özgü toplumbilim anlayışları 1) burjuva (liberal yada faşist), 2) küçük burjuva (ortayolcu ve eklektik), 3) işçi sınıfı (sosyalist ve bilimsel) olarak sıralandıktan sonra, bu anlayışlardan sadece üçüncüsünün 'bilimsellik' niteliğini hakkettiği, bu hakkedişin de işçi sınıfından yana olmaktan ileri gelmediği, tersine, anlayışın kendisi bilimsel

(1) Dünyada ve Türkiye'de Gençlik, Fulya ve H. Basri Gürses, Der Yayınları, İstanbul 1979, s. 667

olduğu için işçi sınıfından yana olduğu özellikle vurgulanıyor.

Kitaptaki önemli saptamalardan biri de, inceleme konusunun toplumdan ve onun tarihinden yalıtılmaması gerektiği. Gençliğin konumunun ve sorunlarının araştırılması, ister istemez toplumsal yapı ve sorunların araştırılmasına götürmektedir kişiyi. Toplum sorunlarının nedenleri anlaşılabildiği ölçüde, gençliğin en önemli sorunları da aydınlanmakta ve çözüm yolları ortaya çıkmaktadır. Olguları toplumdan bağımsız olarak incelemenin bayraktarlığını yapan burjuva toplumbilimcileri —gençliğin bunalımının aslında kapitalizmin bunalımını yansıttığı gerçeğini görmezlikten gelerek— geçici ve aldatıcı reçetelerle insanları oyalamaktan başka bir şey yapmamaktadırlar.

Burjuva bilim adamları ötedenberi toplumsal olguların tıpkı doğa olayları gibi 'laboratuvar kavanozunda' (yani toplumdan ve toplumun tarihinden yalıtılarak) incelenmesi gerektiğini ve ancak öyle incelenebileceğini ileri sürüyorlar. Oysa toplumsal bilimlerin 'deneysel' değil, 'tarihsel' oluşu, ister istemez yöntemin de 'yalıtma' değil, 'soyutlama' olmasını gerektirmektedir. Ancak bu sayede tümdengelim yaklaşımı ve modeller (varsayımlar) aracılığıyla somut toplumsal olaylar açıklanabilmekte, 'görünen'in arkasındaki 'gerçek' anlaşılır kılınabilmektedir. Yöntemin başarısını en iyi kanıtlayan örnek ise, kapitalist sistemin işleyişini bütün 'sır'larıyla gözler önüne sererek toplumsal bilimlere taptaze bir soluk getirmiş olan Marx'ın Kapital'idir kuşkusuz.

Konuya, gençliğin içinde yaşadığı dünyanın geniş bir panaromasını çizerek giren Gürses'ler, teknolojik gelişmenin getirdiği aşırı makineleşme, doğa kirliliği sorunlarının yanısıra kapitalizmin fazla üretim özelliğinin yol açtığı tüketim çılgınlığı ve geliştirilen savaş endüstrisinin savaş kundakçılığını körüklemesi, atom ve nötron bombası karabasanlarıyla dünyamızın nasıl şaşkına döndüğünü; bir yandan kötü beslenme - açlık, insan haklarının çiğnenmesi, ırkçılık, yeni sömürgecilik gibi sorunlarla boğuşurken, bir yandan da nüfus artışı, eğitimsizlik, işsizlik ve ağır çalışma koşullarında biri bitmeden öbürü başlayan ekonomik ve siyasal bunalımlar içinde insanların nasıl kıvrandığını yetkiyle dile getiriyorlar.

Yöntembilim bölümünde savundukları ilkelere uygun olarak gençliği, ileri kapitalist, azgelişmiş ve sosyalist ülkelerdeki değişik koşullar altında, emekçi ve öğrenci kategorilerine göre ele alan Gürses'lerin, konuya bakış açışı o çok severek kullandıkları «gençlik gelecektir, gelecek sosyalizmdir» belgisinde özetlenebilir. Kitapta bunu açık ve seçik olarak şöyle dile getiriyorlar: «sosyalist toplumbilimcilerin yapacakları toplumbilimsel çalışmaların burjuva-kapitalist toplumu temellerinden eleştirerek, sergileyerek ve alternatif toplumsal düzenin tanıtımını yaparak, sosyalist mücadeleye önemli katkıları olacağını düşünüyoruz. Gençlik konusunu araştırmaya yönelişimiz de bu düşüncemizden kaynaklanmaktadır.»

Yapıtın son bölümü Türkiye gençliğine ayrılmış. Belli başlı bütün toplumbilimsel verilerin derlenerek ayrıntılarıyla sunulduğu bu sayfalarda, ülkenin bir bakıma toplumsal anatomisinin çıkarıldığını söylemek yanlış olmaz. Toplumsal gelişme, nüfus yapısı, gelir dağılımı, toplumsal sınıflar ve işgücü konularında gençlik olgusu yerli yerine oturtularak, ilerde aynı konuda yapılacak incelemelerin

enine boyuna yararlanabilecekleri bir çalışma çıkarılmış ortaya. Zaten ek olarak verilen çok sayıda istatistik tabloları ve her bölümün sonuna konulan. konuyla ilgili alışılmamış genişlikteki kaynakçalarıyla gerçekten vazgeçilmez bir el kitabı karşısında bulunduğumuz ortadadır.

Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği Yunus Nadi 1978 armağanını da kazanarak değerini kanıtlamış olan bu başarılı çalışmanın göze çarpan bir kusuru, yazarlarının da 'sunuş'da açık yürekle belirttikleri gibi, yarışmaya yetiştirilme telaşıyla biraz hızlı kaleme alınmış olması ve bu yüzden dilinin okuyucuyu belli ölçüde yorması. Bu kusurun giderek bazı önemli saptamaların iyi anlaşılamamasına yolaçabileceğinden korkarız. Gelecek baskıda eksikliklerin giderileceğini umarak, genç araştırmacıları böylesi bir yapıtı gerçekleştirdiklerinden ötürü içtenlikle kutlarız.

METİN GÜMRÜKÇÜ

DEVRİMCİ SAVAŞIMDA sanat emeği
AYLIK SANAT KÜLTÜR DERGİSİ

«Sanat Emeği» dergisinin 7-12. sayılarını içeren 2. cildi hazırlanmıştır. 250 lira karşılığında.

Sanat Emeği
P.K. 1339
Sirkeci / İSTANBUL adresinden istenebilir.

Sadece cilt kapağı almak isteyenler aynı adrese 80 liralık posta pulu göndermelidirler.

DEVRİMCİ SANAT VE KÜLTÜR KAVGASINDA MİLİTAN

Ocak - 1975 / Haziran 1976 yılları arasında 18 sayı çıkan «Militan» dergisi 3 cilt olarak çok az sayıda ciltletilmiştir. Takım olarak edinmek isteyenler 750 lira karşılığında.

Sanat Emeği
P.K. 1339
Sirkeci / İSTANBUL adresinden isteyebilirler.

OLAYLAR_YORUMLAR

sinema

SERMAYENİN DESTANI

Çok iyi bir film gördüm geçenlerde.

Vaadedilmiş Topraklar ya da eskilerin deyişiyle **Arz-ı Mev'ut**. Hani Tevratta adı geçer: İsrailoğullarının düşlerindeki barış, bolluk ülkesi. Günün birinde mutlak ulaşacaklardır oraya. Filmdeki **Sözü Kesilmiş Yer** bir fabrika. Ve ünlü yönetmen Anre Wajda **Kapital**'i anlatıyor bu yapıtında.

Sinematek İstanbulda türlü zorluklara göğüs gererek Wajda filmleri toplu gösterisi düzenledi. Filmler geldiydi, gelmediydi, gösteriler ertelendiydi, ertelenmediydi derken Haziran sonlarında başladı makaralar dönmeye. **Mermer Adam, Küller ve Elmas, Sinek Avlama, Düğün, Kayın Ormanı** gibi başyapıtları sergilenmeye başlandı. Ancak, sıcaklar, dönem sonu olması, hayatın her yüzüne yansıyan politik gerginlik ortamı... türlü nedenlerden ilgi umulanın altında oldu. Bunda üye olmayanlardan giriş karşılığı yetmiş beş lira alınmasının payı da var sanıyorum. Yalnış anlaşılmasın; değil yetmişbeş yedlyüzelli liraya da değer o filmlerin her biri. Ama ne ki, bizatihi sanatçılar bile bir sanat yapıtına böyle para istenince ürküyorlar. Giriş yarısı olaydı sanırım sürüm istenenin iki katı olurdu. Hem aynı hasılat yapılırdı hem de daha çok kişi izlerdi filmleri. (En azından meraklılar parasal açıdan seçme yapmak zorunda kalmazlardı.) Neyse, en doğrusu Sinematek'e üye olmak, bu kuruluşun olumlu çabasını desteklemek galiba.

Vaadedilmiş Topraklar 20. yüzyıla iki kala yazılmış bir romanından uyarlanmış. Bisikletle kırlarda gezen üç arkadaşla başlıyor. Film boyunca birbirinden ayrılmayacak bir üçlü bu. Polonyanın Lodz yöresinin en eski, en tanınmış ve de sıfırı tüketmiş ailelerinden birinin tek oğlu, bir yahudi komisyoncu, ve babası o kentte kol gücüyle işleyen bir dokuma atelyesi sahibi Alman asıllı bir genç. Toprak soylusu, tefeci ve manifaktürcü. Yüzyılımız başında Lodz yöresi hızlı bir sanayileşme atılımında. Dokuma fabrikaları açılıp açılıp yakılıyor. Çarlık Rusyasına bağlı bu bölgede kapitalizm en gaddar, en barbar dönemini sürüyor.

Ve yığınlarla insanlar bağlarını, bahçelerini bozup köylerinden kente akmakta. İşçi olabilmek umuduyla fabrikalara geliyorlar. Onları ilk görüşümüz bir sabah vakti erken. Gecekondu mahallesinin rehinci dükkanının önünüde sıralanmış kadınlar bekliyorlar. Kocalarını iş kazalarında kaybetmişler. Son varlıklarını: yastıkla-

rını, ikonalarını yok bahasına rehinci onların.

Kentte fabrika sahipleri özel rahiplerine, hahamlarına günah çıkarıyorlar. İşçiler o kurşuni, o çamurlu, o dar arnavut kaldırımlarından geçerek fabrikaların kapılarına yığılıyorlar. İşsizler dinelip bekleşiyorlar. Tazminat alacağım umuduyla bir kadın, makinaya kaptırdığı kocasının öyküsünü anlatıyor sağa sola.

Leh asilzadesinin sabah pusuyla daha bir gizem kazanmış köşkünde üçlümüz kesin kararlarını veriyorlar. Onlar da bir fabrika sahibi olacaklar. Arz-ı Mev'uta onlar da kavuşacaklar.

İşte böyle başlayan film modern sermayenin nasıl birikebildiğini bu üçlünün macerasıyla anlatırken bir dizi yan olayla bizi dünyaya kahramanlarımızla bir bakmaktan koruyor.

Sacayak —soylu, tefeci, manifaktürcü— sermayedar olmak istiyorlar istemesine ama bir sorunları var: sermayeleri yok. Hür teşebbüsün bu azgın üçlüsü rekabet dünyasında ilerleme kavgası vermek zorunda.

Soylu, babasının malikanesinden çoktan ayrılmış. Kentin en varlıklı sanayicisinin yanına müdür girmiş. Damarlarında dolaşan mavi kanda mevcut kudret onu bu alanda başarıya ulaştırmış. Atalarının bakışıyla görüyor işçileri. Söz gelimi sabah denetiminde bir çığlık duyuyor, kolunu tezgaha kaptırmış baygın (ya da ölü) bir işçinin çevresinde toplanan arkadaşlarının yanına gidiyor. Acıklı bir ifadeyle bir an bakıyor kadınına işçinin. «Yazık,» diyor, «Hadi işbaşına.» Ve tezgahtan o anda çıkmış kaput bezi topuna daha çok acıyarak ustabaşına, «Kimbilir, kaç metre kumaş heba oldu,» diyor. Top, işçinin kanıyla kızıla boyanmıştır çünkü. Soylu kurulacak fabrikanın yöneticisi olacaktır.

Lodz'un borsası daha çok bir lokantayı andırıyor. Tıklım tıkış, sıkış tepiş, avaz avaz bir yer. Sağırlar gibi el işaretleriyle görüşüyor, alıp satıyor borsacılar. Ve bizimki —komisyoncu— işinin ustası. Malı olana para, parası olana mal yetiştiriyor. Yolunu buluyor.

Buhar makinasının korkunç gürültüsünden başka bir şeyin du-

yulamadığı, gözün gözü sisten göremediği fabrikalardan bir anda Almanın babasının atelyesine geçiyoruz. İhtiyar işçiler elleriyle bez dokuyorlar. Güneşli bir yer. Ve tahta gıcırtıları o gürültüden sonra keman sesi gibi geliyor kulağa. İhtiyar Alman üzgündür. İflasın eşiğindedir. Ve insanların birbirinin işyerini yakmadığı günlerin düşünü kurmaktadır. Oğlu ise varı yoğu satıp fabrikaya yatırmak için onu iknaya çalışıyordur.

Soylu nişanlıdır kendi gibi güzel bir soylu kızıyla. Onun babasına kalsa, soylu evlerinde soylu çocuklar yetiştirecekler, soylu soylu geçinip gideceklerdir. Onlardan beklenen budur çünkü. Ama bizim kahramanımız biraz kızdan, biraz babadan tırtıkladıklarıyla gerekli sermayeden kendi payına düşeni tamamlar.

Komisyoncu ise gene bir iş bağlar bir tefeciye ama ana parayı değil kârını geri verir adama, ortada senet sepet olmadığından metazori ortak olur ihtiyar tefeci fabrikaya.

Ve Vaadedilmiş Topraklar üzerinde başlar yükselmeye fabrika.

Ve yan olaylar:

Soylunun çalıştığı fabrikanın patronunun uşağı: adı «köpek»tir. Kızdırınca efendisini, «Gel buraya köpek!» diye haykırır patron —ayağında damlası var adamın, tekerlekli sandalyadan kalkamıyor— indirir bastonu kafasına. Kaçacak olur «köpek» bastonun erişemediği yere. Patron gene «Gel,» der. «Köpek» gelir.

Başka bir fabrikanın patronu kız meraklısıdır. Her sabah denetime çıkar. Büyük tezgahları sıra sıra dizilip ileri geri iten kızların, kadınların aralarında dolaşır. Ve kız beğenir kendine. Hele onüç ondört yaşlarında daha beli incelmemiş, göğüsleri sivrilmemiş bir kız vardır ki patron onun kıçını çok beğenmiştir. O gece köşkünde vereceği garden partiye çağırtır onu. Baküs ayinlarini andıran bol şaraplı gece doruğuna vardığında bir kafes içinde hapis bir kaplanın süslediği bahçeden, yerlerde yuvarlanan çıplakların aralarından geçerler, odalarına giderler. Sabah kız eve döner. Anası bekliyordur. Evden kovar onu. Ağabeyi fabrikada babasına danışır. «Sahip çık,» der babası kardeşine. Sonra yanına gelen patronu kışkırtır. Dövdürtür kendini ona. Geri geri çekile çekile yıllardır çocuğu gibi baktığı ana buhar makinasının dev volanının yatağına çeker onu. Ve yapışır yakasına adamın. İkisi birden kaybolurlar tekerleğin altında. Az sonra parçaları yatağın öbür yanından duvarlara fışkırır.

İyi adamdır bir öteki fabrikanın muhasebecisi. İşçilere tazminat için kime nasıl başvuracaklarını öğütler. Sonra bir gün, patron, «Ben konuşurken sen sus!» deyince atar tepesinin tası. «Hayır,» der, «asıl sen sus ben konuşurken.» Ve mağrur, kovulur işinden. Kendi babasının fabrikasında bile çalışmayı onuruna yedirememiş bir adamdır o. Kimsenin ağız kokusunu çekemez. Ancak iyidir. Kendisini kovan patron fabrikasının buharlı havasına üç dakika bile dayanamayıp kalpten gidince, cenazesinde aleyhinde konuşan birini, «ölünün ardından konuşulmaz,» diye susturur. Çok yiğittir.

Cenaze sırasında arabaları ile ölüyü izlerken diğer parababaları, bir şifreli telgraf gelir birine. Ve o anda arabasının okunu gerisin geriye çevirten yarışır dörtnala kent merkezine. Beze vergi iadesinde bir düşme olacaktır telgrafta sözü edilen hükumet kararında. Soylu kahramanımız bu arada şe-

hevi duygularını tatmin ederek gözüne girdiği zengin bir yahudi sanayicinin tombul karısından tiyöyü alır. Fabrikayı yükseltirken parayı da tüketmiş olduklarfı için içinde bulundukları badireyi de böyle bir voli vurarak atlatırlar.

Yaşlı koca on dört yıldır işini, malını bırakacağı bir halefi yokken tombul karısının gebe olduğunu öğrenmiştir. Sevincinden uçayazdır. Ne ki imzasız bir mektup çocuğun gerçek babasına işaret ediyordur. Adam kalkar gider soylu kahramanımıza, açık açık sorar, «Doğru mu?» diye. Kemal-i ciddiyetle reddeler Leh asilzadesi. Yahudinin getirdiği ikonaya el de basar. Ancak karısını Berline, istirahate gönderecek yahudinin sevinci gene kursağında kalır. Trendeki özel vagonda tombula soylumuz refaket etmektedir. Bunu öğrenen sanayici kararını verir. Yeni fabrika kunduklanacaktır. Ve bir aşk gecesinde gelen bir telgraf Leh asilzadesini mahveder. Fabrika cayır cayır yanıyordur.

Kentte kalan tefeci ile Alman bütün emeklerinin boşa gidişini izlerler. Soylunun babası fücceten vefat eder. Her şey bitmiştir.

Önce dövüşür üçlü birbirleriyle fakat sonra bir fikir doğar kafasında soylunun. «Yeniden,» der. Baştan bu yana soylumuzda gözü olan çekirdekten yetişme Alman asıllı başka bir fabrikatörün kızının drahoması, adamın «Herkesin var, niye bizim de olmasın?» diye kentte kurdurttuğu ama kirlenmesin diye içine girmediği saray yavrusu bir çare olabilir sorunlarına üçlümüzün. Eski soylu, sadık nişanlı terkedilir. Geri zekalı kız ile evlenilir.

Ve bir zaman sıçramasıyla saray yavrusunda görürüz soylumuzu. Beş yıl geçmiştir aradan. Kucağında veliahdi, uzun koridorlardan yürümektedir. Yeniden başlanılmış, yeniden inşa edilmiştir fabrika. Yanan bütün makinalar

yeniden kurdurulmuştur. Ama saray yavrusunun toplantı salonunu dolduran sanayiciler asık yüzlüdürler. Soylu, tefeci, manifaktürcü ve diğerleri arz-ı mev'utlarında ummadıkları bir olayla karşılaşmışlardır. Fabrikanın bacaları tütmemekte, makinaları çalışmamaktadır. İşçiler kapıların önündedirler. Grev.

Kara kara düşünür ve gerekçi çıkış yolunu bulur asilzademiz asil dedelerinin alışkanlığı ile. «Madem öyle,» der, «ateş açılsın.» Silah sesleri. Kaçışan işçiler. Onların aralarında biri. Mavi tulumlu. Boynu kızıl yağlıklı. Kaçıyor. Ateş. Vuruldu. Boynundaki kızıl yağlık elinde. Düşüyor. Öldü. Kızıl yağlık yerde. Son.

Wajda'nın bu destan yapıtı anlatılacak gibi değil. Görülmeli. Türkçe dublajı yapılmalı. Sinemalarda, sendikalarda, her yerde gösterilmeli. Gerçekten Kapital'in bir destanı bu film. Sakın. Kimi zaman fazla sakin belki. Ama işçi sınıfı yolunda fazla bağırmaya ne gerek var diye düşündürüyor insanı bu sakinlik. Acımasız bir nesnellik içinde sermayenin gerçeğini ortaya koyuyor bu film. Herkesin kolayca anlayacağı bir biçimde ve meselenin özünü çok iyi kavramış birinin sadeliğiyle.

Mermer Adam filmi için karamsar diyenler çıktı biliyorum. Ama filmin kendisini seyrediyor olmamız: yani yasaklanmış olmadığını, yani gerçek özgürlük ortamının alabildiğine varlığı, yani sosyalizmin kuruluşunun nasıl bir hoşgörü, nasıl bir açıklık taşıdığının kanıtı filmin kendisini seyrediyor olmamız değil mi? Ve bu devrimci optimizm değilse nedir? Vaadedilmiş Topraklar da öyle. O kurşuni, o kasvetli dünyanın zıddını yaşıyor olanlar, sinemanın dışından, hayatın içinden geldikleri için filmin iyimserliğini tadıyorlar. Bizler ise... biz de biliyoruz. Görmemiş olsak, yaşamamış olsak ta gerçek özgürlüğü, biliyoruz. Ve içimiz, filmin son görüntüsünde bir iyimserlikle doluyor. Çünkü, yağlığın kan kırmızısı yerlerde değil artık.

ALİ TAYGUN

sanatçı örgütleri

TİYATRODA YERİNDEN ÖZYÖNETİM'İ NEDEN İSTİYORUZ?

Geçen sayımızda tüm tiyatro sanatçılarının demokratik meslek örgütü Tİ-SAN'ın Türkiye tiyatrosunun içinde bulunduğu bunalım üzerine hazırlamış olduğu çalışmayı yayınlamıştık. Şimdi de Devlet Tiyatroları çalışanlarının örgütü DETÇA başkanlığının, özyönetim sorunu üzerine görüşlerini içeren bir yazısını sunuyoruz.

«Tiyatro Çalışanlarının, toplumsal bir sanat yapıtı olan tiyatro işlevini yerine getirirlerken, atamalı bir buyurgan yönetimden değil, kendilerinden kaynaklanacak, doğrudan doğruya tiyatroda çalışanlarca seçilecek, toplumsal yaratı gücü ve sorumluluğu ile daha Tiyatro bireyinden oluşacak bir yönetimden varedecekleri olgu, tam anlamıyla Tiyatroyu günümüzde görevli kılacaktır.

İstenen ekonomik hakların yanısıra gelen toplumsal sorumluluğu da tüm çalışanlar yükümlenmelidir.

Bu da ancak ve ancak YERİNDEN ÖZYÖNETİM'LE olur.

Özyönetim bir başıboşluk demek değildir. Halkın denetiminden de öte, kurumun kendi içinde oluşturacağı yönlendirici kurullar vardır. Tiyatrolar Yönetim Kurullarında aldıkları kararları Ana Yönetim Kuruluna onaylatmak zorundadırlar. 440 sayılı kanuna göre Ana Yönetim Kurulu «KARMA»dır. Bakanlığın önerisiyle Bakanlar Kurulunca atanacak bir üye, ve Maliye Bakanlığının önerisiyle yine Bakanlar Kurulunca atanacak bir üye Kurulun doğal üyeleridir.

Tiyatro Kurullarının tümü eşitlik ilkesine göre, nicelik ayrıcalıklarına bakılmaksızın, Temsilci hakları eşit olarak, birimlerce seçilir.

Böylece kendini yöneten, kendi yapıtını saptayan guruplardan oluşan her Tiyatro genelde Ana Yönetim programlamasına bağlıdır. Özyönetim temelden doruğa yükselen bir bağlantılar ve ilişkiler piramitidir.

Amaç, sağlam, tutarlı, bilinçli bir beraberlik ve güç birliğidir.

Bunun tek yolu kuruma ve yapıtlarımıza sahip çıkmaktır.

Nasıl ki bir ressam, bir heykeltraş, bir besteci yapıtını kendi seçim hakkıyla ortaya koyabiliyorsa bir Tiyatro çalışan gurubu da ayni hakla yaratıcı gücünü sergilemelidir.

Halkın beğenisini ortaya koyacak olan unsurlardan biri olan gelir, gereken paylar çıktıktan sonra «eşit yoğunluk ve eşit kalitede ki emeğe eşit pay ilkesine göre daha önce kurulca saptanan cetvele uygun oranda dağıtılır. Böylece eşit işe eşit ücret ödentisi çalışanların ekonomik sürtüşmesini ortadan kaldırmakta, iş niteliği doyum yarışını getirmektedir. Bir ressam, bir heykeltraş, bir besteci yandaşından daha çok ücret almak için değil daha kaliteli yapıt ortaya koymak için uğraş verir. Gurup değeri pirimsel değerlendirmeyle eşlenir.

YERİNDEN YÖNETİM'de yetkili kadrolar giderek beylik gibi güçlenerek ortaya tek elden yöneten bir genel müdür yerine bir kaç parçacığa bölünmüş tekel genel müdürlükler çıkarabilir. Oysa, atama yerine, yerleri seçimle saptanan yetkililer ve devamlı denetlenen işlevleri ortaya sağlıklı çalışmalar çıkarır.

Bu da ancak ve ancak YERİNDEN ÖZYÖNETİM'le olur.

Seçimler, işin niteliğinin gereği, yalnızca parmak kaldırmakla olmaz. Birimlerin kendi temsilcilerini seçebilmeleri için, bilgi ve fermasyonla yeterince donanmaları, temel sorunlarında kararlar alabilecek bir duruma gelmeleri gereklidir. Bu nedenle YERİNDEN YÖNETİM bir GEÇİŞ DÖNEMİ olarak kullanılabilir. Çünki bu aşama sanat emekçisinin: a) kararlara katılma, b) yürütmeğe katılma, c) denetime katılma evreleri için gereklidir.

Böylece, günü geldiğinde YERİNDEN ÖZYÖNETİM uygulamasında her kişi her konuda karar almak, uygulamak, denetlemek yetki ve sorumluluklarına sahip olur. Bunun sonucu da birimlerin her bireyi, her yeni seçimde birimin temsilcisini seçebilecek düzeye gelebilir. O temsilci sanat üretiminden, insan ilişkilerine, personel sorunlarından toplumsal yaşama kadar uzanan çeşitli konularda karara katılmak zorundadır.

Ortaya çıkacak yapıt olayların içinde yaşamını sürdürenlerin ürünü olacaktır. Bir sanat emekçisi yarattığı yapıtın niçin kullanılacağının kararında yürütülmesinde, denetiminde söz sahibi olmalıdır.

Kendisine yalnız ve yalnız

yapması gereken buyurulan, seçilip sunulan, kalitesi kantitesi saptanan bir sanat emekçisi giderek işine yabancılaşmağa başlar Oysa o yararlanılan bir araç değil, yapıtın vazgeçilmez ögesidir Ortaya çıkan Tiyatro olayının mülkiyetine bireyler yerine tüm çalışanların sahip olması ve bu olayın etkinliğinde de tüm emekçilerin etkinliği öngörülmelidir.

Ana Yönetim Kurulu, bütür Özyönetim uygulanan Tiyatroların görüş ve isteklerini dikkate alır Tüm Tiyatrolar Temsilci Yetkililerinin katılmasıyla hazırlanan plana uymak dışında, Tiyatrolar bağımsızdır.

Çağdaş dünya sistemlerinde hak ve özgürlükler açısından çalışanlar arasında ki işçi-memur gibi çağdışı ayırımlar kaldırılmalıdır. Ve özellikle yaratıcı gücün temsilcisi olan Tiyatro çalışanlarına, buyurgan işlevin simgesi olan memur tanımlaması tam ters bir biçimlemedir.

Sanat Kurumu Çalışanları, programlama ve planlama organlarını seçmek, ilkelere uygun olarak kendi çalışmalarını, kendi gelir primlerini, kendi çalışma koşullarını, kendi gelişmeleri üzerinde karar verme ve kendi toplum yapıtlarını oluşturabilme haklarını elde etmelidirler.

YERİNDEN ÖZYÖNETİM ağır bir sorumluluk yükümlülüğü ve geniş bir iş niteliği bilgisiyle olur. Bu nedenle amacı bir an önce saptayıp çalışanları o doğrultuda yönlendirmek gerekmektedir.

YERİNDEN ÖZYÖNETİM'de her an Tiyatro-Toplum ikileminin tartışmasız araştırısı ve çalışması gereklidir.

YERİNDEN ÖZYÖNETİM, sanat kurumu çalışanlarına, tek tek toplumsal görevlerine ve Tiyatro olayı yazgısına kendi ağırlıklarını koyabilme olanağını sağlağan bir SAYGINLIK ve ÖZGÜRLÜK GÜVENCESİDİR.

Bürokratik ve Merkeziyetçi bir yönetimden, demokratik bir yönetime geçiş süreci basit ve kolay bir iş değildir. Bu geçiş sürecinde Sanatçıyla, Uzmanıyla, Teknik elemanıyla, Memur elemanıyla elele tüm engeller aşılacaktır.

Tembelliği özümleyip, Tiyatro işlevini yalnızca sergileme olarak niteleyenler YERİNDEN ÖZYÖNETİM'in gerisindedirler. Tabii TOPLUMUN da.

Artık yorumluyucu değil yönlendirici olmalıyız.»

Genel Başkan
FERDİ MERTER

İFSAK GENEL KURULU TOPLANDI

İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği (İFSAK) yıllık olağan genel kurulu 17 Haziran günü Etap oteli salonunda yapıldı.

Genel Kurul sonunda yönetim kurulu asıl üyeliğine seçilen arkadaşlar şunlar:

Mehmet BAYHAN - İbrahim AKYÜREK - Turgay GÖZDERELİLER - Doğan BATUR - Alp BARAY - Seyit Ali AK - Yener ORUÇ

Yedek üyeler: Oğuz ÖZKAN Rasih KOYUNOĞLU - Serdar AYDIN.

Denetim Kurulu: Zülfü AYDIN - Basri KARABULUT - Sarkis BAHAROĞLU.

Onur Kurulu: Serpil ATILGAN - Hilmi ETİKAN - Ali MUHSİN ALTUNSUOĞLU.

Genel Kurul'da alınan başlıca kararlar şunlar:

— FİAP'a üyelik kararı
— Diğer fotoğraf örgütleri ile Federasyonlaşmaya gidilmesi.
— İFSAK Onur Üyesi Gültekin ÇİZGEN'in üyelikten çıkarılması.
— AFSAD'ın FOTOĞRAF Dergisinin desteklenmesi.

— Sanat ortamının Demokratikleştirilmesi ve Düşünme özgürlüğünü kısıtlayan yasa maddelerinin kaldırılması yolunda tavır alınması.
— Fotoğraf Sanatçılı İsa Çelik'in İFSAK Onur üyeliğine kabul edilmesi.

Genel Kurul'da konuk olarak bulunan İsa Çelik bir konuşma yaptı. Kurul'a ayrıca Turizm ve Tanıtma Bakanı, Kültür Bakanı, İstanbul Belediye başkanı, AFSAD, İzmit Sinema Derneği, İGD Fotoğrafçılık Kolu başarı mesajı gönderdiler.

İFSAK KURULUŞUNUN 20. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA ULUSLARARASI YARIŞMA DÜZENLENDİ

İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği (İFSAK) kuruluşunun 20. yıldönümü dolayısıyla bir yarışma düzenlenmiştir.

KATILMA KOŞULLARI

1. Yarışma, İFSAK Yönetim Kurulu üyeleri dışında herkese açıktır.
2. Konu serbesttir.
3. Yarışma üç bölümdür;
   a. Siyah beyaz fotoğraf, (en fazla 4 adet).
   b. Renkli fotoğraf, (en fazla 4 adet).
   c. Saydam, slide-dia, (en fazla 4 adet).
4. Yarışmacı üç bölümde katılabilir. Fotoğrafların boyutu en küçük 18/24 cm ve en büyük 30/40 cm, saydamlar 35 mm olacaktır.
5. Fotoğrafların arkasına ve saydam çerçevesi üzerine (etikette) katılma formu ile uygunluk halinde isim, adres, sıra numarası ve fotoğraf ismi yazılacaktır. Saydam'lar doğru bakıldığında sol alt kenarı işaretlenmiş olacaktır.
6. Katılma ödentisi 150 TL.'dir. T.C. Ziraat Bankası, İstanbul Harbiye Şubesi, İFSAK 12468 no'lu hesaba yatırılıp makbuzun kopyası katılma formuna eklenecektir. İFSAK toplantılarında makbuz karşılığı teslim edilebilir.
7. Fotoğraf ve saydamlar katılma formu ve makbuz kopyası ile beraber paketlenerek posta ile aşağıdaki adrese yollanacaktır·

İFSAK YARIŞMASI — Mehmet Bayhan
Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu
Beşiktaş — İstanbul

Dernek toplantılarında elden de teslim edilebilir.

8. Ödüller;
   a. Her bölüm için 1 altın, 1 gümüş, 1 bronz plaket.
   b. Her bölüm için 5 başarı belgesi.
   c. Sergiye giren bütün yapıtlar için bir belge.
   d. En başarılı yabancı yarışmacıya «İstanbul'da bir hafta tatil» (Miltur Ödülü).
   e. En başarılı Türk yarışmacıya 5.000 TL. (T. İş Bankası Ödülü).
9. Bütün yarışmacılara özenle hazırlanmış 16 sayfalık resimli katolog yollanacaktır.
10. Yapıtlar özenle korunacak fakat zarar veya kayıptan İFSAK sorumlu olmayacaktır.
11. Katılma formunda aksi belirtilmedikçe, İFSAK yapıtların yayınlanmasında özgür olacaktır.
12. Yarışmaya katılmak koşulların

kabul edildiğini belgeler.

SEÇMENLER KURULU

ARA GÜLER: Fotoğrafçı.
BAHA GELENBEVİ: E. FIAP.
İSA ÇELİK: Fotoğrafçı.
MEHMET BAYHAN: İFSAK Başk.
NUSRET NURDAN EREN: Mimar.

TARİHLER

Katılmak için son gün: 12 Kasım 1979 Değerlendirme: 17 Kasım 1979 Sonuç bildirimi: 24 Kasım 1979 Sergileme 17 - 30 Aralık 1979 Sergi yeri: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi.
Fotoğraf ve saydamların iadesi 1 Şubat 1980
Ayrıntılı bilgi: İFSAK P.K. 174 Sirkeci / İSTANBUL adresinden isteyiniz.

«YENİ TÜRKÜ» ALEN MAK (KIZIL GELİNCİK) FESTİVALİNDE

Selim Atakan, Zerrin Atakan ve Derya Köroğlu'ndan oluşan Yeni Türkü müzik topluluğu Bulgaristan'ın Blagoevgrad kentinde her yıl düzenlenen Alen Mak (Kızıl Gelincik) Festivaline katılmak üzere 27 Haziran'da Bulgaristan'a gitti.

Topluluk Festivalde Türkiye'yi temsil edecek. Neruda, Nazım gibi ustaların yanında genç ozanlarımızın şiirlerinden besteler yapan «Yeni Türkü» yakında çıkaracakları plakla çalışmalarını geniş dinleyici kitlesine sunacak.

1. FEDERAL ALMANYA GENÇLİK FESTİVALİ DÜZENLENDİ

Federal Almanya'da yaşayan Türkiye Gençliğinin spor, kültür vb. konulardaki gereksinimlerine cevap vermek amacıyla Almanya'daki demokratik örgütlerin işbirliğiyle bir «Gençlik Festivali» düşuzenlenmiştir.

6-8 Temmuz tarihleri arasında Frankfurt - Ostpark'ta yapılacak olan festivalde spor yarışmalarına şu dallarda sporcular katılacaklardır: Futbol, güreş, valeybol, teekwan-do, masa tenisi ve atletizm.

Kültür programında ise, Türkiye'nin çeşitli yörelerinden folklor ekipleri, halk türküleri koroları ve halk türküleri sanatçıları, Şili Folklor Ekibi, Filistin Folklor Ekibi. Balkan Ülkeleri Halk Dansları Ekibi gösteriler sunacaklardır.

Daha ayrıntılı bilgi 1. Federal Almanya Gençlik Festivali Hazırlık Komitesi Weser str. 14 6 Efm. adresinden öğrenilebilir.

İBARAHİM GÜNGÖR
(1959 - 1978)

Karikatürcüler derneği üyesi politika gazetesi, gırgır, mikrop mizalı dergilerinin çizeri ilerici yurtsever karikatürcü İbrahim Güngör bir yıl önce 5 Haziran 1978 de faşist cinayet mangaları tarafından kaçırılıp ağır işkencelere tutularak öldürülmüştü.

Daha çok çizecekti çizgileriyle faşizmin insanlık dışı yüzünü defalarca halkına göstermek istiyordu. Bırakmadılar...

En çalışkan, en bilinçli olduğu dönemde faşizmin kanlı güçleri tarafından vahşice öldürüldü.

Ölümünün birinci yılında ilerici yurtsever yiğit karikatürcü İbrahim Güngör'ün Anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

OKURLARLA BİRLİKTE

ŞİİRİMİ NEDEN YAYINLAMADINIZ?

Dostlar,

Daha önce sizlere bir şiirimi gönderdim. Sizinle bir bağ oluşturmak istiyorum. Şiirimi yayınlamadınız, nedeni nedir? Lütfen beni bu konuda aydınlatır mısınız?

(Hüseyin Mengüllü - ANTAKYA

Dergimize çoğu genç şairlerden, birçok şiir geliyor. Bunlar yazı kurulu tarafından değerlendirilip elendikten sonra sıraya konarak yayınlanıyor. Dergide yayınlanması için şiirlerin herşeyden önce belli bir ustalıkla yazılmış olması iyi işlenmiş, emek verilmiş ürünler olması gerek. İyi şiir olmamış toplumcu, devrimci sözleri yalnızca içerdiğine bakarak yayınlamak, herşeyden önce toplumcu şiir hareketine zarar verir, kötü örnek olur. Gerçekten yetkin ürün vermek ise kolay iş değil. Çok emek vermek, çok okumak, işini iyi bilmek koşul. Bunun için, şimdilik istenen olgunluğa ermemiş genç ozanların şiirlerini yayınlamamakla, bu arkadaşlara da doğru yolu gösterdiğimize inanıyoruz. Keşke mümkün olsa hepsiyle yazışsak.

Değerli dostlar,

«Devrimci savaşımda sanat emeği» dergisini ilk çıktığı Mart 1978 sayısından bu yana aksatmadan alıyorum. Kanımca bu dergi işçi sınıfımızın ekmek, gül ve hürriyet günleri için verdiği kavgada önemli bir boşluğu doldurmakta. Burjuvazinin kitlelere sunduğu yoz sanat'a karşı işçi sınıfının, evrensel ve toplumcu-gerçekçi sanat alanında verdiği en güzel örnekler dergiyi daha değerli ve değerli olduğunca da önemli kılıyor.

Ben, «Türk dili ve edebiyatı» alanında yüksek öğrenim görüyorum. Yani edebiyat alanında birkaç yıl sonra kafa emekçisi olarak çalışmaya başlayacağım. Bu arada şiirler var kendi yazdığım. Bunları size göndermek, sizin görüşlerinizi almak istiyorum. Çünkü sanat emeğinin genç yazar-çizer takımına kapılarını ardına kadar açtığını biliyorum. Kuşkusuz şiir yazmak, bu alanda ürün vermek bir birikim işidir. En azından verdiğimiz kavgayı, işçi sınıfının evrensel bilimini bunun yanısıra ustaların eserlerini iyi bilmek gerekiyor. Hele Nâzım'ı, hele Mayakovski ve diğerlerini yutmak gerek bence.

Size iki şiirimi gönderiyorum, ikisi de yaşadığım ve çok sevdiğim kent, İzmir için yazılmış şiirler. Şiirlerimi okumanızı, olanaklı ise bana cevap yazmanızı eğer bunun olanağı yoksa derginin «Okurlarla birlikte» bölümünde yer vermenizi istiyorum.

Dostça Selamlar.

Doğan Tankurt
Adresim:
Kasımpaşa mah. Manisa cad.
No: 660 Menemen - İZMİR

BİR MAYIS'TA İZMİR

İzmir
İzmir olalı
böylesi İzmiri yaşamadı kuşkusuz.
Herbiri anadoludan
trakyadan
ve doğadan,
en sıcak gülücüklerden
ve en acı ağlamalardan
bir kucak,
bir tadım
getiren insanlar.
Yürekler,
yüreklerde sevgi
dillerde türkü
ellerde bayrak
bayraklarımız,
871 komüncülerinin
905 bolşeviklerinin
ve 971 yiğitlerinin kanlarından
daha kızıl
kıpkızıl.
Aramızda,
onbeşler
onbeşliler
ve eller,
ellerde dövizler;
«Marks-Engels-Lenin
işçiler birleşin.»

in this issue

p. 5 **OO:OO Hours** A long poem by Ernest Cardenal where he tells of the struggle the Nicaraguan People wage against the Somoza family and the epic story of Cesare Augusto Sandino and his comrades.

p. 24 **Towards Impure Poetry** The famous manifesto of Pablo Neruda where he summarizes his understanding of poetry.

p. 26 **On Peyami Safa** Well known intellectual and author Vedat Günyol's memories of Peyami Safa, the foremost writer of the turkish right wing.

p. 29 A poem by Talip Apaydın, born in 1926.

p. 30 An interview with Michel Najjar, the Palestinian painter about the problems encountered in the organisation of artists with the PLO.

p. 35 Two poems by Turgay Fişekçi.

p. 37 **A Wedding Night and the Psychic Dilemma of the Petty Bourgeoisie** Ataman Tangör, MD, reviews the recent novel by Adalet Ağaoğlu the famous turkish author. Strating off from the novel Dr. Tangör goes on to analise the psychological impasse the petty bourgeoisie finds itself in, in the capitalist society.

p. 46 A poem by Adnan Yücel.

p. 48 **Niyazi Akıncıoğlu** Asım Bezirci makes a general review of the poems of Niyazi Akıncıoğlu, who stands out among the socialist poets of the country and who passed away this year.

ç. 57 A short story Art Labour has received among those sent in for the narrative contest the magazine has been promoting. Mr. Oğuz who is employed in a large-scale ironworks presents a slice of his own life.

p. 59 **The Colors of Bosphorus** Nikolai Federenko, Secretary General of the Soviet Authors' Union and Editor-in-Chief of Innostrannaia Literatura recounts his impressions of his recent visit to Turkey and his discussions with Metin Demirtaş. the poet.

sanat emeği yayınları

asım bezirci

HALK, SOSYALİZM, KÜLTÜR VE EDEBİYAT

fiatı 45 lira

sanat emeği y

YAŞAR MİRAÇ

trabzonlu delikanlı

fiatı 40 lira

Dağıtım: Temel Dağıtım
Yerebatan cad. Taşsovaklar sok.
Bayoğlu Han 5/2
Cağaloğlu- İSTANBUL

FİYATI: OTUZ LİRA

sanat emeği

YAYINLARI